

ความเป็นธรรมของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา

ระชานันท์ เฉลิมกิจ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

นิติศาสตรมหาบัณฑิต

คณะนิติศาสตร์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

2558

ความเป็นธรรมของการเปิดเผยงานหลักฐานในคดีอาญา
ระชานันท์ เฉลิมกิจ
คณะนิติศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์..........อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ดร.วราภรณ์ วนาพิทักษ์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต

รองศาสตราจารย์..........ประธานกรรมการ
(ชนินาฏ ลีตส์)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์..........กรรมการ
(ดร.วราภรณ์ วนาพิทักษ์)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์..........กรรมการ
(ดร.วริยา ล้าเลิศ)

ศาสตราจารย์..........คณบดี
(ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ)

เมษายน 2559

บทคัดย่อ

ชื่อวิทยานิพนธ์	ความเป็นธรรมของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา
ชื่อผู้เขียน	นายระชนันท์ เฉลิมกิจ
ชื่อปริญญา	นิติศาสตรมหาบัณฑิต
ปีการศึกษา	2558

การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา คือ กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณา คดี ซึ่งคู่ความแต่ละฝ่ายจะได้ล่วงรู้ถึงพยานหลักฐานที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งประสงค์จะอ้างอิงเป็น พยานหลักฐานของตน การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาคดีอาญา จึงเป็นกระบวนการหนึ่ง ของวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพัฒนาแนวความคิดพื้นฐานจากหลักการของกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาที่สำคัญ เป็นการยืนยันถึงหลักประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในการได้รับการพิจารณาคดี อย่างเป็นธรรม (Fair Trial)

ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) การดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามหลักการ ดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) โดยมีระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาแบบไม่ต่อสู้ คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) และได้รับอิทธิพลแนวความคิดมาจาก ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ของประเทศอังกฤษ ซึ่งใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบ ต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) บทบาทของศาลและองค์กรในกระบวนการ ยุติธรรมของไทย จึงยังไม่สอดคล้องกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ศาลมักจะวางเฉย ไม่เกิดความ ร่วมมือกันในการแสวงหาพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอย่างกระตือรือร้น (Active) ทำให้การ ดำเนินคดีอาญาขาดประสิทธิภาพในการแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี เพื่อนำมาพิจารณาและพิพากษาคดี

และการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 ซึ่งเกี่ยวกับการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานในคดีอาญา ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมและเท่า เทียมกันระหว่างโจทก์และจำเลย ในระยะเวลาของการยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันไต่สวนมูล ฟ้องหรือวันสืบพยาน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาระหว่างโจทก์และ จำเลยจึงแตกต่างกัน และส่งผลต่อการปฏิบัติที่แตกต่างกัน

ABSTRACT

Title of Thesis	The Fairness of the Disclosure of Evidence In Criminal Trial
Author	Mr. Rachanun Chalermkit
Degree	Master of Laws
Year	2015

Disclosure of evidence in a criminal trials is the process of discovery the pertinent facts before the trial. The pair each party will reveal the evidence that the other party will be a reference for their testimony. Disclosure of evidence before a criminal trial, that it is one of the process of criminal procedure which in the development concept based on the principles of the Law of Criminal Procedure. It confirms to provide security to the accused or defendant to receive a fair trial. The Kingdom of Thailand uses the civil law system. As such, proceedings in criminal cases according to a criminal State Prosecution that involving the discovery phase in investigation must be congruent with the Non - Adversarial System or Inquisitorial System, that was influenced the concept of common law system of England, which that seeking of the truth is Adversarial System or Fight Theory. However, the role of the courts and judicial officials in Thailand are not accord to inconsistent with the principle of criminal prosecution by the state. Courts often ignore or not cooperate in seeking evidence or facts of the case actively, making criminal proceedings inefficiency in pursuit of the facts in the case to consider and judge the criminal cases.

In the researcher's view, called for is an amendment of provisions of Criminal Procedure in Section 229/1, of the Criminal Procedure Code indicating the filing of list of items of evidence. Causing injustice and inequality between complainant and defendant of timing of the submission the accounts to the court before the Class Preliminary Examination or witnesses. For this reason, the disclosure of evidence in a criminal cases between the complainant and defendant are so different, and also affect to the act.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะความเมตตากรุณาและความช่วยเหลือจากท่านอาจารย์และผู้เกี่ยวข้องทั้งหลาย ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราภรณ์ วนาพิทักษ์ ที่ท่านได้ให้ความเมตตาและเวลาอันมีค่ารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา โดยให้คำสอน วิธีการคิด วิธีการวิเคราะห์ คำปรึกษา ชี้แนะประเด็น และให้ความเห็นทางวิชาการ รวมทั้งการแนะนำข้อมูล เอกสารและบทความต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนการตรวจและแก้ไขร่างวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อย่างละเอียดด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดีจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ทำให้ผู้เขียนเกิดความซาบซึ้งเป็นอย่างมากในความเมตตากรุณาของท่าน ผู้เขียนจึงขอกราบขอบพระคุณมาเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้ด้วย

ในโอกาสนี้ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ชนิษฐา ลีตส์ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชเป็นอย่างสูง ที่ท่านได้ใช้เวลาอันมีค่ามาเป็นประธานกรรมการวิทยานิพนธ์ และขอกราบขอบพระคุณท่านผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วริยา ล้ำเลิศ อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ที่ท่านได้ใช้เวลาอันมีค่ามาเป็นกรรมการวิทยานิพนธ์ และท่านศาสตราจารย์พิเศษหม่อมหลวงไกรฤกษ์ เกษมสันต์ อธิการบดีประธานศาลฎีกา ซึ่งท่านทั้งสามนี้ได้ให้คำปรึกษา ชี้แนะประเด็นและให้ความเห็นทางวิชาการ รวมทั้งคำแนะนำ ข้อมูลเอกสาร หนังสือและบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์ต่อการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จสมบูรณ์เป็นอย่างดี

นอกจากนี้แล้วผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา พี่สาว พี่ชาย และพี่ๆ เพื่อนๆ ในคณะนิติศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ทุกๆ ท่าน รวมทั้งคุณณัฐธิดา สุภาพงษ์ เลขานุการประจำหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต ภาคปกติ ซึ่งคอยเป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือมาเป็นอย่างดี ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนประสบความสำเร็จได้ด้วยดี และได้รับโอกาสที่ดีในการศึกษาในสถาบันอันทรงเกียรติแห่งนี้ด้วย

อนึ่ง หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการศึกษาในทางวิชาการ ผู้เขียนขอมอบความดีทั้งหมดนี้แด่บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ทุกๆ ท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ แต่หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีข้อบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ระชานันท์ เณลิมกิจ

พฤษภาคม 2559

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	(3)
ABSTRACT	(4)
กิตติกรรมประกาศ	(5)
สารบัญ	(6)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	7
1.3 สมมติฐานของการศึกษา	7
1.4 ขอบเขตของการศึกษา	8
1.5 วิธีดำเนินการศึกษา	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา	8
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความตามกฎหมายไทย	9
2.1 ความหมายและวิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐาน	9
2.1.1 ความหมายของการเปิดเผยพยานหลักฐาน	9
2.1.2 วิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐาน	10
2.2 วัตถุประสงค์ของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา	11
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา	15
2.3.1 วิธีการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory)	19
2.3.2 วิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System)	20
2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา	21
2.4.1 ความบกพร่องของทฤษฎีการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีอาญา	22
2.4.2 ความบกพร่องของทฤษฎีข้อสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์	23

2.4.3 ความบกพร่องของทฤษฎีการพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีอาญา	24
บทที่ 3 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลตามระบบกฎหมายไทย	26
3.1 พัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความในชั้นศาลตามกฎหมายไทย	26
3.1.1 ยุคก่อนการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน	26
3.1.2 ยุคที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน	27
3.1.2.1 ช่วงก่อนมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551	27
3.1.2.2 ช่วงภายหลังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551	34
3.2 ปัญหาและอุปสรรคของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทย	39
3.2.1 ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย	39
3.2.2 ปัญหาและอุปสรรคของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทย	42
บทที่ 4 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลตามระบบกฎหมายต่างประเทศ	45
4.1 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)	45
4.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา	46
4.1.1.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของสหรัฐอเมริกา	46
4.1.1.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลของสหรัฐอเมริกา	47
4.1.2 ประเทศอังกฤษ	60
4.1.2.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย	60
4.1.2.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลของประเทศไทย	62
4.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)	66
4.2.1 ประเทศฝรั่งเศส	66
4.2.1.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย	66
4.2.1.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลของประเทศไทย	69
4.2.2 ประเทศเยอรมนี	78
4.2.2.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย	78
4.2.2.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลของประเทศไทย	80

บทที่ 5 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทยและเปรียบเทียบกับ 84 ต่างประเทศ

5.1 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทย	84
5.1.1 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทยในช่วงก่อน มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547	85
5.1.1.1 การยื่นบัญชีระบุพยานโดยอนุโลมตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความแพ่ง	85
5.1.1.2 อำนาจศาลในการค้นหาความจริงตามประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา	86
5.1.1.3 การบรรยายคำฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 158	88
5.1.1.4 การอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง ตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคสอง	88
5.1.1.5 การแถลงเปิดคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 174	89
5.1.2 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทยช่วงภาย หลังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547	89
5.1.3 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทยช่วง ภายหลังจากมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551	94
5.2 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับ ต่างประเทศ	98
5.2.1 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของกฎหมายต่างประเทศ ที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)	98
5.2.2 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของกฎหมายต่างประเทศ ที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)	100
5.2.3 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทย เปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)	102

บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	106
6.1 บทสรุป	106
6.2 ข้อเสนอแนะ	108
6.2.1 ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย	108
6.2.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ	110
 บรรณานุกรม	 111
ประวัติผู้เขียน	116

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาคดีอาญานั้น คือ กระบวนการซึ่งคู่ความแต่ละฝ่ายในคดีจะได้ล่วงรู้ถึงพยานหลักฐานที่คู่ความอีกฝ่ายจะอ้างอิงนำเสนอเป็นพยานหลักฐานซึ่งถือเป็นข้อเท็จจริงในคดีที่จะต้องนำมาพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย กระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เป็นหลักประกันความยุติธรรมให้กับประชาชนภายในรัฐว่า บุคคลซึ่งมาอยู่ภายใต้บังคับแห่งกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะได้รับการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยความยุติธรรมและเสมอภาคอย่างเท่าเทียม เพื่อให้บรรลุซึ่งเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา คือ การชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหา¹ ซึ่งตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบันผู้ถูกกล่าวหาเป็นประธานในคดี (Process Subject) มีสิทธิต่างๆ ในอันที่สามารถสู้คดีได้อย่างเต็มที่² ดังนั้น โจทก์และจำเลยในคดีอาญาจึงมีสิทธิและเสรีภาพในอันที่จะได้รับความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกันในการได้รับการพิจารณาคดีต่างๆ อีกทั้ง เป็นการกระทำเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในปัจจุบันอีกด้วย

เนื่องจาก ก่อนปี พ.ศ. 2551 การดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีอาญา ถ้าวิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้บัญญัติไว้เฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะบังคับได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88) โดยหลักเกณฑ์การรับฟังและการนำเสนอพยานที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น ย่อมนำมาใช้กับการดำเนินคดีอาญาได้ด้วย แต่การรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญานั้นมีหลักเกณฑ์บางอย่างที่พิเศษไปกว่าคดีแพ่ง หลักสำคัญประการหนึ่งในการรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญาก็คือ ต้องให้โอกาสจำเลยอย่างเต็มที่ในการต่อสู้คดี และต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของจำเลยที่มีอยู่ตามบทบัญญัติ

¹ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2549), หน้า 46.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

ของกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 ตามมาตรา 39 และมาตรา 40 ด้วย เพราะกฎหมายถือว่าตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาของศาลว่าบุคคลใดกระทำความผิด ต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเขาเป็นผู้บริสุทธิ์ และต้องปฏิบัติต่อเขาตามกฎหมายเช่นเดียวกับสุจริตชนอื่น³

แต่ในขณะเดียวกันผู้เสียหายในคดีก็ควรได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเช่นเดียวกับจำเลย ที่ได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ อีกทั้ง การคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาคดีโดยเร็ว (Right to Speedy Trial) นี้ได้บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มาตรา 40 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม” ดังต่อไปนี้

- (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
- (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง
- (3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม
- (4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิกิริยาต่อตนเอง
- (5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทนค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ
- (6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงทางเพศ

³ อุดม รัฐอมฤต, “ผลของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายต่อการกำหนดหน้าที่นำสืบในคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์ 25, 2 (มิถุนายน 2538): 306.

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

(8) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ

จากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะเห็นได้ว่าในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือได้รับการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือการได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

เพื่อให้กระบวนการค้นหาความจริงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การตรวจสอบพยานหลักฐานหรือการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา จึงเป็นวิธีการหนึ่งในการค้นหาความจริงในชั้นพิจารณา ซึ่งการค้นหาความจริงในคดีอาญา คือ กระบวนการหรือวิธีการเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงมาพิจารณา วินิจฉัยข้อพิพาทต่างๆ เพื่อให้ได้ตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษหรือค้นหาความจริงเพื่อจะพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ที่ตกเป็นจำเลย ดังนั้น กระบวนการสืบพยานเพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้นจึงยึดหลักค้นหาความจริงเป็นหลักในการดำเนินการ

การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การดำเนินกระบวนการค้นหาความจริงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย และส่งเสริมให้คู่ความเปิดเผยพยานหลักฐานและยอมรับข้อเท็จจริงให้มากขึ้น กล่าวคือเมื่อคู่ความแต่ละฝ่ายได้ทราบถึงพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งล่วงหน้าแล้ว ก็จะมีเวลาได้เตรียมพยานหลักฐานของตนเพื่อนำมาต่อสู้กับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง อีกทั้ง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและเท็จจริงของพยานหลักฐานที่อีกฝ่ายอ้างอิงใช้เป็นพยานหลักฐานด้วย อันเป็นการป้องกันการจู่โจมทางพยานหลักฐาน และช่วยให้การถามค้านเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และนอกจากนี้จะทำให้เกิดความขัดแย้งในข้อประสงค์ของโจทก์ที่จะให้ลงโทษจำเลย อีกทั้งเป็นการป้องกันไม่ให้จำเลยหลงต่อสู้ รวมทั้งเป็นการยอมรับในความถูกต้องและแท้จริงของพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งจะช่วยลดประเด็นข้อโต้แย้งและระยะเวลาในการพิจารณาคดี⁴ เนื่องจากการต่อสู้ระหว่างโจทก์และจำเลยนั้น

⁴ สวัสดิการสำนักประธานศาลฎีกา และสวัสดิการสำนักวิชาการศาลยุติธรรม, **ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22)**

เป็นการต่อสู้กันในเรื่องของพยานหลักฐาน ซึ่งเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในอดีตทั้งสิ้น เพื่อนำมาพิจารณาความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย อีกทั้งยังเป็นการป้องกันการสร้างพยานหลักฐานที่เป็นเท็จขึ้นมาภายหลังอีกด้วย

การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2551 ในส่วนของการเปิดเผยพยานหลักฐานจะมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้และให้เป็นธรรมเพียงใดนั้น ปัจจัยที่ต้องคำนึงถึง คือ ระบบกฎหมายและระบบสังคมของไทย ซึ่งนักกฎหมายไทยส่วนใหญ่เห็นว่าระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาของไทยเป็นระบบผสม โดยนำหลักการของระบบกล่าวหาในเรื่องการกำหนดหน้าที่ในการนำสืบได้ตกอยู่กับโจทก์มาใช้ แต่ในขณะเดียวกันก็ให้อำนาจแก่ศาลที่จะค้นหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ในกรณีที่เห็นสมควรเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการดำเนินคดี⁵ การค้นหาความจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้นำเอาทั้งหลักการค้นหาความจริงโดยคู่ความตามระบบกฎหมาย Common Law (ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา) และหลักการค้นหาความจริงโดยศาลของประเทศที่ยึดถือระบบกฎหมาย Civil Law มาใช้ กล่าวคือ มีบทบัญญัติบางมาตราที่เน้นบทบาทของศาลโดยให้ศาลสามารถค้นหาความจริงได้โดยกว้างขวาง และในทางปฏิบัติก็ยอมรับหลักการค้นหาความจริงโดยวิธีการต่อสู้คดีด้วยการให้คู่ความมีหน้าที่นำสืบพยานหลักฐานเพื่อสนับสนุนข้ออ้างของตนในกระบวนการพิจารณา ซึ่งได้ส่งผลไปถึงประการที่ว่าทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าจะเป็นพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความหรือศาล ล้วนมีส่วนในการค้นหาความจริงในคดีอาญาด้วย⁶

ซึ่งการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานในมาตรา 229/1 นั้น ท่านศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฒ นคร ได้ให้ความเห็นในกรณีนี้ว่า บทบัญญัติในมาตราดังกล่าวอาจกระทบต่อความ “เป็นประธานในคดี” ของผู้ถูกกล่าวหา กรณีจำเป็นเรื่องที่ศาลจะต้องระมัดระวังการใช้อำนาจ⁷ เนื่องจากในวรรคสามและวรรคสี่ของมาตราดังกล่าวเป็นกรณีที่ศาลจะใช้ดุลยพินิจหรือ

พ.ศ. 2547 (ฉบับที่ 23) พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2548), หน้า 132.

⁵ อุดม รัฐอมฤต, *เรื่องเดิม*, หน้า 308.

⁶ วรวิทย์ ฤทธิพิศ, “การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาในประเทศไทย,” *ดุลพินิจ* 42, 3 (กรกฎาคม-กันยายน 2538): 72-73.

⁷ คณิต ฒ นคร, *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ* (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2552), หน้า 175.

อำนาจในการที่จะอนุญาตให้คู่ความยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมหรือการยื่นบัญชีระบупยานล่าช้าหรือไม่ก็ได้ โดยมีหลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

ในกรณีที่คู่ความประสงค์จะยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมจะต้องแสดงเหตุผลประกอบในการยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1. ต้องแสดงเหตุที่ตนไม่สามารถทราบได้ว่าจะต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบหรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานได้มีอยู่ หรือมีเหตุสมควรอื่นใด
2. ต้องแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลว่ามีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบупยานหลักฐานตามกำหนดระยะเวลาดังกล่าวได้
3. ศาลเห็นว่าเป็นกรณีจำเป็นที่จะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้

และเหตุผลที่คู่ความประสงค์จะยื่นบัญชีระบупยานล่าช้า ตลอดจนข้อพิจารณาของศาลจะเป็นเช่นเดียวกับการระบупยานเพิ่มเติม คือ

1. ต้องแสดงได้ว่าตนไม่สามารถทราบได้ว่าต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบ หรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่ หรือมีเหตุสมควรอื่นใด
2. ต้องแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลว่า มีเหตุสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบупยานตามกฎหมายกำหนดเวลาดังกล่าวได้
3. ต้องเห็นว่าเป็นกรณีจำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรมให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้

โดยการยื่นบัญชีระบупยานล่าช้ามี 2 กรณี คือ

1. กรณีที่คู่ความฝ่ายนั้นไม่เคยยื่นบัญชีระบупยานไว้ตามวรรคหนึ่ง และประสงค์จะยื่นบัญชีระบупยานของฝ่ายตน
2. กรณีที่คู่ความฝ่ายนั้นได้ยื่นบัญชีระบупยานไว้ตามวรรคหนึ่งแล้ว และประสงค์จะยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมแต่พ้นกำหนดเวลาสืบพยานของคู่ความฝ่ายนั้นไปแล้ว

โดยกระบวนการตรวจพยานหลักฐานของไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1⁸ บัญญัติว่า เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรมในคดีที่จำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธเมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอหรือศาลเห็นสมควร อาจ

⁸ มาตรา 173/1 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547

กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยานก็ได้ โดยแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วัน

ก่อนวันตรวจพยานหลักฐานตามวรรคหนึ่งไม่น้อยกว่าเจ็ดวันให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่น รับไปจากเจ้าพนักงานศาลและถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำเป็นจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ให้ยื่นต่อศาลก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น

การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามวรรคสองจะกระทำได้อีกเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล เมื่อผู้ร้องขอแสดงเหตุอันสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้นหรือเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

ถ้าพยานเอกสารหรือพยานวัตถุใดอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุดังกล่าวมาจากผู้ครอบครอง โดยยื่นคำขอต่อศาลพร้อมกับยื่นบัญชีระบุพยานเพื่อให้ได้พยานเอกสารหรือพยานวัตถุนั้นมาก่อน วันตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด

และมาตรา 173/2⁹ บัญญัติว่า ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้คู่ความส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาล เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นอันเนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั่นเอง หรือพยานหลักฐานนั้นเป็นบันทึกคำให้การของพยาน หลังจากนั้นให้คู่ความแต่ละฝ่ายแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และให้ศาลสอบถามคู่ความถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็น และความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิงตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง เสร็จแล้วให้ศาลกำหนดวันสืบพยาน และแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ในกรณีที่โจทก์ไม่มาศาลในวันตรวจพยานหลักฐานให้นำบทบัญญัติ มาตรา 166 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เมื่อศาลเห็นสมควรหรือคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดร้องขอ ศาลจะมีคำสั่งให้สืบพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับประเด็นสำคัญในคดีไว้ล่วงหน้า ก่อนถึงกำหนดวันนัดสืบพยานก็ได้

โดยเป็นไปตามหลักการเปิดเผยพยานหลักฐาน (Discovery) เพื่อให้โอกาสแก่คู่ความจะได้เตรียมการเสนอพยานหลักฐานต่างๆ ก่อนการพิจารณาสืบพยานหลักฐานในชั้นศาล¹⁰ แต่หากคดีอาญาใด สภาพและลักษณะแห่งคดีไม่มีเหตุผลและความจำเป็นที่จะต้องตรวจสอบพยานหลักฐาน

⁹ มาตรา 173/2 แห่งพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547

¹⁰ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, คำอธิบายการดำเนินคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2545), หน้า 59.

ก่อนการสืบพยาน กรณียอมไม่เข้าเงื่อนไขตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ศาลอาจไม่กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันสืบพยานได้ โดยให้โจทก์ยื่นบัญชีระบุพยานพร้อมหลักฐานต่อศาลไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน ทำให้จำเลยมีระยะเวลาในการเตรียมพยานหลักฐานมาหักล้างหรือถามค้านโจทก์ได้ แต่จำเลยซึ่งสามารถยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาก่อนวันสืบพยานจำเลย ซึ่งจะทำให้โจทก์เสียเปรียบจำเลยอยู่มาก เนื่องจากโจทก์ไม่สามารถที่จะเตรียมพยานหลักฐานของตนมาหักล้างพยานหลักฐานของจำเลยได้ทัน เพราะจำเลยอาจยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาก่อนวันสืบพยานเพียงหนึ่งวัน ทำให้การสืบพยานในวันรุ่งขึ้น โจทก์ไม่สามารถที่จะเตรียมพยานหลักฐานหรือตรวจสอบความถูกต้องของพยานหลักฐานที่จำเลยจะนำสืบในวันรุ่งขึ้นได้ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมระหว่างโจทก์และจำเลย จึงควรมีการแก้ไขบทบัญญัติดังกล่าวในมาตรา 229/1 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อให้โจทก์และจำเลยมีสิทธิเท่าเทียมกันในการที่จะได้รับความเท่าเทียมกันในการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาแก่ศาลภายในกำหนดระยะเวลาที่เท่าเทียมกัน

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความ
2. เพื่อศึกษากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)
3. เพื่อวิเคราะห์หลักเกณฑ์ และเปรียบเทียบกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย เปรียบเทียบกับระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ และระบบกฎหมายซีวิลลอว์
4. เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงหลักเกณฑ์การเปิดเผยพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) โดยมีระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาเป็นแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ซึ่งศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างมาก ดังนั้นการเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความในคดีนั้น จะเป็นเครื่องช่วยอำนวยความสะดวกให้กับคู่ความในคดี โดยทำให้เกิดความเป็นธรรม อีกทั้ง เป็นการป้องกันการทุจริตทางพยานหลักฐาน และเป็นการกำหนดให้ต้องมีการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการ

สืบพยาน เพื่อให้คู่ความแต่ละฝ่ายได้มีการตรวจความถูกต้องของพยานหลักฐานที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง อ้างอิงเป็นพยานหลักฐานของตน เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและเท่าเทียมกันระหว่างโจทก์และจำเลย อีกทั้งเพื่อพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือเป็นผู้บริสุทธิ์ แทนการมุ่งแต่จะเอาชนะกันทางคดีเพียงอย่างเดียว อันจะก่อให้เกิดผลเสียอย่างร้ายแรงต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาถึงกระบวนการและหลักเกณฑ์ในการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของฝ่ายโจทก์และจำเลยจากอดีตจนถึงปัจจุบันประเทศไทย และการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานถึงความถูกต้องและเหมาะสมในการบังคับใช้ รวมทั้งศึกษาระบบกฎหมายต่างประเทศในส่วนที่เกี่ยวกับความหมายของกระบวนการเปิดเผยหรือกระบวนการตรวจสอบพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์และจำเลยในชั้นศาลทั้งในระบบระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) เพื่อให้เข้าใจแนวคิดและทฤษฎีของกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์และจำเลยในชั้นศาลเปรียบเทียบกับกระบวนดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

วิธีดำเนินการศึกษาใช้วิจัยทางเอกสารโดยค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ วิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสาร ตำราทฤษฎีกฎหมาย บทความ เอกสารที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อมูลเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ตลอดจนคำพิพากษาของศาล และการวิจัยสัมภาษณ์เชิงลึกของนักนิติศาสตร์และนักวิชาการแขนงต่างๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับการวิจัยทางเอกสาร

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการศึกษา

1. ทำให้ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความ
2. ทำให้ทราบถึงแนวคิดของกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)
3. ทำให้ทราบถึงหลักเกณฑ์ของ กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบับปัจจุบันของไทย รวมถึงปัญหาและอุปสรรค และเพื่อเป็นข้อเสนอในการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐาน ของคู่ความตามกฎหมายไทย

เพื่อความเข้าใจในการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์และจำเลยจึงจำเป็นต้องศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา ความหมายของการพัฒนาการ และวัตถุประสงค์ของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์และจำเลย รวมทั้งศึกษาถึงสิทธิในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 โดยแยกศึกษาเป็นประเด็นตามหัวข้อการศึกษาได้ ดังนี้

2.1 ความหมายและวิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐาน

2.1.1 ความหมายของการเปิดเผยพยานหลักฐาน

การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน (Discovery) เป็นถ้อยคำทางกฎหมายมีความหมายว่า การหยั่งรู้หรือการเปิดเผยเรื่องราวสาระของการกระทำหรือเอกสารซึ่งมีความสำคัญต่อการต่อสู้คดีของฝ่ายตรงข้าม¹¹ การเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในทางคดีเป็นถ้อยคำที่ใช้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศอเมริกา¹² ซึ่งโดยทั่วไป หมายถึง กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาคดีโดยคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งสามารถรับทราบข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ บางครั้งเรียกว่า Pre-Trial Discovery¹³ สำหรับในทางอาญาเรียกว่า กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนการพิจารณา (Discovery in

¹¹ โกศล โสภาคย์วิจิตร, พจนานุกรมกฎหมายอังกฤษ-ไทย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2525), หน้า 62.

¹² พิณรัตน์ ชินพิทักษ์, สิทธิของจำเลยในการได้รับการเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548), หน้า 25.

¹³ ในบางครั้งอาจใช้คำว่า “การค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณา” หรือ “การเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณา”

Criminal Process)¹⁴ ดังนั้น การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน (Pre-Trial Discovery) หมายถึง กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาคดี ซึ่งคู่ความแต่ละฝ่ายสามารถรับทราบพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ โดยกระบวนการดังกล่าวมีใช้ทั้งกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งและกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งสามารถกล่าวสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการแสดงพยานหลักฐานซึ่งกันและกันของคู่ความเป็นกระบวนการที่จะมีการเปิดเผยพยานต่อกันในเรื่องพยานหลักฐาน¹⁵ การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนการพิจารณา เป็นกระบวนการหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งพัฒนามาจากแนวความคิดบนพื้นฐานของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ การยืนยันของหลักประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยว่าจะได้รับการพิจารณาและตัดสินคดีที่เป็นธรรมจากกฎหมายของรัฐนั้นๆ¹⁶ สำหรับการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีอาญาในชั้นพิจารณานั้น เป็นการเปิดเผยข้อเท็จจริงและเรื่องราวเกี่ยวกับพยานหลักฐานในระหว่างพิจารณาคดีในศาลซึ่งเป็นการเปิดเผยต่อเนื่องจากชั้นพิจารณา เมื่อมีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานเพิ่มเติมเข้ามาคงอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของกฎหมายในเรื่องของการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม เช่นเดียวกับชั้นก่อนการพิจารณา (Pre-Trial) ซึ่งจะไม่ค่อยมีปัญหาเท่าใดนัก¹⁷

2.1.2 วิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐาน

วิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน มีแนวคิดพื้นฐานมาจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศสหรัฐอเมริกา¹⁸ ซึ่งใช้ระบบกล่าวหา (Accusatory System) โดยมีกระบวนการพิจารณาภายใต้หลักการที่ว่า “คู่ความมีสิทธิเท่าเทียมกัน” โดยรูปแบบที่สำคัญของระบบนี้ คือ ศาลไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในการค้นหาความจริง ศาลมีอำนาจเป็นเพียงผู้ตัดสินชี้ขาดคดีเท่านั้น ทำให้กระบวนการสืบพยานในระบบนี้จึงมีความเคร่งครัดมาก ศาลมีโอกาสในการใช้ดุลยพินิจได้น้อย การ

¹⁴ กาญจนา ตรีแสน, *การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 8.

¹⁵ Henry Campbell Black, *Black's Law Dictionary* (St. Paul, Minn: West, 1979), p. 419.

¹⁶ กาญจนา ตรีแสน, *เรื่องเดิม*, หน้า 1.

¹⁷ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 9.

¹⁸ วิสาร พันธนะ, “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา,” *ตุลพาท* 25, 5 (กันยายน-ตุลาคม 2521): 58-60.

ดำเนินกระบวนการพิจารณาจึงเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความโดยการนำพยานหลักฐานมาแสดงและต่อสู้กัน โดยเฉพาะในคดีอาญาศาลจะไม่ช่วยโจทก์ในการแสวงหาพยานหลักฐาน¹⁹ และระบบนี้พนักงานอัยการจึงมีสถานะเสมือนกับจำเลยด้วย²⁰ ลักษณะของการดำเนินคดีอาญาของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ดังกล่าว ผู้ฟ้องหรือโจทก์หรือผู้ถูกฟ้องหรือจำเลย จึงมีสถานะที่เท่าเทียมเหมือนกับคดีแพ่งทั่วไป²¹ ส่วนระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) แม้จะมีได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานไว้ก็ตาม แต่เนื่องจากระบบการค้นหาความจริงของระบบกฎหมายซีวิลลอว์ได้ให้อำนาจศาลที่จะสามารถค้นหาความจริงหรือพยานหลักฐานเข้าสู่กระบวนการพิจารณาได้เองอย่างกว้างขวาง จึงทำให้ศาลมีบทบาทในการแสวงหาความจริงที่เกิดขึ้นได้เพื่อนำมาเป็นพยานหลักฐานในการตัดสินคดี คู่ความจึงไม่มีบทบาทที่จะต้องต่อสู้คดีกันเพื่อค้นหาความจริงหรือพยานหลักฐานเหมือนกับระบบกฎหมายคอมมอนลอว์²²

2.2 วัตถุประสงค์ของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา

การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาในคดีอาญา (Discovery) เป็นความมุ่งหมายตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เพื่อให้พยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงบรรลุวัตถุประสงค์ของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา ดังต่อไปนี้

1. เพื่อสนับสนุนให้มีข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานที่สมบูรณ์ที่สุดมาแสดง
2. เพื่อลดโอกาสของความผิดพลาดอันเกิดจากพยานหลักฐานเท็จ
3. เพื่อขจัดร่องรอยของการดำเนินคดีที่ถือว่าเป็นการต่อสู้ (Vestiges of Trial by Combat)²³

¹⁹ เข็มชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2542), หน้า 4.

²⁰ กุลพล พลวัน, “ลักษณะทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา,” วารสารอัยการ 41, 4 (พฤษภาคม 2524): 49.

²¹ คณิต ณ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน,” วารสารนิติศาสตร์ 15, 3 (กันยายน 2528): 3-4.

²² บุษณีย์ ภัทรพัฒน์, การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 2.

²³ กาญจนา ตริแสน, เรื่องเดิม, หน้า 13.

วัตถุประสงค์ของการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนการพิจารณาทั้ง 3 ประการดังกล่าว มีเป้าหมายที่สำคัญอยู่ที่การค้นหาความจริง²⁴ และการได้มาซึ่งความจริงนั้นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานที่สำคัญของหลักการพิจารณาความอาญาที่สำคัญ คือ รัฐจะต้องให้หลักประกันแก่จำเลยว่าจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (Fair Trial)²⁵ ทั้งก่อนการพิจารณาคดีและระหว่างการพิจารณาคดีของศาล²⁶ โดยรูปแบบการดำเนินคดีอาญาในศาลตามระบบคอมมอนลอว์ เช่น ประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา ยึดถือระบบการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา โดยคู่ความต้องต่อสู้กันเอง ซึ่งระบบดังกล่าวจึงถือว่าพนักงานอัยการเป็นคู่ความเท่าเทียมจำเลย²⁷ ซึ่งต่างมีสิทธิในการเสนอพยานหลักฐานอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในทางความเป็นจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะพนักงานอัยการเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีกลไกในการแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมมากมาย ในขณะที่จำเลยอยู่ในสถานะที่ด้อยกว่ารัฐทั้งทางฐานะและโอกาส แล้วยังไม่สามารถล่วงรู้พยานหลักฐานของฝ่ายพนักงานอัยการได้ว่า พยานหลักฐานของฝ่ายพนักงานอัยการที่จะอ้างต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดของเขามีประการใดและมีความถูกต้องแท้จริงเพียงใด ทำให้สิทธิของจำเลยจึงไม่ได้รับความเป็นธรรม ดังนั้นสิ่งที่มักปรากฏอยู่เสมอในการพิจารณาคดีอาญาในระบบกล่าวหา ก็คือการสร้างความประหลาดใจให้กับจำเลยด้วยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่จำเลยนั้นไม่เคยคาดคิดมาก่อน (Surprise Evidence) อันเป็นการกระทบกระเทือนต่อความเป็นธรรมในการต่อสู้คดีของจำเลย และเป็นอุปสรรคต่อการค้นหาความจริงเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุดังกล่าว จึงได้มีการดำเนินกระบวนการที่เรียกว่าการเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาใช้ในคดีอาญา โดยชี้ให้เห็นถึงความบกพร่องของทฤษฎีที่ทำให้จำเลยตกอยู่ในสถานภาพที่ด้อยกว่ารัฐ²⁸ ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเป็นธรรมในการต่อสู้คดีของจำเลย ทั้งนี้โดยเห็นว่าการให้โอกาสแก่จำเลยในการเข้าถึงข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานจะทำให้คดีมีความกระจ่างขึ้น ย่อมทำให้การดำเนินคดีอาญามุ่งไปสู่การค้นหาความจริงได้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สมดังวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายของระบบการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป อันจะ

²⁴ Thomas J. Gardner, *Criminal Evidence, Principle, Cases and Reading*, 2nd ed. (St. Paul, Minn: West, 1988), p. 10.

²⁵ Jerry E. Norton, "Discovery in the Criminal Process," *The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science* 61 (January 1970): 11.

²⁶ Paul B. Weston and Kenneth M. Wells, *Criminal Evidence for Police*, 2nd ed. (Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1976), p. 314.

²⁷ กุลพล พลวัน, *เรื่องเดิม*, หน้า 49.

²⁸ Jerry E. Norton, *op.cit.*, p. 14.

ทำให้เกิดการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่เป็นธรรม ซึ่งหลักดังกล่าวนี้ศาลสูง (Supreme Court) ของสหรัฐอเมริกาได้เคยกล่าวไว้ว่า “การเปิดเผยดีกว่าที่จะปกปิด” (Suppression) ข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดี เพราะการเปิดเผยดังกล่าวจะทำให้การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดำเนินไปอย่างถูกต้องและก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย และในทางปฏิบัติศาลของมลรัฐก็เริ่มที่จะยอมรับผลดังกล่าวมากยิ่งขึ้น ศาลของบางมลรัฐถึงกับยอมให้มีการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนการพิจารณามากกว่าศาลของรัฐบาลกลางเสียอีก โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการดังกล่าวแล้วข้างต้น²⁹

สำหรับการดำเนินคดีในประเทศที่ใช้ระบบชีวิตลอว์นั้น รูปแบบของการดำเนินคดีอาญาในศาลเป็นระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง คือ การต่อสู้กันระหว่างคู่ความในคดีจะเป็นการร่วมกันค้นหาความจริงโดยผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในคดี ไม่ว่าจะเป็นผู้พิพากษา อัยการ หรือทนายความ ล้วนแล้วแต่มีหน้าที่ร่วมกันในการค้นหาความจริงต่างๆ

การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาเมื่อเปรียบเทียบกับคดีแพ่งนั้น ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ในคดีแพ่ง การเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนการพิจารณา (Discovery) เป็นเครื่องมือที่สำคัญประการหนึ่งที่ใช้กันมากเพื่อเป็นประโยชน์ในการตัดทอนประเด็นข้อพิพาทให้น้อยลง โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการคือ

1. เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคดีทุกประการจะถูกเปิดเผยในชั้นพิจารณา
2. เพื่อให้เกิดประเด็นในการพิจารณาจำกัดอยู่แต่ที่เป็นข้อพิพาทแห่งคดีจริงๆ
3. เพื่อให้คู่ความได้มีโอกาสได้ประนีประนอมกัน ทำให้คดีดำเนินไปอย่างรวดเร็วและรวดเร็ว³⁰

การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาในคดีแพ่ง (Pre-Trial Discovery) นี้ ได้รับการปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่องและกว้างขวาง ส่วนในคดีอาญาเพิ่งได้รับการปฏิบัติในการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงเมื่อเร็วๆ นี้ การเปิดเผยพยานหลักฐานจึงเริ่มมีแนวคิดที่ต้องการให้มีการให้เกิดการนำข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่สมบูรณ์ที่สุดมาแสดง อันเป็นการลดโอกาสที่จะเกิดความผิดพลาดและต้องการตัดทอนพิธีการและความยุ่งยากต่างๆ ในการพิจารณาคดี

²⁹ กาญจนา ตรีแสน, *เรื่องเดิม*, หน้า 13-15.

³⁰ พรเพชร วิชิตชลชัย, “กฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายประเทศอื่นในสกุลกฎหมายคอมมอนลอว์,” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ* (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528), หน้า 817.

แพ่งให้น้อยลง³¹ แต่แนวคิดของการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาในคดีแพ่ง และคดีอาญายังมีความแตกต่างๆ กันอยู่มากกล่าวคือ ในคดีอาญานั้นจะมีความเคร่งครัดและขอบเขตที่จำกัดมากกว่าคดีแพ่ง ในขณะที่คดีแพ่งสามารถกระทำได้โดยสมบูรณ์มากกว่าคดีอาญา โดยไม่สามารถนำมาเปรียบเทียบกันได้เลย

สิ่งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดในคดีอาญาก็คือ ลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากคดีแพ่ง คือ คดีอาญาเริ่มเป็นคดีเกิดขึ้นเมื่อเกิดคดีขึ้นหรืออ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดคดีอาญาขึ้นจึงเริ่มเป็นคดีก่อนถึงศาล³² ส่วนคดีแพ่งเริ่มเป็นคดีเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาล โดยคดีแพ่งนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันสิทธิของเอกชนเป็นการป้องกันเอาสิทธิของตนจากผู้ที่ทำให้เกิดความเสียหายหรือผู้ที่ต้องรับผิดชอบ โดยเป็นการบังคับให้คืนสู่สภาพก่อนเกิดความเสียหายเท่าที่จะเป็นไปได้ ผลแห่งความรับผิดชอบในคดีแพ่งจึงเป็นเรื่องการชดเชยค่าสินไหมทดแทนความเสียหายมากกว่าที่จะเป็นการแก้แค้นทดแทนอย่างในคดีอาญา³³ ส่วนกฎเกณฑ์การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอาญาย่อมแตกต่างจากคดีแพ่งเป็นอย่างมาก เนื่องจากคดีแพ่งเป็นกรณีระหว่างเอกชนกับเอกชน แต่คดีอาญาเป็นเรื่องที่กระทบต่อส่วนรวมหรือสังคม³⁴ ในคดีแพ่งจะใช้หลักในการดำเนินคดีที่เรียกว่า “หลักความตกลง” (Negotiation Principle) แต่การดำเนินคดีอาญาจะใช้หลักที่เรียกว่า “หลักการตรวจสอบ” (Examination) กล่าวคือ ในคดีแพ่งคู่ความสามารถตกลงให้มีการประนีประนอมหรือยอมความกันเมื่อไรก็ได้³⁵ และศาลต้องดำเนินการไปตามข้อตกลงของคู่ความเสมอ หากข้อตกลงของคู่ความนั้นไม่ขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมายหรือขัดต่อศีลธรรมหรือความสงบเรียบร้อยอันดีของประชาชน ด้วยเหตุนี้ในคดีแพ่งจึงสามารถทำกันได้ในเรื่องพยานหลักฐาน ซึ่งนำไปสู่การแพ้หรือชนะในคดีความได้เลย ส่วนในคดีอาญานั้นมาสามารถทำทลายกันได้ในเรื่องพยานหลักฐานโดยเด็ดขาด โดยการดำเนินคดีต้องเป็นไปตามขั้นตอนของกฎหมาย โดยมีการตรวจสอบความแท้จริงของเรื่องรวมถึงพยานหลักฐานและข้อเท็จจริง และต้องตัดสินไปตามความจริงที่ตรวจสอบได้นั้น³⁶ โดยเจ้าพนักงานและศาลมีอำนาจหน้าที่ในการ

³¹ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 817.

³² คณิต ณ นคร, *ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ* (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2551), หน้า 107.

³³ เปรมศักดิ์ ชื่นชวน, *การเปิดเผยพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาคดีในคดีอาญา* (กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2550), หน้า 15.

³⁴ คณิต ณ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2552), หน้า 46.

³⁵ เปรมศักดิ์ ชื่นชวน, *เรื่องเดิม*, หน้า 15.

³⁶ คณิต ณ นคร, *ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ*, หน้า 107.

ตรวจสอบค้นหาความจริงโดยไม่มีข้อผูกมัดใดๆ³⁷ นอกจากนี้ ในคดีแพ่งมีจุดมุ่งหมายตามบทบัญญัติให้มีการดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว³⁸ แต่ในคดีอาญามีเป้าหมายในการดำเนินคดี คือ การชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหา³⁹ ซึ่งมีได้มุ่งเน้นในความรวดเร็วเป็นหลักเหมือนอย่างเช่นในคดีแพ่ง

ดังนั้น แนวความคิดในการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานนั้น กระบวนการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้มีการนำข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่สมบูรณ์ที่สุดมาแสดง อันเป็นการลดโอกาสที่จะเกิดข้อผิดพลาดและบทบาทของคู่ความในคดีทำให้เกิดการต่อสู้คดีที่น้อยลง และศาลเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาตัดสินคดีอาญาโดยพิจารณาจากพยานหลักฐานที่ได้มาโดยการนำสืบของคู่ความอันมีอยู่ในประเทศที่ใช้ระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ส่วนประเทศที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ (Civil Law) การดำเนินคดีอาญาจะใช้ระบบตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงหรือพยานหลักฐานได้ทั้งจากการพิจารณาพยานหลักฐานหรือการเรียกพยานมาสู่ศาลเอง

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา

การศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับการยื่นบัญชีพยานหลักฐาน เพื่อความเข้าใจจึงต้องทำการศึกษเกี่ยวกับระบบกฎหมายและระบบการดำเนินคดีอาญา ซึ่งทั่วโลกมีอยู่ 2 ระบบ คือ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งมีรูปแบบการพิจารณาคดีภายใต้หลักการที่ว่า “คู่ความมีสิทธิเท่าเทียมกัน” การดำเนินกระบวนการพิจารณาจะมีหลักเกณฑ์ในการสืบพยานอย่างเคร่งครัด คู่ความแต่ละฝ่ายจะมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้คดีกันเอง ตามหลักทฤษฎี “หลักอาวุธเท่าเทียมกัน” คู่ความต้องใช้ความสามารถในการต่อสู้คดีเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองและการปฏิเสธความผิดเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงออกมาซึ่งตามหลักทฤษฎีดังกล่าวนี้คู่ความต้องอยู่ในฐานะที่เท่าเทียมกัน โดยปราศจากความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อให้การต่อสู้คดีเกิดความเป็นธรรมและประสบผลสำเร็จในการพิสูจน์ความจริง โดยต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้ทุกขั้นตอน⁴⁰ โดยศาลจะมีบทบาทหน้าที่ในการเป็นผู้ตัดสินคดีความเพียงอย่างเดียว โดยไม่สามารถใช้อำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติม หรือการใช้อำนาจในการช่วยคู่ความฝ่ายใดในการแสวงหาข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานต่างๆ ได้ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นี้ ศาลจึงมีโอกาที่จะใช้ดุลยพินิจได้น้อย

³⁷ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 50.

³⁸ คณิต ณ นคร, ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ, หน้า 46.

³⁹ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 46.

⁴⁰ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548), หน้า 100.

เพราะศาลถือว่าการแสวงหาข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานต่างๆมาแสดงต่อศาลนั้น เป็นหน้าที่ของคู่ความแต่ละฝ่าย อีกทั้งระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นี้ถือว่าพนักงานอัยการมีฐานะเป็นคู่ความในคดีที่เท่าเทียมกับจำเลยอีกด้วย⁴¹ การดำเนินคดีอาญาตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นี้ โจทก์และจำเลยจึงมีฐานะที่เท่าเทียมกัน โดยมีลักษณะคล้ายกับจำเลยในคดีแพ่ง โดยประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นี้ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ เป็นต้น ส่วนระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) เป็นระบบการดำเนินคดีที่ให้อำนาจศาลในการค้นหาความจริงและพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีได้อย่างกว้างขวาง โดยศาลมีอำนาจในการตรวจสอบคดีตั้งแต่ก่อนเริ่มชั้นกระบวนการพิจารณา โดยเริ่มตั้งแต่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในชั้นการสอบสวนของพนักงานสอบสวนหรือสำนักงานการสอบสวนถึงชั้นของพนักงานอัยการ⁴² ศาลจึงมีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเป็นอย่างมาก ทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปได้กว้างขวางและครอบคลุม บทบาทหน้าที่ของศาลตามระบบซีวิลลอว์นี้ ศาลจึงมีบทบาทในการค้นหาความจริงโดยไม่วางเฉย ส่วนบทบาทของคู่ความจะไม่สามารถต่อสู้กันเพื่อค้นหาความจริงหรือแสดงพยานหลักฐานเหมือนกับคู่ความในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ได้ โดยประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์นี้ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี เป็นต้น มีระบบการดำเนินคดีอาญานั้น เมื่อพิจารณาจากประวัติและความเป็นมาของระบบการดำเนินคดีอาญาแล้วประกอบด้วย 2 ระบบ คือ⁴³

1. การดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)” คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาที่หน้าที่สอบสวนและฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีจะไม่มีแยกออกจากกัน โดยการดำเนินคดีอาญาทั้งหมดจะทำหน้าที่โดยองค์กรเดียว กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาจะทำโดยผู้พิพากษาหรือศาล ซึ่งการพิสูจน์พยานหลักฐานของระบบไต่สวนจะไม่มีหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัด เพราะเป็นการพิสูจน์ให้ทราบถึงผลของคดีแทนการมุ่งหวังเอาชนะกันในคดีเท่านั้น⁴⁴ และการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนนี้ผู้ถูกไต่สวนแทบจะไม่มีสิทธิอะไรเลย โดยเปรียบเสมือนวัตถุชนิดหนึ่ง กล่าวคือเป็น “กรรมในคดี” (Process-Object) และอาจสรุปสาระสำคัญของระบบไต่สวนได้ ดังนี้⁴⁵

⁴¹ กุลพล พลวัน, *เรื่องเดิม*, หน้า 49.

⁴² บุษณีย์ ภัทรพัฒน์นันท, *เรื่องเดิม*, หน้า 32.

⁴³ คณิต ณ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, หน้า 46.

⁴⁴ ประมูล สุวรรณสร, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน*, พิมพ์ครั้งที่ 8

(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2526), หน้า 2.

⁴⁵ อุดม รัฐอมฤต, *เรื่องเดิม*, หน้า 306.

1) ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดี มีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมหรือลดการสืบพยานเพื่อค้นหาความจริงในคดี ซึ่งระเบียบเกี่ยวกับการสืบพยานนี้มีน้อยและไม่เคร่งครัด ซึ่งศาลสามารถใช้ดุลพินิจได้ตามความเหมาะสมตามแต่ละคดีไป

2) การพิจารณาคดีโดยเฉพาะคดีอาญา จะมีลักษณะเป็นการดำเนินการระหว่างศาลกับจำเลย โดยโจทก์เป็นเพียงผู้ช่วยแก่ศาลในการค้นหาพยานหลักฐานเท่านั้น โดยระดับความช่วยเหลือนั้นจะมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับแต่ละระบบกฎหมายที่ประเทศนั้นๆ ใช้บังคับ ตัวอย่างเช่น ในประเทศฝรั่งเศสพนักงานอัยการอาจขึ้นนั่งซักถามพยานบนบัลลังก์เคียงคู่ผู้พิพากษาได้

3) ไม่มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัด อีกทั้งไม่มีบทตัดพยาน (Exclusionary Rule) ที่เด็ดขาด ทำให้การนำเสนอพยานหลักฐานต่างๆ มาสู่ศาลทำได้อย่างเต็มที่และศาลสามารถรับฟังพยานต่างๆ ได้อย่างเต็มที่และศาลสามารถใช้ดุลพินิจในการรับฟังได้อย่างกว้างขวางอีกด้วย

2. การดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)” คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแยกหน้าที่การสอบสวนและพิจารณาแยกต่างหากจากกัน โดยมีองค์การทำหน้าที่แยกออกจากกัน และยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาและจำเลย) จากการเป็น “กรรมในคดี” (Process-Object) ขึ้นเป็น “ประธานในคดี” (Process-Subject) และอาจสรุปสาระสำคัญของระบบกล่าวหาได้ดังนี้⁴⁶

1) ศาลมีบทบาทจำกัดในการค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ มีฐานะเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น โดยไม่มีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความในการแสวงหาพยานหลักฐาน

2) โจทก์กับจำเลยมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้คดี โดยศาลจะไม่ช่วยในการหาพยานหลักฐานหรือสืบพยานเพิ่มเติม และหน้าที่พิสูจน์การกระทำความผิดเป็นหน้าที่ของโจทก์โดยเฉพาะ

3) มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมากและมีบทตัดพยานที่เด็ดขาด (Exclusionary Rule) ศาลมีโอกาสดำเนินการน้อยมาก การรับพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวนความหรือการใช้คำถามในการซักถามพยานหรือถามค้านพยาน ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด ดังนั้นศาลอาจยกฟ้องได้ในกรณีที่ปรากฏว่าพยานหลักฐานที่โจทก์นำมาแสดงนั้นเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ ทั้งๆ ที่คดีปรากฏว่าจำเลยได้กระทำความผิดก็ตาม

ระบบกล่าวหาเป็นการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ ที่เป็นการแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนนั่นเอง กล่าวคือ การที่นานาประเทศไม่ใช้การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนนั้น ก็เพราะเห็นว่า ในการดำเนินคดีอาญาตามระบบไต่สวนผู้พิพากษามีอำนาจมากเกินไป มักมีอคติ ความลำเอียงจึงอาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมขึ้น ดังนั้นเพื่อเป็นการลดอำนาจของผู้พิพากษา

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 306-307.

และขจัดข้อผิดพลาดดังกล่าว จึงได้มีการตัดอำนาจผู้พิพากษาในส่วนของการสอบสวนและฟ้องร้องออกไป โดยให้องค์การอัยการ เป็นผู้ทำหน้าที่ดังกล่าว โดยอำนาจของศาลคงเหลือแต่ “อำนาจพิจารณาพิพากษาคดี”⁴⁷

โดยสาระสำคัญความแตกต่างของทั้ง 2 ระบบในส่วนที่เกี่ยวกับคดีอาญา คือ หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงในประเด็นที่มีการกล่าวหา โดยระบบไต่สวนหน้าที่นำสืบจะตกอยู่กับศาลในการเป็นผู้ค้นหาความจริงโดยมีโจทก์เป็นผู้ช่วยในการค้นหาความจริงเท่านั้น ส่วนระบบกล่าวหาหน้าที่นำสืบจะตกอยู่กับโจทก์เป็นสำคัญ โดยศาลต้องวางตัวเป็นกลางไม่ช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง⁴⁸

ทฤษฎีการค้นหาความจริงในคดีอาญาตามระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนเป็นความเหมาะสมในแต่ละประเทศ โดยนำความคิดที่ปฏิบัติใช้อยู่ในหลายๆ ประเทศมาจัดตั้งเป็นระบบขึ้น ซึ่งแต่ละประเทศก็หาใช่จะใช้ระบบใดระบบหนึ่งไม่ เพราะต่างก็มีแนวทางในการปฏิบัติเพื่อแสวงหาความจริงที่แตกต่างกันไปในความคิดของแต่ละประเทศ โดยแนวความคิดนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในวัฒนธรรมและประเพณีที่มีอยู่ในประเทศของตน ซึ่งเมื่อตรงกับหลักการค้นหาความจริงในระบบใดก็ใช้ระบบนั้นหรือรวมทั้งสองระบบเข้าด้วยกัน การค้นหาความจริงในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน เพราะกฎหมายเกิดขึ้นจากวัฒนธรรมและประเพณีของประเทศไทย การค้นหาความจริงของประเทศไทยจึงเป็นไปตามแนวความคิดและความเป็นอยู่ของคนไทย โดยมีได้ยึดถือระบบใดระบบหนึ่งเป็นสำคัญ แต่เป็นการนำความเหมาะสมของแต่ละระบบมาปรับใช้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมในการค้นหาความจริงตามกฎหมายของประเทศไทย จึงมีอาจกล่าวได้ว่าเป็นระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวนได้⁴⁹

จากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยในฉบับปัจจุบัน ในส่วนของการเปิดเผยพยานหลักฐานจะมีประสิทธิภาพประสิทธิผลในการบังคับใช้เพียงใด เป็นการก่อให้เกิดความยุติธรรมปัจจัยที่สำคัญที่ต้องคำนึงถึง คือ ระบบกฎหมายและสภาพของสังคมไทยซึ่งนักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นว่า ระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาของไทยเป็นระบบผสม โดยนำหลักการระบบกล่าวหาในเรื่องการกำหนดหน้าที่ในการนำสืบให้ตกอยู่กับโจทก์มาใช้ แต่ในขณะเดียวกันก็ให้อำนาจแก่ศาลที่จะมีอำนาจในการค้นหาความจริงเพิ่มเติมได้ เพื่อก่อให้เกิดความยุติธรรมในการดำเนินคดีกับฝ่ายโจทก์และจำเลย⁵⁰

⁴⁷ คณิต ณ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, หน้า 55-57.

⁴⁸ อุดม รัฐอมฤต, *เรื่องเดิม*, หน้า 307.

⁴⁹ จิตติ เจริญฉ่ำ, *พยานในคดีอาญา* (กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร, 2538), หน้า 14-15.

⁵⁰ อุดม รัฐอมฤต, *เรื่องเดิม*, หน้า 308.

ในส่วนระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญานั้น ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ระบบการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันในนานาอารยประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) หรือ ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ต่างก็ใช้ระบบกล่าวหาเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่ แต่ที่แตกต่างกันคือหลักการค้นหาความจริง ซึ่งในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) จะใช้วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ส่วนในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) จะใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System)

2.3.1 วิธีการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory)

ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) วิธีการค้นหาความจริงจะใช้ระบบต่อสู้กันระหว่างคู่ความ การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีโดยประชาชน (Popular Prosecution)⁵¹ โดยวิธีการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ซึ่งระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาสำหรับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ตามระบบนี้เป็นการต่อสู้กันระหว่างโจทก์และจำเลยในคดี ซึ่งการค้นหาความจริงต่างๆ จะต้องอาศัยการกระทำของคู่ความ โดยคู่ความมีหน้าที่นำพยานหลักฐานต่างๆ มาแสดงเพื่อประโยชน์แก่คดีของตน บทบาทของคู่ความจึงมีความกระตือรือร้น (Active) การดำเนินคดีเป็นลักษณะการต่อสู้คดี การค้นหาความจริงจะอาศัยการถามค้าน (Cross Examination) เป็นสำคัญ เพื่อมุ่งหมายให้ได้ความจริงเพิ่มอีกทางหนึ่ง ส่วนศาลนั้นจะทำหน้าที่วางตัวเป็นกลาง (Passive Trial) โดยมีหน้าที่ควบคุมการพิจารณาให้เป็นไปตามกฎหมาย บทบาทของศาลจึงต้องรอให้คู่ความนำเสนอข้อมูลในการพิจารณา⁵² ซึ่งจากการที่ให้คู่ความเป็นผู้เสนอพยานหลักฐานต่างๆเอง ทำให้เกิดจุดอ่อนในการเสนอพยานหลักฐาน คือ คู่ความมักนำพยานหลักฐานต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดีของตนมาแสดงเท่านั้น ศาลไม่อาจเข้าแสวงหาข้อเท็จจริงโดยตนเองได้มากนัก หากศาลเข้าไปค้นหาความจริงมากเกินไป อาจก่อให้เกิดข้อครหาว่าเข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ จึงทำให้เกิดประเด็นบางข้อขาดหายไปหรือไม่ปรากฏในการพิจารณาคดี⁵³

⁵¹ สมชาย วิมลสุข, *บทบาทของศาลในขั้นตอนในการค้นหาความจริง* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549), หน้า 10.

⁵² John H. Langbein, *Comparative Criminal Procedure: Germany* (St. Paul, Minn: West, 1977), p. 83.

⁵³ สมทรัพย์ นำอำนวย, *บทบาทศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541), หน้า 19.

การดำเนินคดีอาญาในระบบนี้มีความเชื่อว่า การจะพบความจริงแห่งคดีนั้น จะต้องให้โจทก์และจำเลยในคดีได้ต่อสู้กันโดยพยานหลักฐาน โดยให้ทั้งสองฝ่ายมีความเท่าเทียมกัน โดยมีลักษณะเหมือนกับคดีแพ่ง ซึ่งแต่ละฝ่ายมีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาล โดยศาลจะต้องพิจารณาพิพากษาคดีให้เป็นไปตามพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาแสดง โดยไม่มีอำนาจซักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบ และเมื่อโจทก์เป็นผู้ร้อง โจทก์จึงมีหน้าที่นำสืบก่อน

ในสมัยเดิม หลักการต่อสู้คดีนี้เรียกว่า “หลักอาวุธเท่าเทียม” จะมีการพิสูจน์ความจริงโดยการต่อสู้ด้วยกำลังระหว่างโจทก์และจำเลย (Trial by Physical Battle) จึงทำให้ต่างฝ่ายต่างมุ่งหมายที่จะเอาชนะกันเป็นสำคัญมากกว่าความถูกต้องตามพยานหลักฐานเพื่อให้ศาลเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดทำให้เกิดการปิดบังพยานหลักฐานเอาไว้ ซึ่งเป็นการปิดบังความจริง ในที่สุดระบบนี้จึงได้สร้างหลักประกันเสริมให้กับคู่ความ คือ “หลักความเป็นธรรม” (Principle of Fairness)⁵⁴

2.3.2 วิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System)

การค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือระบบประมวลกฎหมาย โดยการตรวจสอบข้อเท็จจริง การฟ้องคดีต่อศาลในความผิดอาญาต่อแผ่นดินเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) ซึ่งตามระบบดังกล่าวรัฐเป็นผู้ดำเนินการค้นหาความจริงในกรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ทำให้องค์กรต่างๆ ของรัฐจึงมีหน้าที่อำนวยความสะดวกยุติธรรม โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนก่อนฟ้องร้องหรือขั้นตอนที่มีการฟ้องร้องแล้วจนถึงการพิจารณาคดีตลอดจนมีคำพิพากษานั้นแล้ว โดยหน่วยงานหรือองค์กรที่เข้ามามีบทบาทสำคัญ โดยเริ่มตั้งแต่พนักงานสอบสวนหรือตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล ซึ่งแต่ละหน่วยงานล้วนเป็นเครื่องมือสำคัญในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชน โดยพนักงานอัยการมีบทบาทหน้าที่ในการค้นหาความจริงโดยเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้อง ส่วนการรวบรวมพยานหลักฐานมีตำรวจเป็นผู้ช่วย และการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นอำนาจหน้าที่ของศาล⁵⁵

ดังนั้น ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) โดยเฉพาะประเทศเยอรมัน จะใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ซึ่งศาลมีบทบาทอย่างมากในการค้นหาความจริง โดยผู้พิพากษาจะมีความกระตือรือร้น (Active) การอ้างพยานหรือการซักถามพยานก็เป็นหน้าที่ของศาล คู่ความมีหน้าที่เพียงช่วยเหลือและควบคุมการปฏิบัติ

⁵⁴ ประทุมพร กลัดอำ, การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในวิธีพิจารณาความอาญา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตรบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533), หน้า 6.

⁵⁵ สมชาย วิมลสุข, *เรื่องเดิม*, หน้า 8.

หน้าที่ของศาลให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายเท่านั้น บทบาทของคู่ความจึงเป็นเพียงผู้ช่วยของศาล เพื่อกระตุ้นการดำเนินคดี หรือการค้นหายานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยเพื่อนำมาแสดงในศาล ในประเทศเยอรมันจึงเน้นเรื่องการค้นหาความจริงตามหลักความยุติธรรมในเนื้อหา (Material Justice)⁵⁶ ซึ่งระบบนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา (Inquisition Principle หรือ Truth Theory)⁵⁷

2.4 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา

การวินิจฉัยชี้ขาดข้อเท็จจริงของศาลในคดีอาญานั้น มีหลักกฎหมายที่ยึดถือกันเป็นสากลว่า ศาลจะต้องรับฟังพยานหลักฐานจนเป็นอันปราศจากข้ออันควรสงสัย (Beyond Reasonable Doubt) ว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง จึงจะลงโทษจำเลยได้ ซึ่งการฟังข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งว่าเป็นข้อยุตินั้น ต้องไม่เป็นเพียงเพราะโจทก์มีพยานหลักฐานที่มีเหตุผลน่าเชื่อถือได้มากกว่า (Preponderance of Evidence) อย่างจำเลยในคดีแพ่งเท่านั้น⁵⁸ โดยหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ถือหลักว่าจำเลยจะต้องได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดจริง และเมื่อมีกรณีสงสัยต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย (In dubio pro reo) เพราะเนื่องจากคดีอาญาการปล่อยตัวผู้กระทำความผิดเนื่องจากการพิสูจน์ไม่แน่ชัดดีกว่าการลงโทษแก่ผู้บริสุทธิ์

หลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญาข้างต้นที่กล่าวมานั้น แตกต่างจากหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความแพ่ง เพราะเนื่องจากในคดีแพ่งคู่ความเป็นผู้กำหนดคดี เป็นสิทธิของโจทก์ว่าจะฟ้องคดีหรือไม่ หรือจะฟ้องคดีในประเด็นใด และสามารถกำหนดพยานในคดีได้โดยอิสระ กล่าวคือเป็นผู้กำหนดข้อเท็จจริงที่จะนำมาตีแผ่ในศาล รวมทั้งกำหนดข้อเท็จจริงที่จะพิสูจน์กันด้วยพยานหลักฐานต่างๆ ส่วนจำเลยจะยอมรับหรือปฏิเสธคำฟ้องของโจทก์ก็ได้ รวมถึงการตกลงประนีประนอมยอมความในศาลกันได้ และผู้พิพากษาจะจำกัดตัวเองอยู่ในประเด็นแห่งคดีด้วย โดยห้ามทำคำพิพากษาเกินคำขอ โดยหลักการในการดำเนินคดีทางแพ่งนี้เรียกว่า “หลักความตกลง” (Verhandlungsmaxime หรือ Negotiation Principle) ซึ่งมีความหมายว่าคู่ความในคดีแพ่งสามารถทำความตกลงกันได้ และเมื่อตกลงกันอย่างไร ศาลก็ต้องปฏิบัติตามนั้น โดยข้อตกลงกันดังกล่าวนี้ต้องไม่ขัดต่อบทบัญญัติของ

⁵⁶ John H. Langbein, *op.cit.*, p. 83.

⁵⁷ ประทุมพร กลัดอำ, *เรื่องเดิม*, หน้า 7.

⁵⁸ Stephen A. Saltzburg, *American Criminal Procedure*, 3rd ed. (St. Paul, Minn: West, 1986), pp. 743-745.

กฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เพราะในคดีความแพ่งนั้นพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ ด้วยพยานหลักฐานตามข้อเท็จจริงที่ได้แย้งกันระหว่างคู่ความในคดีเท่านั้น ส่วนในคดีอาญามีหลักการดำเนินคดีที่เรียกว่า “หลักการตรวจสอบ” (Untersuchungsgrundsatz หรือ Examination Principle) ซึ่งคู่ความจะตกลงให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างคดีแพ่งนั้นมิได้⁵⁹

ทั้งนี้ แนวคิดที่ให้มีการนำกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน (Pre-Trial Discovery) มาใช้มีอยู่ 3 ทฤษฎีที่สำคัญ เพื่อป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นจากความบกพร่องของทฤษฎีที่ทำให้จำเลยตกอยู่ในสถานะที่ด้อยกว่า อันเกิดจากความไม่สอดคล้องกันระหว่างทฤษฎีกับผลในทางปฏิบัติ ได้แก่

2.4.1 ความบกพร่องของทฤษฎีการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีอาญา

การค้นหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาของระบบคอมมอนลอว์ ที่ใช้อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษนั้น มีรูปแบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นการต่อสู้แบบเดียวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง การพิจารณาคดีอาญาตามระบบกฎหมายนี้ ประกอบด้วยองค์กรที่เกี่ยวข้องกันเป็นนิติสัมพันธ์ 3 ฝ่าย ประกอบด้วย 1. ศาล (Trial Judge) ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้รักษากฎเกณฑ์ในการพิจารณาคดี เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างประโยชน์ของรัฐและสิทธิเสรีภาพของเอกชน ตามกฎหมาย 2. พนักงานอัยการ (Prosecutor) 3. ทนายจำเลย (Defense Attorney)⁶⁰

ซึ่งระบบนี้ ศาลไม่มีหน้าที่สืบพยานหลักฐานในการวินิจฉัยข้อเท็จจริง รวมทั้งการกำหนดประเด็นที่ได้แย้งกันด้วยเพราะบทบาทดังกล่าวเป็นหน้าที่ของคู่ความในคดี นั่นคือเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ และทนายความจำเลยที่จะดำเนินการเอง⁶¹ โดยวิธีการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีของระบบกฎหมายนี้จะเป็นการต่อสู้กันในเชิงแข่งขันระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่ายในคดี (Fight Theory) โดยคู่ความในคดีจะมีสถานะที่เท่าเทียมกันเพื่อการค้นหาข้อเท็จจริงในคดีเพื่อเป็นประโยชน์ในการพิจารณาคดี คู่ความมีสิทธิ์ที่จะนำพยานหลักฐานต่างๆ มาแสดงต่อศาลตามกฎหมายเกณฑ์ของบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ซึ่งศาลจะพิจารณาคดีตามพยานหลักฐานที่คู่ความแต่ละฝ่ายนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลเท่านั้น ผู้พิพากษาไม่มีอำนาจ

⁵⁹ สมทรัพย์ นำอำนวย, *เรื่องเดิม*, หน้า 1-2.

⁶⁰ ไมตรี วงศ์จรศิลป์, *ข้อจำกัดการค้นหาข้อเท็จจริงของทนายจำเลยในคดีอาญา* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 9-15.

⁶¹ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 9-15.

สืบพยานเอง และการนำสืบพยานหลักฐานในคดีอาญานี้ โจทก์จะต้องเป็นผู้นำสืบก่อนเสมอเท่านั้น⁶² ตามข้อสันนิษฐานของกฎหมายที่ว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีการพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามฟ้องนั้น

โจทก์ในคดีอาญาซึ่งเป็นพนักงานอัยการถือเป็นตัวแทนของประชาชนแห่งรัฐการดำเนินกระบวนการยุติธรรมการดำเนินคดีของพนักงานอัยการจะกระทำในนามประชาชนแห่งรัฐ ซึ่งโดยหลักแล้วพนักงานอัยการจึงเป็นองค์กรของรัฐและประชาชน โดยไม่อยู่ใต้อำนาจของผู้ใดโดยเฉพาะ เพราะพนักงานอัยการเป็นผู้ใช้อำนาจในการดำเนินคดีใดๆ แทนประชาชนของรัฐและเพื่อประโยชน์ของรัฐเท่านั้น ฉะนั้นการทำหน้าที่ของพนักงานอัยการ จึงเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงและความกลัวในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง⁶³

โดยหลักแล้วพนักงานอัยการซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้น จะต้องปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากความลำเอียงที่เป็นการอยุติธรรมต่อจำเลย พนักงานอัยการต้องพยายามค้นหาข้อเท็จจริงในคดี เพื่อให้การพิจารณาคดีและการพิพากษาคดีเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติปรากฏว่าพนักงานอัยการมักจะเข้าข้างคำฟ้องของตนเอง มีการเลือกพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์กับคำฟ้องของตน อีกทั้ง มีการปกปิดเหตุผล และประเด็นสำคัญในคดี ตลอดจนจุดบกพร่องในการต่อสู้คดี ซึ่งจะเป็นผลทำให้พนักงานอัยการสามารถทำลายเหตุผลข้อต่อสู้ของคู่ความฝ่ายตรงข้ามได้ เพราะในขณะที่จำเลยอยู่ในสภาพที่ปราศจากความพร้อมหรือเครื่องมือใดๆ ที่จะแก้ข้อกล่าวหา ไม่สามารถที่จะล่วงรู้ถึงพยานหลักฐานต่างๆ ที่พนักงานอัยการจะนำมาอ้างอิงเป็นพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยให้ปรากฏต่อศาล จึงเป็นการกระทบกระเทือนต่อสิทธิของจำเลยที่จะมีโอกาสในการต่อสู้คดีเพื่อแก้ข้อกล่าวหาของตนเองได้

2.4.2 ความบกพร่องของทฤษฎีข้อสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์

ข้อสันนิษฐานทางกฎหมายในคดีอาญาว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์นั้น (Presumption of Innocence) ถือเป็นพื้นฐานข้อเท็จจริงที่ว่า บุคคลไม่ใช่ผู้กระทำความผิดทางอาญา อันเป็นเกราะป้องกันทางกฎหมายให้กับประชาชนภายในรัฐว่าทุกคนจะไม่ถูกกล่าวโทษทางอาญา หากพิสูจน์ไม่ได้ว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิดจริง และข้อสันนิษฐานที่เป็นข้อสันนิษฐานทางกฎหมาย (Presumption of Law) ที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยพยานหลักฐานอย่างอื่นใดมาสนับสนุน หลักการของข้อสันนิษฐานว่า

⁶² Delmar Karlen, *Anglo-American Criminal Justice* (Oxford: Oxford University Press, 1967), p. 19.

⁶³ Paul B. Weston and Ken M. Wells, *Criminal Justice Introduction and Guidelines* (California: Goodyear, 1976), p. 206.

จำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ จึงเป็นข้อสันนิษฐานที่กำหนดขึ้นโดยบทบัญญัติของกฎหมายมีผลให้จำเลยไม่ต้องหยิบยกข้อสันนิษฐานดังกล่าวขึ้นต่อตัวเอง จำเลยจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ตลอดทุกขั้นตอนการพิจารณาคดี ถึงแม้จะมีความบกพร่องเกิดขึ้นในระหว่างการพิสูจน์พยานหลักฐานของจำเลยก็ตาม ก็ไม่อาจเป็นเหตุให้ข้อสันนิษฐานดังกล่าวสิ้นสุดไป⁶⁴

แต่การสิ้นสุดไปของข้อสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์นั้น จะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อปรากฏพยานหลักฐานในทางตรงกันข้าม โดยพิสูจน์ได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามฟ้องโดยปราศจากข้อสงสัย (Guilt Beyond a Reasonable Doubt) ดังนั้น ข้อสันนิษฐานดังกล่าวจะให้ประโยชน์แก่จำเลยในขอบเขตกระบวนการพิจารณาความและการพิพากษาคดี จนกว่าโจทก์จะสามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดีได้ด้วยพยานหลักฐานทั้งหลายว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง และจำเลยก็ต้องค้นหาพยานหลักฐานต่างๆ มาหักล้างข้อกล่าวหาของโจทก์ เพื่อพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนเองมิได้กระทำความผิดจริงตามคำฟ้อง โดยนำพยานหลักฐานต่างๆ มาหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ที่ได้นำเสนอไปก่อนแล้ว แต่หากจำเลยไม่สามารถพิสูจน์หักล้างหลักฐานของโจทก์ได้ จำเลยจะถูกศาลพิพากษาลงโทษในความผิดนั้น

ข้อสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของจำเลยดังกล่าวเป็นเพียงหลักการทั่วไป (Nature) ไม่ใช่พยานหลักฐาน (Evidence) ในเรื่องความบริสุทธิ์ของจำเลย และไม่ใช่เรื่องการชั่งน้ำหนักของความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับความบริสุทธิ์ของจำเลยอีกด้วย แต่เป็นเพียงการกำหนดหน้าที่ภาระการพิสูจน์ความผิด (Burden of Proof) ของจำเลยในคดีที่ให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องดำเนินการต่อไป ดังนั้น หากกฎหมายไม่ให้เครื่องมือแก่จำเลย เพื่อใช้ในการค้นหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ว่าตนเองมิได้เป็นผู้กระทำความผิดต่อศาลแล้ว หลักข้อสันนิษฐานความบริสุทธิ์ของจำเลยดังกล่าวก็เป็นเพียงหลักการหรือทฤษฎีที่เป็นเพียงนามธรรมเท่านั้น

2.4.3 ความบกพร่องของทฤษฎีการพิสูจน์ความผิดของจำเลยในคดีอาญา

การที่จำเลยในคดีอาญาจะได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าโจทก์จะสามารถพิสูจน์ต่อศาลได้ว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามฟ้องนั้น หลักการดำเนินคดีอาญาของโจทก์จึงต้องมีภาระการพิสูจน์ (Burden of Proof) ความผิดของจำเลยจนกว่าจะสิ้นสุดสงสัยในทุกๆ องค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ แต่หากโจทก์ไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของจำเลยตามข้อกล่าวหาดังกล่าวแล้ว จำเลยจะได้รับการปลดปล่อยให้พ้นข้อกล่าวหาได้ในที่สุด และไม่ว่าโดยข้อเท็จจริงแล้วจำเลยจะเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ก็ตาม จะไม่มีการพิจารณาในเรื่องนี้อีกต่อไป ภาระการพิสูจน์ความผิดดังกล่าวเป็นหน้าที่ของโจทก์ตลอดระยะเวลาในการดำเนินคดี โดยจะ

⁶⁴ ไมตรี วงศ์จรศิลป์, *เรื่องเดิม*, หน้า 17-19.

ไม่มีการเปลี่ยนแปลงภาระหน้าที่ดังกล่าวไปสู่จำเลยที่จะต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง หรือต้องพิสูจน์ข้อกล่าวหาของโจทก์ตามฟ้องก่อน แม้ว่าจำเลยจะต้องมีหน้าที่แสดงพยานหลักฐานเพื่อยืนยันข้อต่อสู้ ตามที่ตนเองให้การไว้ก็ตาม ก็ไม่เป็นผลให้จำเลยต้องมีการพิสูจน์ในคดีแทนโจทก์ และระดับของการพิสูจน์ข้อกล่าวหาของโจทก์นั้นจะต้องพิสูจน์ความผิดของจำเลยจนกว่าจะสิ้นข้อกลางแคลงสงสัยทั้งปวงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามคำฟ้องนั้น⁶⁵

แต่ระดับการพิสูจน์จนสิ้นข้อกลางแคลงสงสัยของโจทก์นั้น เป็นดุลยพินิจของศาลที่จะพอใจต่อภาระการพิสูจน์ด้วยพยานหลักฐานทั้งหมดในคดีแล้ว การกำหนดระดับความพึงพอใจดังกล่าวขอศาลไม่มีระดับการวัดที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์ของศาลโดยอาศัยความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์ของศาลประกอบเข้าด้วยกันในการวิเคราะห์ ความสงสัยที่เกิดขึ้นในใจของศาลอาจเกิดจากกรณีที่เนื้อหาพยานหลักฐานที่พิสูจน์ความผิดของจำเลยไม่เพียงพอที่ศาลจะลงโทษจำเลยตามข้อกล่าวหาได้ หรืออาจเกิดจากพยานหลักฐานของจำเลยไม่เพียงพอต่อการพิสูจน์ให้เป็นที่พอใจต่อศาลได้ ว่าพยานหลักฐานของโจทก์ที่พิสูจน์การกระทำความผิดของจำเลยไม่น่าเชื่อถือว่าเป็นความจริงปราศจากข้ออันควรสงสัย ซึ่งเหตุแห่งความสงสัยนี้ขึ้นอยู่กับความน่าจะเป็นไปได้ของข้อสงสัย โดยเป็นข้อสงสัยที่เกิดจากเหตุและผล และความเข้าใจอันเกิดจากการพิจารณาพยานหลักฐานของคู่ความในคดี เป็นทัศนคติที่ศาลเห็นว่ามีความไม่เป็นธรรม เกิดขึ้นจากการพิจารณาตัดสินของเท็จจริงในคดีแล้ว โดยปราศจากความอคติ (Candid) และมีการสืบพยานหลักฐานอย่างเป็นธรรมด้วยความรอบคอบอย่างวิญญูชน (Reasonable Man) และเมื่อมีข้อสงสัยว่าจำเลยได้เป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ศาลจะยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลย

ดังนั้น แม้ข้อสันนิษฐานทางกฎหมายว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จะเป็นประโยชน์ต่อจำเลยในคดีอาญา ทำให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์โดยต้องนำพยานหลักฐานต่างๆ มาพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามคำฟ้องจนเป็นที่สิ้นสงสัยต่อศาล แต่จำเลยในคดีอาญาก็ไม่สามารถนิ่งเฉยต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีได้ เพราะจำเลยยังต้องมีหน้าที่ในการนำพยานหลักฐานต่างๆ มาหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ เพื่อยืนยันข้อต่อสู้และความบริสุทธิ์ของตนเองต่อศาล โดยทำให้ศาลเกิดความสงสัยในพยานหลักฐานของโจทก์ให้ได้⁶⁶

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19.

⁶⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

บทที่ 3

การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลตามระบบกฎหมายไทย

3.1 พัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความในชั้นศาลตามกฎหมายไทย

พัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความในชั้นศาลตามกฎหมายไทยต้องศึกษาถึงกฎหมายลักษณะพยานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงกระบวนการตรวจสอบหรือการเข้าถึงพยานของคู่ความ ซึ่งได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้

3.1.1 ยุคก่อนการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลับปัจจุบัน

ในอดีตเรื่องพยานหลักฐานวิวัฒนาการไปตามวิธีการในเรื่องโทษ โดยแบ่งออกเป็น 4 ยุค ประกอบด้วย ยุคฝูงชน ยุคศาสนา ยุคกฎหมาย และยุควิทยาศาสตร์ โดยในยุคฝูงชนคนลงโทษในครอบครัวควบคุมไปกับการลงโทษระหว่างครอบครัว อำนาจการลงโทษอยู่ที่หัวหน้าครอบครัวความผิดที่ลงโทษมีลักษณะแบบตาต่อตา จึงไม่ต้องอาศัยพยานหลักฐานใดๆ ส่วนในยุคศาสนาการลงโทษจะกระทำในนามพระเจ้า โดยการพิสูจน์ความผิดของฝ่ายผู้พิพาทกัน โดยให้ผู้พิพาททั้ง 2 ฝ่ายมาพิสูจน์ความผิดโดยวิธีต่างๆ ที่กำหนดขึ้น เช่น การดำน้ำ การลุยไฟ ฝ่ายผู้ที่ได้รับอันตรายถือว่าเป็นผู้กระทำผิด ส่วนผู้ที่ไม่ได้รับอันตรายถือเป็นผู้บริสุทธิ์ โดยมีความเชื่อว่าเกิดจากการบันดาลของพระเจ้าให้เป็นไปตามเช่นนั้น ต่อมาในยุคกฎหมายจึงมีกฎหมายลักษณะพยานเกิดขึ้น ทำให้วิธีพิสูจน์ความผิดเกิดจากการกำหนดพยานเข้าสืบตลอดจนวิธีการสืบพยานเพื่อใช้พิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย หลังจากนั้นเข้าสู่ยุควิทยาศาสตร์ ซึ่งการพิสูจน์ความจริงจะอาศัยผู้เชี่ยวชาญเพื่อค้นหาตัวผู้กระทำผิดซึ่งกระทำได้อย่างแน่นอนและถูกต้องมากที่สุด⁶⁷ สำหรับเหตุผลในอดีตกฎหมายลักษณะพยานของประเทศไทยไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานเอาไว้อย่างชัดเจน เนื่องจากการพิจารณาคดีอาญาในอดีตศาลจะใช้การตรวจสอบค้นหาความจริงจากผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นระบบที่เรียกว่า “ระบบจารีตนครบาล” ซึ่งศาลเป็นองค์กรในการทำหน้าที่เป็นโจทก์

⁶⁷ โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2549), หน้า 10-11.

และเป็นผู้ชำระคดีความเอง การพิจารณาคดีจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาลกับจำเลยซึ่งผู้ต้องหาหรือจำเลยจะตกอยู่ในฐานะเป็น “กรรมในคดี” (Process-Object) กล่าวคือศาลจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามที่โจทก์ได้กล่าวหาหรือฟ้อง จนกว่าจะได้พิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้น ในอดีตจำเลยจะไม่มีสิทธิใดๆ เลยในกระบวนการพิจารณาซึ่งมีสภาพไม่ต่างจากวัตถุชิ้นหนึ่งเท่านั้น⁶⁸ แม้แต่การตรวจสอบค้นหาความจริงด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การทรมานร่างกาย การใช้ความรุนแรง เพื่อให้ได้รับการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานก็ไม่ได้ได้รับความคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายเช่นกัน แต่เมื่อประเทศได้มีการพัฒนาระบบกฎหมายจึงได้มีการปรับปรุงระบบการดำเนินคดีเสียใหม่ โดยคำนึงถึงสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยมากขึ้น ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงโปรดให้มีการยกเลิกระบบจารีตนครบาล โดยพระราชบัญญัติยกเลิกวิธีพิจารณาจารีตนครบาล ร.ศ. 115 และให้ใช้การดำเนินคดีแบบ “ระบบกล่าวหา” แทน โดยประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 ซึ่งหลักเกณฑ์วิธีพิจารณาความอาญาตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 มีต้นแบบมาจากประเทศอังกฤษ ตามที่ท่านศาสตราจารย์หยุด แสงอุทัย กล่าวว่าเอาแบบอย่างมาจากประเทศอังกฤษและได้ดัดทอเป็นอิทธิพลมาจนถึงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบัน

3.1.2 ยุคที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้มีพระบรมราชวินิจฉัยให้จัดทำประมวลกฎหมาย (Codification) ขึ้นในประเทศไทย โดยได้เริ่มจัดทำประมวลกฎหมายต่างๆ รวมทั้งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แม้จะร่างเสร็จในสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่กว่าจะได้ประกาศใช้ก็ล่วงมาถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477

3.1.2.1 ช่วงก่อนมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551

แต่เดิมกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบุพยานไว้ จึงอนุโลมให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ โดยการนำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 87⁶⁹ และมาตรา 88⁷⁰ มาใช้บังคับ โดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 15⁷¹ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

⁶⁸ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 47.

⁶⁹ มาตรา 87 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติว่า ห้ามมิให้ศาลรับฟัง

พยานหลักฐานใด เว้นแต่

- (1) พยานหลักฐานนั้นเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดในคดีจะต้องนำสืบ และ
- (2) คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานหลักฐานได้แสดงความจำนงที่จะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้นดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 88 และ 90 แต่ถ้าศาลเห็นว่า เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม จำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานอันสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญในคดีโดยฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของอนุमतรานี้ ให้ศาลมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้

⁷⁰ มาตรา 88 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง บัญญัติว่า เมื่อคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงที่จะอ้างอิงเอกสารฉบับใด หรือคำเบิกความของพยานคนใด หรือมีความจำนงที่จะให้ศาลตรวจบุคคลวัตถุ สถานที่ หรืออ้างอิงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ศาลตั้ง เพื่อเป็นพยานหลักฐานสนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของตน ให้คู่ความฝ่ายนั้นยื่นต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ซึ่งบัญชีระบุพยาน โดยแสดงเอกสารหรือสภาพของเอกสารที่จะอ้าง และรายชื่อ ที่อยู่ ของบุคคล วัตถุ หรือสถานที่ซึ่งคู่ความฝ่ายนั้นระบุอ้างเป็นพยาน หรือขอให้ศาลไปตรวจ หรือขอให้ตั้งผู้เชี่ยวชาญแล้วแต่กรณี พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นมารับไปจากเจ้าพนักงานศาล

ถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำนงจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมให้ยื่นคำแถลงขอระบุพยานเพิ่มเติมต่อศาลพร้อมกับบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมและสำเนาบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมดังกล่าวได้ภายในสิบห้าวันนับแต่วันสืบพยาน

เมื่อระยะเวลาที่กำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง แล้วแต่กรณี ได้สิ้นสุดลงแล้ว ถ้าคู่ความฝ่ายใดซึ่งได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้แล้ว มีเหตุอันสมควรแสดงได้ว่า ตนไม่สามารถทราบได้ว่าต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบเพื่อประโยชน์ของตนหรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่ หรือมีเหตุอันสมควรอื่นใด หรือถ้าคู่ความฝ่ายใดซึ่งมิได้ยื่นบัญชีระบุพยานแสดงให้เห็นเป็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า มีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานตามกำหนดเวลาดังกล่าวได้ คู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นคำร้องขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานเช่นนั้นต่อศาลพร้อมกับบัญชีระบุพยานและสำเนาบัญชีระบุพยานดังกล่าวไม่ว่าเวลาใดๆ ก่อนพิพากษาคดีและถ้าศาลเห็นว่า เพื่อให้การวินิจฉัย ชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรมจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานเช่นนั้น ก็ให้ศาลอนุญาตตามคำร้อง

⁷¹ มาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บัญญัติว่า วิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายนี้มีได้บัญญัติ ไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้

การยื่นบัญชีระบупยานตามที่กฎหมายกำหนดก็เพื่อให้ศาลและคู่ความที่เกี่ยวข้องได้ทราบว่าเป็นคดีนี้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะนำพยานหลักฐานใดเข้าสืบต่อศาลบ้าง เพื่อมิให้คู่ความจู่โจมกันทางพยานหลักฐานโดยไม่รู้ตัว อันจะเป็นการทำให้เกิดความได้เปรียบและเสียเปรียบกัน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 691/2546) แต่หากมิได้ระบупยานหลักฐานไว้ และไม่ป็นกรณีที่ต้องด้วยข้อยกเว้นให้รับฟัง ศาลก็ไม่อาจรับฟังพยานดังกล่าวได้ ข้อเท็จจริงในคดีนี้ปรากฏว่าอัยการประจำศาลที่มีการส่งประเด็นมาสืบนำพยานหลักฐานเอกสารที่อ้างไว้ในคดีอื่นมาสืบในคดีนี้โดยผิดหลง เท่ากับเป็นการนำสืบพยานหลักฐานที่มีได้ระบุไว้ในบัญชีระบупยานมาสืบ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4260/2548) ดังนั้นคู่ความจึงต้องระบупยานหลักฐานทุกชนิด ทุกประเภทที่ตนประสงค์อ้างอิงเป็นพยานหลักฐาน ไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุ รวมถึงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ศาลตั้งหรือผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญ

วัตถุประสงค์ของการยื่นบัญชีระบупยานดังกล่าว ศาลจะใช้เป็นหลักวินิจฉัยในการที่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งคัดค้านว่า คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเพ่งมายื่นบัญชีระบупยานและทำให้ตนเสียเปรียบ โดยศาลจะพิจารณาว่าการที่คู่ความฝ่ายใดไม่ยื่นบัญชีระบупยานนั้นพอจะมีแนวทางการแก้ไขมิให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งต้องเสียเปรียบ ศาลก็ชอบที่จะใช้อำนาจอนุญาตโดยสั่งตามสมควรแก่กรณี ทั้งนี้ก็เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ตัวความตามสมควร (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1034/2503)

หลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบупยาน แยกพิจารณาออกเป็น 3 กรณี ดังนี้

1. การยื่นบัญชีระบупยานครั้งแรก

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 วรรคแรกกำหนดให้คู่ความที่จะอ้างอิงพยานหลักฐานต้องยื่นบัญชีระบупยานและสำเนา ก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน โดยในบัญชีระบупยานดังกล่าวต้องระบุถึงเอกสารหรือสภาพเอกสารที่จะอ้าง และรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคล วัตถุ หรือสถานที่ที่คู่ความฝ่ายนั้นอ้างอิงเป็นพยานหลักฐาน หรือขอให้ศาลไปตรวจ หรือขอให้ตั้งผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบупยานในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมารับไปจากเจ้าพนักงานศาล

หลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบупยานครั้งแรกมีดังต่อไปนี้

1) กำหนดเวลายื่น

กฎหมายได้กำหนดให้ยื่นบัญชีระบупยานต่อศาลไม่น้อยกว่า 7 วันก่อนวันสืบพยาน คำว่าก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน ซึ่งตามเจตนารมณ์ของกฎหมายก็เพื่อมิให้คู่ความจู่โจมกันทางพยานหลักฐาน อีกทั้ง เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบถึงบัญชีระบупยานที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งต้องการอ้างอิงเป็นพยานหลักฐานในฝ่ายของตน โดยการนับระยะเวลา 7 วันนั้น จะต้องไม่นับในวันที่ยื่น และในวันสืบพยานด้วย การนับวันสืบพยานจึงเริ่มในวันถัดจากวันที่ยื่นบัญชีระบупยาน และต้องครบ 7 วันเต็ม โดยจะมีวันหยุดราชการหรือไม่ก็ได้เพื่อให้คู่ความมีเวลา 7 วันเต็มตามที่

กฎหมายกำหนด แต่หากกรณีวันขึ้นวันสุดท้ายเป็นวันหยุดราชการ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์จะเลื่อนไปขึ้นในวันทำการวันถัดไปไม่ได้ เพราะมิใช่เป็นเรื่องการนับระยะเวลาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 193/8 เช่น ศาลภาษีอากรกลางนัดขึ้นสองสถานในวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2535 คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานต่อศาลก่อนวันนัดขึ้นสองสถานไม่น้อยกว่า 7 วันตามข้อกำหนดคดีภาษีอากร คือต้องยื่นภายในวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2535 เป็นวันสุดท้ายที่จะสามารถยื่นได้ แต่กรณีวันดังกล่าวเป็นวันหยุดราชการ คู่ความจะต้องยื่นภายในวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นวันเปิดราชการวันสุดท้ายก่อนวันหยุดราชการ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4766/2536, คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8874/2543) แต่ก็มีนักกฎหมายบางท่านเห็นว่ากรณีนี้จะเป็นการนับระยะเวลาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตามมาตรา 193/8 ซึ่งต้องขยายระยะเวลาออกไปในวันทำการถัดไป เพราะฝ่ายที่ต้องหมดโอกาสในการยื่นบัญชีระบุพยานเป็นผู้เสียโอกาสได้⁷² แต่อย่างไรก็ดี กระบวนพิจารณาในศาลไม่น่าถือเป็นเรื่องหนี้ แม้ศาสตราจารย์จิติ ดิงศภัทัย ซึ่งเห็นควรว่าต้องขยายระยะเวลาออกไปกระບเพียงฝ่ายที่ต้องเสียเท่านั้น จึงไม่น่าจะต้องนำหลักการตีความให้เป็นคุณแก่ผู้ที่ต้องเสียในมูลหนี้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 11 มาใช้โดยตรงกับกรณีนี้ แต่อาจนำกฎหมายดังกล่าวมาใช้ในฐานะกฎหมายใกล้เคียงอย่างยิ่ง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 4 ซึ่งถ้าศาลเห็นว่าทำให้คู่ความฝ่ายตรงข้ามไม่รู้ตัววันเป็นการจะทำให้เสียเปรียบได้ ศาลก็มีอำนาจแก้ไขข้อเสียเปรียบนั้นโดยอาจให้เลื่อนการสืบพยานหลักฐานขึ้นนั้นออกไปก่อน หรืออนุญาตให้เลื่อนไปถามค้านพยานปากนี้ในภายหลังหรืออนุญาตให้คู่ความอีกฝ่ายยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมเพื่อนำมาหักล้างในภายหลังก็ได้

2) ความหมาย “วันสืบพยาน”

กฎหมายใช้วันสืบพยานเป็นเกณฑ์ในการนับระยะเวลายื่นบัญชีระบุพยาน โดยวันสืบพยานมีความหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 1(10) คือ วันที่ศาลเริ่มต้นสืบพยานและต้องมีการสืบพยานกันจริงในวันนั้น แต่หากวันดังกล่าวไม่มีการสืบพยานกันจริง เช่น ศาลมีคำสั่งให้เลื่อนสืบพยานออกไปก็ไม่ว่าวันนั้นเป็นวันสืบพยาน

3) การขอเลื่อนวันสืบพยานกับการไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยาน

จากความหมายของวันสืบพยาน หากในวันที่ศาลนัดสืบพยานนั้นมิได้มีการสืบพยานกันจริง ระยะเวลา 7 วันก่อนวันสืบพยานก็จะเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นหากมีการขอเลื่อนคดีในวันสืบพยาน การพิจารณาคำขอเลื่อนการสืบพยานศาลจะพิจารณาเพียงว่ามีเหตุให้เลื่อนวันสืบพยานหรือไม่เท่านั้น โดยจะไม่พิจารณาว่ามีการยื่นบัญชีระบุพยานแล้วหรือไม่

⁷² สมชาย รัตน์เชื้อสกุล, รวมหมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกา กฎหมายลักษณะพยานของจิติ ดิงศภัทัย (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2542), หน้า 403.

2. การยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติม

เมื่อคู่ความยื่นบัญชีระบупยานต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 วรรคแรกแล้ว หากต่อมาปรากฏว่าบัญชีระบупยานยังไม่ครบถ้วน คู่ความฝ่ายนั้นย่อมมีสิทธิที่จะยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมได้ ซึ่งการยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมนี้ ต้องเป็นกรณีที่คู่ความได้ยื่นบัญชีระบупยานแล้วตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 วรรคแรกแต่หากคู่ความไม่เคยยื่นบัญชีระบупยานไว้ก่อนเลย คู่ความฝ่ายนั้นต้องขออนุญาตยื่นบัญชีระบупยานล่าช้าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 วรรคสาม

หากกรณีที่คู่ความได้ยื่นบัญชีระบупยานครั้งแรกภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้แล้วนั้น แต่ต่อมาประสงค์ที่จะระบупยานเพิ่มเติม แม้ยังไม่พ้นระยะเวลา 7 วันก่อนวันสืบพยานก็ตามก็ถือว่าเป็นการระบупยานเพิ่มเติม และต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 วรรคสองเช่นเดียวกัน

หลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมมีดังนี้

- 1) ยื่นเพิ่มเติมภายในสิบห้าวันนับแต่วันสืบพยาน
- 2) ต้องทำเป็นคำแถลง
- 3) ยื่นคำแถลงพร้อมบัญชีระบупยานเพิ่มเติมและต้องมีสำเนาคำแถลง และสำเนาบัญชีระบупยานเพิ่มเติมให้คู่ความอีกฝ่ายด้วย

3. การยื่นบัญชีระบупยานล่าช้า

การยื่นบัญชีระบупยานล่าช้าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 วรรคสามจะใช้ในกรณีต่อไปนี้

- 1) เป็นกรณีที่ไม่เคยยื่นบัญชีระบупยานครั้งแรกไว้เลย และพ้นระยะเวลา 7 วัน ก่อนวันสืบพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 วรรคแรกแล้ว และแม้จะอยู่ในระยะเวลา 15 วันนับแต่วันสืบพยานก็ไม่สามารถขอระบупยานเพิ่มเติมได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 วรรคสอง เนื่องจากยังไม่เคยยื่นบัญชีระบупยานครั้งแรกไว้ จึงไม่มีบัญชีระบупยานอยู่เลยจึงไม่สามารถขอยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมได้

- 2) กรณีที่เคยยื่นบัญชีระบупยานครั้งแรกไว้ หรือเคยยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมแล้ว แต่ประสงค์จะยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมอีก แต่พ้นระยะเวลา 15 วันนับแต่วันสืบพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 วรรคสองแล้ว

การยื่นบัญชีระบупยานล่าช้าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 วรรคสาม มีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1) การทำเป็นคำร้องขออนุญาตต่อศาล

2) ยื่นคำร้องพร้อมบัญชีระบุพยาน ในกรณีที่ยังไม่เคยยื่นบัญชีระบุพยานเลย หรือยื่นคำร้องพร้อมบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ในกรณีขอระบุพยานเพิ่มเติมเกินระยะเวลาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 วรรคสองแล้ว คู่ความที่ขออนุญาตยื่นบัญชีระบุพยานต้องเตรียมสำเนาคำร้อง สำเนาบัญชีระบุพยาน หรือสำเนาบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมแล้วแต่กรณีให้เพียงพอแก่คู่ความอีกฝ่ายด้วย

3) คำร้องต้องอ้างเหตุว่า ตนไม่ทราบว่าจะต้องนำสืบพยานหลักฐานนั้นมาสืบเพื่อประโยชน์ของตนหรือไม่ทราบว่าจะพยานหลักฐานนั้นมีอยู่หรือเหตุสมควรอื่น กล่าวคือ ผู้ประสงค์จะระบุพยานเพิ่มเติมในกรณีล่าช้านี้จะแสดงเหตุให้ปรากฏว่า เพราะเหตุใดจึงไม่อาจจะระบุพยานนั้นในบัญชีระบุพยานก่อนหน้านี้ได้ โดยศาลจะพิจารณาเหตุตามข้อนี้ไปพร้อมกับเงื่อนไขที่ว่ามีความจำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานนี้ เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรมหรือไม่

4) ยื่นก่อนศาลพิพากษา ปกติการระบุพยานเพิ่มเติมต้องยื่นก่อนศาลชั้นต้นพิพากษา แต่ถ้อยคำตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 วรรคสาม ไม่ได้จำกัดเฉพาะศาลชั้นต้นเท่านั้น ดังนั้นคู่ความจึงมีสิทธิยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมในชั้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาได้ด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 770/2520, 8239/2544)

5) ศาลจะอนุญาตให้ยื่นบัญชีระบุพยานได้ ในกรณีที่คำร้องมีเหตุตามกฎหมายมีความจำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานนั้น เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม และต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมต่อคู่ความอีกฝ่ายด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 5065/2547)

4. ข้อยกเว้นการยื่นบัญชีระบุพยานในคดีอาญา

1) กรณีศาลอนุญาต

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 87(2) ให้ดุลพินิจศาลยกเว้นการยื่นบัญชีระบุพยานสำหรับพยานหลักฐานชั้นใดชั้นหนึ่งหรือหลายชั้นก็ได้ แต่ทั้งนี้ศาลต้องพิจารณาแล้วเห็นว่าต้องตามเงื่อนไข 2 ประการดังนี้

- (1) การอนุญาตดังกล่าวเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม
- (2) พยานหลักฐานชั้นนั้นเป็นพยานหลักฐานอันสำคัญเกี่ยวกับประเด็น

ในคดี

ซึ่งข้อยกเว้นทั้งสองข้อนี้คล้ายกับข้อยกเว้นที่อนุญาตให้คู่ความระบุพยานเพิ่มเติมล่าช้า ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 วรรคท้าย แต่วัตถุประสงค์ของทั้งสองมาตราแตกต่างกัน กล่าวคือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 ยกเว้นในเรื่อง

กำหนดเวลาในการขอระบุพยาน ทำให้คู่ความสามารถยื่นบัญชีระบุพยานได้ ถึงแม้จะล่วงกำหนดเวลาตามที่กฎหมายกำหนดแล้วก็ตาม แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 87(2) ยกเว้นไม่ต้องยื่นบัญชีระบุพยานทำให้คู่ความฝ่ายนั้นสามารถนำสืบพยานหลักฐานได้โดยศาลสามารถรับฟังพยานหลักฐานนั้นได้ โดยที่คู่ความไม่ต้องยื่นบัญชีระบุพยานในพยานหลักฐานชั้นนั้นก็ตาม

โดยปกติศาลจะอนุญาตให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมได้โดยศาลจะอ้างประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 แต่ก็มีกรณีที่ศาลอ้างทั้งมาตรา 87(2) และมาตรา 88 ควบคู่กันไป โดยอาศัยเหตุที่ว่า เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมและจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานอันสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญในคดี

2) การสืบพยานในการไต่สวนคำร้อง

การไต่สวนคำร้องมิใช่การสืบพยานตามประเด็นในคำฟ้องและคำให้การจึงไม่ต้องยื่นบัญชีระบุพยาน ซึ่งท่านศาสตราจารย์จิติ ดิสงฆ์ ให้ข้อสังเกตไว้ว่า ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีคำว่าพิจารณาและไต่สวนซึ่งกฎหมายใช้ในที่ต่างกัน แม้ทั้งสองเรื่องจะเป็นกระบวนการพิจารณาตามมาตรา 1(7) ด้วยกัน ซึ่งคำว่าพิจารณามีความหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 84 ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับคำฟ้องหรือคำให้การ ส่วนคำว่าไต่สวนเป็นเรื่องที่กฎหมายกล่าวไว้เป็นเรื่องราว ซึ่งตามมาตรา 21(4) เป็นอำนาจของศาลที่จะดำเนินการตามที่ศาลเห็นสมควร โดยไม่จำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามมาตรา 88 ถ้าศาลเห็นว่าเป็นการใช้วิธีที่รวดเร็วเพื่อให้เกิดความสะดวกและรวดเร็วขึ้น⁷³

3) การยื่นพยานเอกสารประกอบการถามค้าน

กรณีคู่ความฝ่ายหนึ่งนำเอกสารมาประกอบการถามค้านของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง ถ้าพยานเบิกความยอมรับความถูกต้องของเอกสารนั้น ศาลก็รับเอกสารนั้นเข้าสู่สำนวนความในฐานะพยานเอกสารได้ โดยไม่ต้องระบุพยาน เนื่องจากไม่ถือว่าเอกสารนั้นเป็นพยานหลักฐานที่สนับสนุนข้ออ้างหรือข้อเถียงของฝ่ายที่นำสืบเอกสาร

4) ของกลางในคดีอาญา และสำเนาเอกสารท้ายฟ้อง

ในคดีอาญาอัยการย่อมทราบดีอยู่แล้วว่าในคดีนั้นมีวัตถุพยานใดบ้างที่จะต้องนำสืบ ส่วนโจทก์ในคดีแพ่งเมื่อแนบเอกสารท้ายฟ้องแล้ว ย่อมเป็นที่ชัดเจนว่าเป็นเอกสารสำคัญที่ควรนำสืบในคดี แต่ศาลฎีกาเคยรับฟังของกลางในคดีอาญาและเอกสารท้ายฟ้องซึ่งคู่ความไม่ได้ระบุในบัญชีพยาน ซึ่งศาลฎีกาวินิจฉัยว่าของกลางในคดีอาญาที่โจทก์ส่งศาลเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องวินิจฉัยอยู่แล้ว แม้ไม่มีฝ่ายใดระบุอ้างก็เป็นอำนาจของศาลที่จะยกขึ้นวินิจฉัยเป็นพยานหลักฐานในคดีได้

⁷³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 403.

5) กรณีพยานหลักฐานที่ศาลสั่งให้สืบเพิ่มเติม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 86 วรรคท้ายให้อำนาจศาลในการสืบพยานเพิ่มเติมรวมทั้งการเรียกพยานที่สืบแล้วมาสืบใหม่ได้โดยไม่จำเป็นต้องมีฝ่ายใดร้องขอ ดังนั้นกรณีที่ศาลสั่งให้สืบพยานหลักฐานใดเพิ่มเติมหรือเรียกพยานหลักฐานมาสืบใหม่จึงเป็นการทำตามอำนาจที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยไม่จำเป็นต้องระบุพยานหลักฐานขึ้นนั้นใหม่ ซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวตามมาตรา 86 วรรคท้ายนั้น ได้ให้อำนาจศาลเพื่อเป็นการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ส่วนพยานหลักฐานนั้นจะมีน้ำหนักรับฟังได้เพียงใดก็เป็นเรื่องของการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานในคดีนั้นๆ

3.1.2.2 ช่วงภายหลังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551

การยื่นบัญชีระบุพยานในคดีอาญา

แต่เดิมการยื่นบัญชีระบุพยานในคดีอาญาจะนำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 มาใช้บังคับโดยอนุโลม แต่ภายหลังได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 229/1 ซึ่งได้บัญญัติหลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบุพยานในคดีอาญาไว้โดยเฉพาะ จึงไม่อาจนำหลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบุพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 มาใช้บังคับโดยอนุโลมได้อีกต่อไป

การยื่นบัญชีระบุพยานในคดีอาญาแบ่งออกเป็น 2 กรณีคือ การยื่นบัญชีระบุพยานในกรณีทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 229/1 และการยื่นบัญชีระบุพยานในกรณีที่มีวันตรวจพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173/1 ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) การยื่นบัญชีระบุพยานในกรณีทั่วไป

(1) การยื่นบัญชีระบุพยานครั้งแรก

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 229/1 กำหนดหน้าที่ในการยื่นบัญชีระบุพยานของโจทก์และจำเลยแตกต่างกัน ดังนี้

(1.1) กรณีฝ่ายโจทก์

โจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลไม่น้อยกว่า 15 วันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้อง หรือวันสืบพยานแล้วแต่กรณี คำว่า “ไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน” หมายถึง จะต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 15 วันเต็ม โดยการนับระยะเวลา 15 วันจะต้องไม่นับวันที่ยื่นบัญชีระบุพยานและวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน และหากกรณีระยะเวลาตามกำหนดที่มีสิทธิยื่นบัญชีระบุพยานวันสุดท้ายตรงกับวันหยุดราชการ ก็ต้องเลื่อนไปยื่นในวันทำการวันสุดท้ายก่อนถึงวันหยุดราชการ

(1.2) กรณีฝ่ายจำเลย

ในคดีอาญาจำเลยมีสิทธิยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลได้ก่อนวันสืบพยานจำเลย โดยการยื่นบัญชีระบุพยานของจำเลยจะมีความยืดหยุ่นมากกว่าโจทก์ แม้แนวคิดที่ให้โจทก์และจำเลยจะต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาล เพื่อป้องกันมิให้เกิดการจู่โจมกันทางพยานหลักฐาน แต่ในคดีอาญาก็มีหลักสำคัญประการหนึ่งว่าต้องให้อีกฝ่ายอย่างเพียงพอในการต่อสู้คดี อีกทั้งการรับฟังพยานหลักฐานในคดีอาญานั้นศาลจะพิจารณาจากพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์ก่อนเพื่อพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ หากโจทก์พิสูจน์ไม่ได้ตามที่กล่าวอ้างศาลก็ต้องยกฟ้อง โดยไม่ต้องพิจารณาพยานหลักฐานของจำเลย ดังนั้นในคดีอาญาจึงกำหนดให้โจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานเพื่อให้จำเลยรู้ตัวและมีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่และเพียงพอ โดยให้อีกฝ่ายสามารถยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลได้ก่อนวันสืบพยานจำเลย ซึ่งอาจเป็นกรณีจากภายหลังจากการสืบพยานฝ่ายโจทก์เสร็จสิ้นแล้วก็เป็นได้

(2) การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม

การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมในคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 กำหนดให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมได้ก่อนเสร็จสิ้นการสืบพยานของคู่ความฝ่ายนั้นๆ ซึ่งแตกต่างจากการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมในคดีแพ่งที่กำหนดให้ยื่นภายใน 15 วันนับแต่วันสืบพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 วรรคสอง

ในกรณีที่คู่ความประสงค์จะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมจะต้องแสดงเหตุผลประกอบในการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

(2.1) ต้องแสดงเหตุที่ตนไม่สามารถทราบได้ว่าจะต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบ หรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานได้มีอยู่ หรือมีเหตุสมควรอื่นใด

(2.2) ต้องแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่ามีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานตามกำหนดระยะเวลาดังกล่าวได้

(2.3) ศาลเห็นว่าเป็นกรณีจำเป็นที่จะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้

(3) การยื่นบัญชีระบุพยานล่าช้า

การยื่นบัญชีระบุพยานล่าช้า หมายถึง การยื่นบัญชีระบุพยานล่าช้าใน 2 กรณี คือ

(3.1) กรณีที่คู่ความฝ่ายนั้นไม่เคยยื่นบัญชีระบุพยานไว้ตามวรรคหนึ่ง และประสงค์จะยื่นบัญชีระบุพยานของฝ่ายตน

(3.2) กรณีที่คู่ความฝ่ายนั้นได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้ตามวรรคหนึ่งแล้ว และประสงค์จะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมแต่พ้นกำหนดเวลาสืบพยานของคู่ความฝ่ายนั้นไปแล้ว

เหตุผลที่คู่ความประสงค์จะยื่นบัญชีระบุพยานล่าช้า ตลอดจนข้อพิจารณาของศาลจะเป็นเช่นเดียวกับการระบุพยานเพิ่มเติม คือ

1. ต้องแสดงได้ว่าตนไม่สามารถทราบได้ว่าต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบ หรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่ หรือมีเหตุสมควรอื่นใด
2. ต้องแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่า มีเหตุสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานตามกฎหมายกำหนดเวลาดังกล่าวได้
3. ต้องเห็นว่าเป็นกรณีจำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรมให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้ คู่ความสามารถยื่นขอระบุพยานเพิ่มเติมกรณีล่าช้าได้ก่อนคดีเสร็จสิ้นการพิจารณา

(4) ข้อยกเว้นการยื่นบัญชีระบุพยาน

หลักเกณฑ์การสืบพยานตามมาตรา 229/1 คู่ความที่ประสงค์จะสืบพยานหลักฐานใดจะต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลตามกำหนดเวลาภายใต้หลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด หากไม่ได้ระบุพยานหลักฐานไว้เท่ากับคู่ความฝ่ายนั้นไม่ประสงค์จะสืบพยานหลักฐานดังกล่าว ดังนั้นการอ้างอิงพยานหลักฐานดังกล่าวศาลจึงไม่อาจรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้

แต่อย่างไรก็ดี พยานหลักฐานบางอย่างอาจมีความสำคัญและจำเป็นต่อการวินิจฉัยชี้ขาดคดีของศาล ดังนั้น มาตรา 229/1 วรรคสี่ จึงกำหนดข้อยกเว้นในการรับฟังพยานหลักฐานที่คู่ความไม่ได้ระบุพยานไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

1. คู่ความมิได้แสดงความจำนงจะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้นไว้
2. ศาลเห็นว่ามี ความจำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว
3. เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม หรือ

4. เพื่อให้โอกาสจำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 วรรคสี่ เป็นการอนุญาตให้รับฟังพยานหลักฐานได้ ถึงแม้จะไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้ก็ตาม ซึ่งแตกต่างจากมาตรา 229/1 วรรคสาม ที่ยกเว้นในเรื่องกำหนดเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยาน กล่าวคือ ให้ยื่นบัญชีระบุพยานได้แม้จะล่วงเลยระยะเวลาที่กำหนดแล้วก็ตาม

ช้อยกเว้นในมาตรา 229/1 วรรคสี่ นี้เป็นแนวเดียวกับอำนาจศาลที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 87(2) ซึ่งให้อำนาจศาลรับฟังพยานหลักฐานได้ แม้คู่ความจะไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานไว้ ซึ่งเป็นกรณีที่ศาลเห็นว่าการอนุญาตให้รับฟังพยานหลักฐานนั้น เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานอันสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญในคดี

2) การยื่นบัญชีระบุพยานกรณีมีวันตรวจพยานหลักฐาน

ในคดีอาญาการที่จำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธ ศาลอาจกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานก็ได้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173/1 วรรคหนึ่ง กำหนดให้การตรวจพยานหลักฐานในวันตรวจพยานหลักฐาน ซึ่งคู่ความต้องส่งพยานเอกสาร พยานวัตถุที่อยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ตรวจสอบก่อนตามมาตรา 173/2

หลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบุพยานในกรณีมีวันตรวจพยานหลักฐาน ดังนี้

(1) การยื่นบัญชีระบุพยานครั้งแรก

ในกรณีที่ศาลกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐาน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173/1 วรรคสอง กำหนดให้คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลไม่น้อยกว่า 7 วันก่อนวันตรวจพยานหลักฐาน และคู่ความจะต้องจัดทำบัญชีระบุพยานพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งรับไป

การยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานก่อนวันตรวจพยานหลักฐาน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173/1 เทียบได้กับการยื่นบัญชีระบุพยานในคดีแพ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 ซึ่งคู่ความจะต้องยื่นบัญชีระบุพยานก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วันเต็ม โดยจะต้องไม่นับวันยื่นและวันตรวจพยานหลักฐาน และในกรณีที่วันสุดท้ายที่ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานตรงกับวันหยุดราชการ คู่ความจะต้องยื่นในวันทำการวันสุดท้ายก่อนถึงวันหยุดราชการ โดยจะไม่สามารถยื่นในวันทำการวันถัดไปได้ รวมทั้งวันตรวจพยานหลักฐานดังกล่าวจะต้องปรากฏว่ามีการตรวจพยานหลักฐานกันจริง แต่หากวันตรวจพยานหลักฐานดังกล่าวที่ศาลกำหนดไม่ได้มีการตรวจพยานหลักฐานกันในวันนั้น เช่น กรณีคู่ความไม่พร้อมและศาลอนุญาตให้เลื่อนไปตรวจพยานหลักฐานในวันอื่น วันตรวจพยานหลักฐานที่ศาลกำหนดไว้ในคราวนั้นก็ไม่ถือว่าเป็นวันตรวจพยานหลักฐาน

(2) การยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติม

กรณีที่คู่ความได้ยื่นบัญชีระบупยานไว้แล้ว แต่ต้องการยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมเมื่อล่วงพ้นระยะเวลา 7 วันก่อนวันตรวจพยานหลักฐานแล้ว คู่ความสามารถยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมได้ก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น

การยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมตามมาตรา 173/1 วรรคสาม คู่ความสามารถกระทำได้อีกเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล โดยต้องแสดงเหตุอันสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้นหรือเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ โดยการยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมในกรณีนี้ต้องเป็นกรณีที่คู่ความยื่นบัญชีระบупยานไว้ไม่น้อยกว่า 7 วันก่อนวันตรวจพยานหลักฐานแล้ว แต่หากเป็นกรณีที่มิได้ยื่นบัญชีระบупยานไว้ตามระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดตามมาตรา 173/1 วรรคสอง จะไม่สามารถยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมในกรณีนี้ได้ อีกทั้งหากการยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมเป็นการระบупยานฟุ่มเฟือย ไม่เกี่ยวกับประเด็น หรือเป็นการยื่นเข้ามาเพื่อประวิงคดี ศาลก็มีอำนาจไม่อนุญาตให้ระบупยานเพิ่มเติมได้

(3) การยื่นบัญชีระบупยานล่าช้า

เมื่อการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้นไปแล้ว หากคู่ความประสงค์จะยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมจะกระทำได้อีกเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล โดยต้องแสดงเหตุอันสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้น หรือเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

การยื่นบัญชีระบупยานล่าช้าในกรณีนี้ หมายถึง คู่ความมิได้ยื่นบัญชีระบупยานไว้ต่อศาลก่อนระยะเวลา 7 วันก่อนวันตรวจพยานหลักฐาน และกรณีที่คู่ความมิได้ยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมก่อนวันตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น โดยคู่ความที่ประสงค์จะยื่นบัญชีระบупยานล่าช้าจะต้องแสดงเหตุอันสมควรให้ปรากฏต่อศาล ซึ่งมาตรา 173/1 วรรคสามแม้จะไม่ได้กำหนดระยะเวลาว่าจะต้องยื่นภายในกำหนดระยะเวลาใด แต่เห็นควรที่จะต้องยื่นก่อนศาลมีคำพิพากษา โดยเทียบเคียงจากการยื่นบัญชีระบупยานล่าช้าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 วรรคสาม และเมื่อคู่ความสามารถยื่นได้ก่อนศาลมีคำพิพากษานั้นจึงหมายความว่าความรวมถึงการยื่นบัญชีระบупยานเพิ่มเติมในชั้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 8239/2544)

การยื่นบัญชีระบупยานล่าช้าโดยการอ้างเหตุผลที่ว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้น หรือ เป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมนั้น เป็นเหตุผลทำนองเดียวกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 วรรคท้าย โดยศาลจะอนุญาตให้ระบупยานเพิ่มเติมได้เพื่อให้จำเลยมีโอกาสต่อสู้คดีอย่างเต็มที่และเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

3.2 ปัญหาและอุปสรรคของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทย

เพื่อความเข้าใจในการศึกษาเรื่องการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทย จึงจำเป็นต้องศึกษาถึงการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย เพื่อให้เข้าใจเกี่ยวกับลักษณะและวิธีดำเนินคดีอาญาว่ามีลักษณะและวิธีดำเนินการตามระบบกฎหมายใด ระหว่างประเทศที่ยึดถือระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ตามแบบของประเทศอังกฤษ หรือประเทศที่ยึดระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ในประเทศแถบภาคพื้นทวีปยุโรป รวมทั้งการดำเนินคดีอาญาตาม “ระบบไต่สวน” (Inquisitorial System) หรือการดำเนินคดีอาญาตาม “ระบบกล่าวหา” (Accusatorial System) รวมทั้งวิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) กับวิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดีกัน (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ทั้งนี้เนื่องจากระบบกฎหมายลักษณะการดำเนินคดี และวิธีค้นหาความจริงในแต่ละระบบมีความแตกต่างกัน ซึ่งมีผลต่อการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา⁷⁴

3.2.1 ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทย

การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยในอดีต ใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาโจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาล โดยใช้วิธีการนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย โดยเฉพาะในคดีอาญาซึ่งถือกันว่าจำเลยเป็นผู้มัวหมอง ศาลจะสันนิษฐานไว้ก่อนเลยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา โดยจำเลยจะต้องพิสูจน์ต่อศาลว่าตนเองเป็นผู้บริสุทธิ์ การตรวจสอบค้นหาความจริงจากผู้ถูกกล่าวหาตามระบบจารีตนครบาล จะถูกกระทำด้วยความรุนแรงและการทารุณกรรมด้วยการทรมานร่างกาย ผู้ถูกกล่าวหาจึงเป็น “กรรมในคดี” (Process Object) โดยมีสภาพไม่ต่างจากวัตถุชิ้นหนึ่ง เพราะแทบจะไม่มีสิทธิใดๆ⁷⁵ เนื่องจากศาลจะกระทำหน้าที่เป็นโจทก์และผู้ชำระคดีความเอง โดยไม่แบ่งแยกหน้าที่การสอบสวนฟ้องร้อง และการพิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน จึงทำให้การดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยจึงเป็นการดำเนินคดีอาญาตามระบบไต่สวน

ต่อมามีการพัฒนาระบบศาลไทยให้เท่าเทียมนานาอารยประเทศมากขึ้น อีกทั้ง ชาวต่างชาติไม่ยอมรับและไม่ไว้วางใจในระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยที่ใช้วิธีทรมานร่างกาย และไม่สามารถเป็นหลักประกันในความยุติธรรมต่อชาวต่างชาติได้ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จึงทรงประกาศยกเลิกวิธีพิจารณาโจรผู้ร้ายตามจารีตนครบาล

⁷⁴ สุระศักดิ์ แก้วเจริญ, การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติ คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์ พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2554), หน้า 71.

⁷⁵ คณิต ญ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 47.

เพราะทรงเห็นว่า การชำระชกฟอกผู้ต้องหาว่าเป็นโจรผู้ร้ายด้วยอาญาจารีตนครบาลนั้น เป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมเสียต่อกระบวนการพิจารณา เพราะผู้พิพากษาอาจจะพลาดพลั้งหลงลงอาญาแก่ผู้บริสุทธิ์ได้ และในที่สุดแม้ผู้ต้องหาอาญาจะให้การประการใด ก็ไม่อาจรับฟังได้ด้วยถ้อยคำนั้น ซึ่งอาจจะเป็นคำสัตย์จริงถากคำเท็จ ซึ่งจำเป็นต้องกล่าวเพื่อให้ตนพ้นจากทุกขเวทนาในการถูกทรมาน และได้ทรงมีพระราชดำริว่าหลักฐานในการพิจารณาอรรถคดีโดยธรรม ก็ต้องอาศัยสักขีพยานเป็นใหญ่กว่าสิ่งอื่น⁷⁶ และต่อมาพระองค์ทรงตัดสินพระทัยเลือกเอาระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) มาเป็นหลักในการปฏิรูปกฎหมายไทย⁷⁷ จึงทำให้มีการปฏิรูประบบกฎหมายไทย และการพิจารณาพิพากษาคดีมาเป็นระบบใหม่ โดยจัดข้อผิดพลาดในการพิจารณาพิพากษาคดี อีกทั้ง การลดทอนอำนาจของผู้พิพากษาลง โดยให้มีการแยกการสอบสวนฟ้องร้องออกไปเป็นอีกองค์กรหนึ่ง โดยมีอัยการหรือพนักงานอัยการ เป็นผู้ใช้อำนาจและดำเนินการ ส่วนอำนาจในการพิจารณาและพิพากษาคดี ให้คงเป็นอำนาจของศาลรวมทั้งมีการกำหนดหลักเกณฑ์ตามกฎหมายในกาดำเนินคดีอาญา โดยมีข้อสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริง หลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญาและการต่อสู้คดีในศาล โจทก์และจำเลยสามารถนำพยานหลักฐานต่างๆ ของตนเข้าแสดงต่อศาลได้ โดยมีทนายความช่วยเหลือในการซักถามพยานต่างๆ ที่สงสัยได้ ซึ่งเป็นลักษณะตามแบบอย่างของศาลในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา โดยเป็นหลักการที่ได้รับการยอมรับในการให้สิทธิและความเสมอภาคกัน ในการนำเสนอพยานหลักฐานเพื่อต่อสู้คดีและพิสูจน์ความจริง⁷⁸ ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเท่าเทียม ซึ่งถือว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็น “ประธานในคดี” (Process-Subject)⁷⁹ จึงทำให้ประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ในการดำเนินคดีอาญานับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน

การที่ประเทศใดจะใช้ทฤษฎีในการดำเนินคดีอาญาตาม “ระบบไต่สวน” (Inquisitorial System) หรือการดำเนินคดีอาญาตาม “ระบบกล่าวหา” (Accusatorial System) ก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของแต่ละประเทศ หรืออาจเป็นการนำแต่ละระบบมารวมกันเพื่อเกิดเป็นระบบกฎหมายใหม่ก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องยึดถือระบบใดระบบหนึ่งเพียงระบบเดียวเท่านั้น แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการแสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อให้เกิดความยุติธรรมกับทุกฝ่ายๆ ในการพิจารณาและพิพากษาคดี ซึ่งแต่ละประเทศนั้นมีความแตกต่างกันในประเพณีและวัฒนธรรม จึงทำให้มีแนวความคิดที่แตกต่างกัน แต่สามารถเทียบเคียงกับระบบใดระบบหนึ่ง หรือทั้งสองระบบเข้าด้วยกันก็สามารถทำได้ เช่นเดียวกับ

⁷⁶ เข็มชัย ชูติวงศ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 5.

⁷⁷ สมทรัพย์ นำอำนวย, *เรื่องเดิม*, หน้า 33-34.

⁷⁸ บุษณีย์ ภัทรพัฒนานนท์, *เรื่องเดิม*, หน้า 49.

⁷⁹ คณิต ณ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, หน้า 47.

ประเทศไทยที่มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นของชนชาติตนเอง โดยกฎหมายมีวิวัฒนาการเริ่มต้นมาจากประเพณีและวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่ในอดีต จึงไม่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นระบบไต่สวนหรือระบบกล่าวหาเพียงอย่างเดียว⁸⁰ และจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในฉบับแก้ไขเพิ่มเติมจนถึงปัจจุบัน นักกฎหมายไทยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่าประเทศไทยใช้การดำเนินคดีอาญาเป็นระบบผสม โดยนำหลักการในระบบกล่าวหาเกี่ยวกับเรื่องในการกำหนดหน้าที่ในการนำสืบได้ตกอยู่กับโจทก์มาใช้ แต่ขณะเดียวกันก็ให้อำนาจแก่ศาลในการค้นหาความจริงเพิ่มเติมได้ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในการดำเนินคดี⁸¹

หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในปัจจุบันให้อำนาจบุคคลที่จะฟ้องร้องในคดีอาญาได้ คือ พนักงานอัยการและผู้เสียหาย⁸² โดยแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐและหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน แต่เมื่อพิจารณาตามบทบัญญัติกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 32 บัญญัติว่า เมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่า ผู้เสียหายจะกระทำให้คดีของอัยการเสียหาย โดยกระทำหรือละเว้นกระทำการใดๆ ในกระบวนการพิจารณา พนักงานอัยการมีอำนาจร้องต่อศาลให้สั่งผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นกระทำการนั้นๆ ได้ ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นไปตาม “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” แม้กฎหมายจะให้ผู้เสียหายสามารถดำเนินคดีอาญาเองได้ก็ตาม แต่ถ้าเป็นกรณีที่ผู้เสียหายดำเนินคดีอาญาร่วมกับพนักงานอัยการ ซึ่งถือเป็นตัวแทนของรัฐในการดำเนินคดีอาญาแทนรัฐ พนักงานอัยการสามารถขอต่อศาลเพื่อสั่งให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นโจทก์ร่วมให้กระทำหรือละเว้นการกระทำใดๆ ได้ เพื่อป้องกันความเสียหายต่อคดีของอัยการ กล่าวคือ คดีของรัฐนั้นจะเสียหายมิได้ รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะอย่างยิ่งพนักงานอัยการซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบที่สำคัญในการดำเนินคดีอาญา และแม้แต่ศาลเองก็จะทำให้คดีของรัฐเสียหายมิได้⁸³

การดำเนินคดีอาญาของรัฐจึงเป็นภารกิจในการอำนวยความยุติธรรมที่รัฐเป็นผู้รับผิดชอบทั้งในข้อเท็จจริงและพยานหลักฐาน องค์กรของรัฐทุกองค์กรจึงมีหน้าที่ที่จะต้องตรวจสอบและค้นหาความจริงในเรื่องที่กล่าวหา ซึ่งศาลมีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 และศาลจะสืบพยานในศาลหรือนอกศาลตามที่เห็นสมควรได้ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229 ด้วยจากบทบัญญัตินี้กล่าวตาม

⁸⁰ จิตติ เจริญฉ่ำ, *เรื่องเดิม*, หน้า 14-15.

⁸¹ อุดม รัฐอมฤต, *เรื่องเดิม*, หน้า 308.

⁸² มาตรา 28 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

⁸³ คณิต ฦ นกร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, หน้า 62.

ประมวลกฎหมาย แสดงให้เห็นว่าศาลมีบทบาทในการตรวจสอบความจริงอย่างกระตือรือร้นและเป็นบทบาทของความเป็นภาวะวิสัยของศาลด้วย⁸⁴ ฉะนั้นการต่อสู้ (Adversarial System หรือ Fight Theory) หรือการวางเฉยของศาลก็ดี จึงไม่สอดคล้องกับ “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” อย่างสิ้นเชิง ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าวิธีการค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศไทยเป็นแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ตามหลักการและเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้น

3.2.2 ปัญหาและอุปสรรคของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทย

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยได้นำเอาการดำเนินคดีอาญาของประเทศตะวันตกมาเป็นแบบอย่างในการค้นหาความจริง และเป็นการนำเอาหลักการค้นหาความจริงโดยคู่ความตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และหลักการค้นหาความจริงโดยศาลตามประเทศที่ยึดถือระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) มาใช้ กล่าวคือ ศาลสามารถค้นหาความจริงได้เองอย่างกว้างขวาง และในทางปฏิบัติก็ยอมรับหลักการค้นหาความจริงโดยวิธีการต่อสู้คดี โดยให้คู่ความมีหน้าที่ในการนำเสนอพยานหลักฐานต่างๆ ได้เอง เพื่อสนับสนุนข้ออ้างของตนในกระบวนการพิจารณา ซึ่งส่งผลให้ทุกองค์กรในกระบวนการยุติธรรม คือ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความ และศาล ต่างมีส่วนร่วมในการค้นหาความจริงในคดีอาญาทั้งสิ้น⁸⁵

ซึ่งการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนปี พ.ศ. 2551 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้บัญญัติไว้เฉพาะ จึงให้น่าทบทวนบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะบังคับได้ โดยหลักเกณฑ์การรับฟังและการนำเสนอพยานที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนำมาใช้กับคดีอาญาด้วย คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 โดยคู่ความทุกฝ่ายสามารถอ้างอิงพยานหลักฐานเพื่อนำเสนอต่อศาล เพื่อให้การค้นหาความจริงมีประสิทธิภาพ และเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย กล่าวคือ เมื่อคู่ความแต่ละฝ่ายได้รับทราบทั้งพยานหลักฐานต่างๆ ของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งแล้ว ก็มีกำหนดระยะเวลาที่เท่ากันในการเตรียมพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อมาหักล้างพยานของอีกฝ่ายหนึ่ง หรือเพื่อมาเป็นพยานหลักฐานในการแสดงความบริสุทธิ์ของตน อีกทั้งเพื่อตรวจสอบการนำเสนอพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งในความถูกต้องและเท็จจริง รวมถึงการ

⁸⁴ คณิต ญ นคร, “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์ 1, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2544): 54.

⁸⁵ คณิต ญ นคร, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ, หน้า 175.

ถามค้านเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานที่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นพยานหลักฐานของตน ซึ่งการมีกำหนดระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานหรือแม้แต่การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมที่เท่ากัน จะทำให้การดำเนินคดีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความน่าเชื่อถือในพยานหลักฐาน คู่ความไม่สามารถได้เปรียบเสียเปรียบกันในการกำหนดระยะเวลาดังกล่าวได้

แต่ภายหลังการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบัน ได้มีการเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความในคดีอาญาไว้โดยเฉพาะ ตามมาตรา 229/1 ส่งผลให้การทำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในคดีอาญามีได้อีกต่อไป เนื่องจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 229/1 บัญญัติว่า มาตรา 229/1 ภายใต้อำนาจ มาตรา 173/1 ในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาโจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน โดยแสดงถึงประเภทและลักษณะของวัตถุ สถานที่ที่พอส่งเขปหรือเอกสารเท่าที่จะระบุได้ รวมทั้งรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งโจทก์ประสงค์จะนำสืบหรือขอให้ศาลไปตรวจ หรือแต่งตั้งต่อศาลไม่น้อยกว่า 15 วัน ก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้จำเลยรับไป ส่วนจำเลยให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาก่อนวันสืบพยานจำเลย

ในการไต่สวน กรณีร้องขอคืนของกลางที่ศาลสั่งรับหรือกรณีร้องขอให้ศาลริบทรัพย์ ให้บุคคลที่เกี่ยวข้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานต่อศาลไม่น้อยกว่า 7 วันก่อนวันไต่สวน พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องอื่น ถ้ามี รับไป

เมื่อระยะเวลาที่กำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง แล้วแต่กรณีได้สิ้นสุดลง ถ้าคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานไว้แล้วมีเหตุอันสมควร แสดงได้ว่าตนไม่สามารถทราบได้ว่าต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบ หรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่ หรือมีเหตุสมควรอื่นใด หรือถ้าคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องฝ่ายใด ซึ่งมีได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานเช่นนั้นแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า มีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานตามกำหนดเวลาดังกล่าวได้ คู่ความหรือบุคคลเช่นนั้น อาจร้องขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาล พร้อมกับบัญชีระบุพยานหลักฐานและสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานนั้นไม่ว่าเวลาใดๆ ก่อนเสร็จสิ้นการสืบพยานของฝ่ายนั้นสำหรับกรณีที่คู่ความ หรือบุคคลเช่นนั้นได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานไว้แล้ว หรือก่อนเสร็จสิ้นการพิจารณาสำหรับกรณีที่คู่ความ หรือบุคคลเช่นนั้นไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน และถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้

ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานใดซึ่งคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอ้างพยานหลักฐานนั้นมิได้แสดงความจำนงจะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้นตามวรรคหนึ่ง วรรคสองหรือ วรรคสาม หรือตาม มาตรา 173/1 วรรคสอง หรือวรรคสาม แต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองพยาน หรือจะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้

ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า หากศาลไม่กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันสืบพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 โจทก์จะต้องยื่นบัญชีระบุพยานพร้อมเอกสารต่อศาลไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน ส่วนจำเลยสามารถยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนา ก่อนวันสืบพยานจำเลย จากระยะเวลาการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาของโจทก์และจำเลยในระยะเวลาที่แตกต่างกัน อาจก่อให้เกิดความได้เปรียบและเสียเปรียบกันในระยะเวลาดังกล่าว ทำให้จำเลยมีระยะเวลาในการเตรียมพยานหลักฐานต่างๆ มาหักล้างหรือเพื่อถามค้านโจทก์ได้ เนื่องจาก มีระยะเวลาดังกล่าวถึง 15 วัน แต่หากกรณีของจำเลยซึ่งยื่นบัญชีระบุพยานพร้อมหลักฐานต่อศาลก่อนวันสืบพยานจำเลยเพียงวันเดียว จะทำให้โจทก์เสียเปรียบต่อจำเลยเป็นอย่างมาก โจทก์จะไม่สามารถเตรียมพยานหลักฐานต่างๆ มาหักล้างพยานหลักฐานของจำเลยได้ทัน อีกทั้งไม่สามารถตรวจสอบความถูกต้องของพยานหลักฐานที่จำเลยนำมาแสดงต่อศาลได้ ระยะเวลาดังกล่าวในการยื่นบัญชีระบุพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 จึงก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันระหว่างโจทก์และจำเลย

บทที่ 4

การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลตามระบบกฎหมายต่างประเทศ

กระบวนการค้นหาความจริง หรือ ข้อเท็จจริงเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในแต่ละประเทศจะมีระบบกฎหมายและวิธีในการค้นหาความจริงที่แตกต่างกันออกไป โดยกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือค้นหาความจริง เพื่อยืนยันการพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาคดี จึงมีความสำคัญเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่จะต้องนำมาพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย

ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานจึงจำเป็นต้องศึกษาประวัติและความเป็นมาของแนวความคิดดังกล่าว ซึ่งปัจจุบันระบบกฎหมายนั้นมี 2 ระบบ คือ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ เป็นต้น และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ได้แก่ ประเทศเยอรมนี และประเทศฝรั่งเศส เป็นต้น ซึ่งระบบกฎหมายทั้งสองดังกล่าว มีรูปแบบการฟ้องคดีและการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) ซึ่งมีวิธีการค้นหาความจริงอยู่ 2 ประเภท คือ การค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) และการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ดังนั้น ในการพิจารณาคดีแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลตามระบบกฎหมายต่างประเทศ จึงสามารถแยกพิจารณาตามระบบกฎหมายได้ ดังนี้

4.1 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)

ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) เป็นระบบกฎหมายที่ไม่ได้มาจากรากฐานของกฎหมายโรมัน แต่มีวิวัฒนาการมาจากจารีตประเพณีและคำพิพากษาของศาลที่สร้างระบบกฎหมายขึ้นมาจากระบบการพิจารณาที่เคร่งครัด ซึ่งหลักกฎหมายจะเกิดขึ้นจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในแต่ละคดี โดยคดีต่อๆมาจะเทียบเคียงกับคำพิพากษาของศาลในคดีก่อนๆ เพื่อสร้างหลักความยุติธรรม (Equity) ขึ้นมาเรื่อยๆ โดยระบบกฎหมายคอมมอนลอว์จะได้มีรวบรวมไว้เป็นประมวลกฎหมาย (Codification) อย่างระบบกฎหมายซีวิลลอว์หรือประเทศภาคพื้นยุโรป

โดยกระบวนการพิจารณาคดีของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ จะอยู่ภายใต้หลักที่ว่า “คู่ความมีสิทธิเท่าเทียมกัน” โดยมีลักษณะการต่อสู้กันระหว่างคู่ความในชั้นศาล ซึ่งก่อให้เกิดแนวความคิดในการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน เพื่อให้คู่ความทั้งสองฝ่ายสามารถต่อสู้คดีกันอย่างเป็นธรรมและก่อให้เกิดความเสมอภาคกันในการต่อสู้คดี

4.1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

4.1.1.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)⁸⁶ โดยการดำเนินคดีอาญาใช้ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) ซึ่งเป็นรูปแบบเดียวกับประเทศอังกฤษ⁸⁷ รูปแบบการดำเนินกระบวนการพิจารณาจะใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) อย่างในคดีแพ่ง แต่เนื่องจากในคดีแพ่งและคดีอาญาจะมีกระบวนการพิจารณาคดีที่แตกต่างกัน คือ คดีแพ่งจะอยู่บนพื้นฐานของการตกลงกัน แต่คดีอาญาจะอยู่บนพื้นฐานของการตรวจสอบและค้นหาข้อเท็จจริง การพิจารณาในระบบกล่าวหาจึงมีลักษณะเป็นการแข่งขันกันของคู่ความในคดี (Competition Doctrine) อันมีลักษณะเป็นคดีแพ่ง⁸⁸ ลักษณะการดำเนินคดีอาญานี้จึงทำให้โจทก์และจำเลยมีฐานะที่เท่าเทียมกัน เหมือนกรณีเอกชนคนหนึ่งฟ้องคดีกับเอกชนคนหนึ่ง ในคดีแพ่งเท่านั้น⁸⁹

การพิจารณาคดีอาญาตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วยองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง 3 ฝ่าย คือ 1. ศาล (Trial Judge) ซึ่งมีหน้าที่เป็นผู้รักษากฎเกณฑ์ในการพิจารณาคดีเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างประโยชน์ของรัฐและสิทธิเสรีภาพของเอกชน 2. พนักงานอัยการ (Prosecutor) และ 3. ทนายจำเลย (Defense Attorney)⁹⁰ โดยศาลมีหน้าที่

⁸⁶ พรพัทธ์ สติเวโรจน์ และคณะ, รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา: กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ (กรุงเทพฯ: โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, ม.ป.ป.), หน้า 34.

⁸⁷ พิณรัตน์ ชินพิทักษ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 79.

⁸⁸ บุษณีย์ ภัทรพัฒนานนท์, *เรื่องเดิม*, หน้า 17.

⁸⁹ คณิต ญ นกร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน,” *วารสารนิติศาสตร์*, หน้า 3-4.

⁹⁰ พรพัทธ์ สติเวโรจน์ และคณะ, *เรื่องเดิม*, หน้า 35.

เพียงการวินิจฉัยข้อเท็จจริงในคดีแต่ไม่มีหน้าที่ในการสืบพยานหลักฐาน⁹¹ การทำหน้าที่ของศาลจึงเปรียบเสมือนผู้ควบคุมให้คู่ความทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามกติกาย่างเคร่งครัด⁹² และไม่มีหน้าที่ในการกำหนดประเด็นข้อกฎหมายที่ได้แย้งกัน เพราะบทบาทหน้าที่ของคู่ความในคดีเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์และทนายจำเลยที่จะดำเนินการเอง⁹³ ศาลจะมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของกระบวนการพิจารณาที่จะควบคุมการทำหน้าที่และกฎระเบียบของการพิจารณาคดี เป็นที่ปรึกษาของคณะลูกขุนในกระบวนการพิจารณาและตัดสินข้อเท็จจริง และเป็นผู้พิพากษาในการตัดสินชี้ขาดคดี ซึ่งการทำหน้าที่ของศาลจะต้องอยู่ภายใต้หลักประกันที่ว่า การดำเนินการพิจารณาการพิจารณาคดีต้องเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมต่อจำเลย⁹⁴ ซึ่งคู่ความในคดีจะเป็นผู้สืบพยานหลักฐานต่างๆ เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยในศาล โดยมีคณะลูกขุนเป็นผู้พิจารณาข้อเท็จจริงในการรับฟังพยาน⁹⁵

4.1.1.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลของประเทศสหรัฐอเมริกา

แต่เดิมการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานของประเทศสหรัฐอเมริกาไม่เป็นที่ยอมรับ เนื่องจากแนวความคิดของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาขัดต่อแนวความคิดของระบบการดำเนินคดีอาญาที่เป็นการต่อสู้แบบเดิม⁹⁶ ซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายจะต้องมาต่อสู้คดีกันโดยกำหนดให้การค้นหาความจริงตั้งอยู่บนความสามารถของคู่ความในการต่อสู้คดีเป็นสำคัญ ซึ่งแนวความคิดที่ว่า การจะได้ความจริงมานั้นก็ต้องให้คู่ความค้นหาความจริงโดยการต่อสู้คดีกันอย่างเป็นธรรม อันจะทำให้ความจริงค่อยๆ ปรากฏออกมา ทำให้กฎหมายคอมมอนลอว์ของประเทศสหรัฐอเมริกาที่ยึดถือต่อเนื่องมาจากประเทศอังกฤษแต่ดั้งเดิมนั้น ไม่มีกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา⁹⁷ ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่อาจตรวจสอบหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของอัยการได้

⁹¹ Paul B. Weston and Ken M. Wells, **Law Enforcement and Criminal Justice: An Introduction** (California: Goodyear, 1972), pp. 70-71.

⁹² เข็มชัย ชุตินวงศ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 3.

⁹³ Paul B. Weston and Ken M. Wells, **Law Enforcement and Criminal Justice: An Introduction**, p. 1.

⁹⁴ Paul B. Weston and Ken M. Wells, **Criminal Justice Introduction and Guidelines**, p. 128.

⁹⁵ พรพภัทร์ สติตเวโรจน์ และคณะ, *เรื่องเดิม*, หน้า 35.

⁹⁶ Jerry E. Norton, *op.cit.*, p. 26.

⁹⁷ กาญจนา ตรีแสน, *เรื่องเดิม*, หน้า 42.

แต่ต่อมาประเทศสหรัฐอเมริกาได้ยอมรับแนวความคิดของการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีแพ่งมาใช้กับคดีอาญา โดยเป็นการยอมรับความเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดีตามระบบกล่าวหา ทำให้การพิสูจน์ความจริงในลักษณะนี้จะประสบความสำเร็จคู่ความสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเท่าเทียมกันและเป็นธรรม โดยเรียกทฤษฎีนี้ว่า “ทฤษฎีอาวุธเท่ากัน” ซึ่งทฤษฎีอาวุธเท่าเทียมกันนี้ ทำให้คู่ความทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยต่างมีฐานะเท่าเทียมกันโดยฝ่ายรัฐมีเจ้าพนักงานซึ่งเป็นผู้รู้กฎหมาย ส่วนฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาซึ่งตามปกติมักจะไม่ค่อยรู้กฎหมาย แต่ก็จะมีทนายความให้การช่วยเหลือแนะนำ⁹⁸ เพื่อให้การค้นหาความจริงเกิดความเป็นธรรม โดยแต่ละฝ่ายก็มีหน้าที่นำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลตามหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการสืบพยาน เพื่อนำมาหักล้างกับพยานหลักฐานของฝ่ายตรงข้าม โดยศาลจะทำหน้าที่รับฟังพยานหลักฐานโดยไม่สามารถสืบพยานเองได้จึงทำให้คู่ความต้องต่อสู้กันเอง ทำให้การต่อสู้กันของพยานหลักฐานที่ทั้งสองฝ่ายนำมาเกิดความเป็นธรรม โดยแนวความคิดดังกล่าวนี้เป็นเพียงแนวความคิดทางทฤษฎีเท่านั้น แต่ในทางปฏิบัติจำเลยจะตกอยู่ในสถานะที่ด้อยกว่ารัฐในการแสวงหาพยานหลักฐานมาสู้เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง ทำให้ผลจากการดำเนินคดีอาญาระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่ายมีความเท่าเทียมกันในทางทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัตินั้นการพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยมักจะกระทบต่อความยุติธรรมในการค้นหาความจริงในคดีอาญาดังกล่าว

การเปิดเผยพยานหลักฐานในประเทศสหรัฐอเมริกามีการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน ซึ่งตรงกับคำว่า Discovery และการเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาของศาล อันเป็นกระบวนการในการแสวงหาความจริง เพื่อให้คู่ความแต่ละฝ่ายสามารถรับรู้ถึงพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งได้⁹⁹ ซึ่งเรียกว่า Pre-Trial Discovery โดยในคดีอาญามักเรียกว่ากระบวนการเปิดเผยพยานข้อเท็จจริงในคดีก่อนการพิจารณา (Discovery in Criminal Process) อันเป็นกระบวนการค้นหาความจริงก่อนการสืบพยานโดยให้คู่ความแต่ละฝ่ายสามารถรับทราบพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับคดีที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้¹⁰⁰

การพิจารณาคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกาจะพิจารณาตามระบบการต่อสู้ของคู่ความ (Adversarial System) ซึ่งการพิจารณานั้น หมายถึง กระบวนการพิจารณาในชั้นศาลซึ่งได้กระทำภายหลังจากการชี้สองสถานแล้วหรือหลังจากการสอบคำให้การของจำเลย (Arraignment)

⁹⁸ คณิต ฒ นคร, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, หน้า 147.

⁹⁹ Henry Campbell Black, *op.cit.*, p. 419.

¹⁰⁰ กาญจนา ตรีแสน, *เรื่องเดิม*, หน้า 8.

แล้วจำเลยปฏิเสธ (Not Guilty Plea)¹⁰¹ โดยศาลจะสั่งให้ดำเนินการกระบวนพิจารณาตามลำดับดังนี้

1. แลกเปลี่ยนเปิดคดีโดยคู่ความ
2. การนำสืบพยานของฝ่ายโจทก์
3. การนำสืบพยานของฝ่ายจำเลย
4. แลกเปลี่ยนปิดคดีโดยคู่ความ¹⁰²

ซึ่งการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานของประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีขึ้นภายหลังจากการชี้สองสถานในกรณีที่จำเลยให้การปฏิเสธ โดยการพิจารณาของคู่ความจะมีกระบวนการที่เรียกว่า Pre-Trial Conference หรือ Pre-Trial Discovery ซึ่งจำเลยจะมีสิทธิตาม The Sixth Amendment คือ การได้รับการอธิบายถึงลักษณะแห่งข้อกล่าวหาและลักษณะของการกระทำความผิดที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด พนักงานอัยการโจทก์มีหน้าที่จะต้องเปิดเผยพยานหลักฐานที่อาจนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าจำเลยบริสุทธิ์ ในระหว่างที่คดีเข้าคิวรอลำดับการพิจารณาสืบพยาน กฎหมายได้กำหนดให้มีกระบวนการประชุมเพื่อพิจารณาในเรื่องพยานหลักฐาน ซึ่งคู่ความจะต้องระบุพยานในฝ่ายของตนโดยการประชุมนั้น จะมีผู้พิพากษาเป็นประธาน ผู้พิพากษาจะให้คู่ความยอมรับข้อเท็จจริงในประเด็นที่ไม่อาจโต้เถียงกันได้ เช่น การยอมรับในเอกสารต่างๆ และหากประเด็นในบางเรื่องที่ต้องส่งให้ผู้เชี่ยวชาญพิสูจน์ก็ต้องให้ดำเนินการเสีย การที่มีกระบวนการ Pre-Trial Conference หรือ Pre-Trial Discovery จะทำให้ผลของการสืบพยานเฉพาะในประเด็นแห่งคดีที่เป็นปัญหาจริงๆ โดยเฉพาะการตรวจสอบพยานวัตถุนั้น จะเสร็จสิ้นก่อนการเริ่มสืบพยานบุคคล และเมื่อถึงขั้นตอนของการสืบพยานบุคคลจะเป็นเรื่องของการขังน้ำหนักคำเบิกความของพยานบุคคลโดยแท้¹⁰³

ในสหรัฐอเมริกามีการกำหนดการเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนการสืบพยานหรือ Pre-trial Discovery ไว้ใน Federal Rule of Criminal Procedure Rule 16 โดยกำหนดหลักเกณฑ์และหน้าที่ให้พนักงานอัยการและจำเลยต่างมีหน้าที่เปิดเผยพยานหลักฐานของแต่ละฝ่ายโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้จำเลยสามารถทราบถึงพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงที่อยู่ในความครอบครองของรัฐ ซึ่งจำเลยมีอาจแสวงหาพยานหลักฐานนั้นได้เอง¹⁰⁴

¹⁰¹ พรเพชร วิชิตชลชัย, “การพิจารณาคดีอาญาโดยลูกขุนตามกฎหมายอเมริกัน,” *ตุลพาท* 42, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2538): 89-99.

¹⁰² *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 97.

¹⁰³ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 98-99.

¹⁰⁴ Jerry E. Norton, *op.cit.*, p. 16.

ตาม Rules 16 แห่ง Federal Rules of Criminal Procedure กำหนดให้การเปิดเผยข้อเท็จจริง เรื่องราว เอกสาร หรือพยานหลักฐานต่างๆ ขึ้นอยู่กับคำร้องของผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นสำคัญ กรณีที่ไม่มีกฎหมายเป็นอย่างอื่นการเปิดเผยพยานหลักฐานจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องกระทำก่อนฟ้อง (Prior to Indictment or Information) โดยศาลอาจกำหนดระยะเวลาให้สำหรับฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลย เพื่อให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานได้ในระยะเวลาที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับแจ้งคำกล่าวหา หรือคำฟ้องภายหลังจากนั้นทันที¹⁰⁵

ในประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดให้พนักงานอัยการต้องเปิดเผยข้อมูลหรือพยานหลักฐานให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับทราบ แต่พนักงานอัยการก็ได้มีหน้าที่ที่จะต้องเปิดเผยพยานหลักฐานทั้งหมดที่ตนมีให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยให้ได้รับทราบทั้งหมดอย่างไม่มีจำกัด ตาม Federal of Criminal Procedure Rule 16 ได้กำหนดขอบเขตที่แน่นอนไว้ เมื่อผู้ต้องหาหรือจำเลยร้องขอรัฐต้องอนุญาตให้ผู้ต้องหาเข้าตรวจดูและคัดถ่ายหรือถ่ายภาพพยานหลักฐานนั้นๆ และศาลอนุญาตให้เปิดเผยพยานหลักฐานของพนักงานอัยการหากเห็นว่าการเปิดเผยนั้นจะเป็นประโยชน์แก่จำเลยในการปฏิเสธความรับผิดชอบหรือเป็นการช่วยเหลือจำเลย เนื่องจากจำเลยเองไม่มีความพร้อมหรือความสามารถที่เพียงพอในการแสวงหาพยานหลักฐานมาได้ด้วยตนเอง¹⁰⁶

หลักเกณฑ์การเปิดเผยใน Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 สรุปได้ดังนี้

1. การเปิดเผยพยานหลักฐานของรัฐ (Government's Disclosure)¹⁰⁷
 - 1) ข้อเท็จจริงที่ต้องมีการเปิดเผย (Information Subject to Disclosure)¹⁰⁸
 - (1) คำกล่าวของจำเลย (Defendant's Oral Statement) เมื่อจำเลยร้องขอรัฐต้องเปิดเผยให้จำเลยได้ทราบถึงข้อความ (Substance) ที่เกี่ยวเนื่องกับคำกล่าวของจำเลย (Any Relevant Oral Statement Made by the Defendant) ที่ทำไว้ขณะก่อนหรือหลังการจับกุม ซึ่งได้มาจากการสอบสวนโดยบุคคลซึ่งได้กระทำในนามตัวแทนฝ่ายรัฐ ซึ่งรัฐเจตนาจะอ้างเป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณา¹⁰⁹

¹⁰⁵ บุษณีย์ ภัทรวัฒนานนท์, *เรื่องเดิม*, หน้า 17-18.

¹⁰⁶ กาญจนา ตรีแสน, *เรื่องเดิม*, หน้า 18.

¹⁰⁷ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a)

¹⁰⁸ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1)

¹⁰⁹ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (A)

(2) เอกสารหรือบันทึกคำกล่าวของจำเลย (Defendant's Written or Recorded Statement) เมื่อจำเลยร้องขอรัฐต้องให้จำเลยเข้าตรวจสอบ (Inspection) คัดสำเนา (Copying) หรือถ่ายภาพ (Photographing) สิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

(2.1) เอกสารที่เกี่ยวข้องกับประเด็น (Any Relevant Written) หรือบันทึกคำกล่าว (Recorded Statement) ของจำเลย หากเอกสารดังกล่าวอยู่ในความครอบครอง (Possession) หรือควบคุม (Control) ของฝ่ายรัฐและพนักงานอัยการได้รู้ (Knows) หรืออาจรู้ได้จากการดำเนินการตามหน้าที่ (Through Due Diligence Could Know) ถึงความมีอยู่ของเอกสารนั้น (That the Statement Exists)

(2.2) ส่วนหนึ่งส่วนใดของเอกสารหลักฐานซึ่งได้มีการบันทึกสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคำกล่าว (Oral Statement) ของจำเลยที่ได้ให้ไว้ก่อนหรือหลังจับกุม ซึ่งจำเลยให้คำให้การไว้ในชั้นสอบสวนแก่บุคคลซึ่งได้กระทำในนามตัวแทนฝ่ายรัฐและ

(2.3) บันทึกคำให้การ (Recorded Testimony) ของจำเลยที่ให้การต่อคณะลูกขุนใหญ่ (Grand Jury) เกี่ยวกับฐานความผิดที่ฟ้อง¹¹⁰

(3) ในกรณีที่จำเลยมีลักษณะเป็นองค์กร (Organizational Defendant) เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องเปิดเผยให้จำเลยทราบถึงคำกล่าวใดๆ ที่กำหนดไว้ใน (1) และ (2) ในกรณีที่บุคคลที่ทำคำกล่าว (Statement) เป็นบุคคล ดังต่อไปนี้

(3.1) เป็นบุคคลซึ่งถูกกล่าวอ้างถึงอันเนื่องมาจากมีความผูกพันกับจำเลยตามกฎหมายเพราะมีสถานะเป็นหัวหน้า (Director) เพื่อนร่วมงาน (Officer) ลูกจ้าง (Employee) หรือตัวแทน (Agent) ของจำเลยหรือ

(3.2) เป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับข้อหาที่ฟ้อง และเป็นบุคคลซึ่งถูกควบคุมตัวอันเนื่องมาจากมีความผูกพันกับจำเลยตามกฎหมายเพราะมีสถานะเป็นหัวหน้า (Director) เพื่อนร่วมงาน (Officer) ลูกจ้าง (Employee) หรือตัวแทน (Agent) ของจำเลย¹¹¹

(4) บันทึกของจำเลยในคดีก่อน (Defendant's Prior Record) เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องจัดให้จำเลยคัดสำเนา (Copy) บันทึกของจำเลยในคดีก่อน (Defendant's Prior Criminal Record) ซึ่งอยู่ในความครอบครองหรือในความควบคุมของฝ่ายรัฐ หากพนักงานอัยการได้รู้ (Knows) หรืออาจรู้ได้จากการดำเนินการตามหน้าที่ (Through Due Diligence Could Know) ถึงความมีอยู่ของบันทึกนั้น (That the Statement Exists)¹¹²

¹¹⁰ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (B)

¹¹¹ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (C)

¹¹² Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (D)

(5) เอกสารและวัตถุพยาน (Documents and Object) เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องอนุญาตให้จำเลยเข้าตรวจสอบ (Inspect) และคัดสำเนา (Copy) หรือถ่ายภาพหนังสือ (Books) รายงาน (Papers) เอกสาร (Documents) ข้อมูล (Data) ภาพถ่าย (Photographs) วัตถุที่มีรูปร่าง (Tangible Object) ตลอดจนอาคาร (Buildings) หรือสถานที่ (Places) หรือคัดสำเนาสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่อยู่ในความครอบครองหรือควบคุมของฝ่ายรัฐในกรณีนี้

(5.1) เป็นพยานหลักฐานที่มีความสำคัญต่อการต่อสู้คดีของจำเลย

(5.2) เป็นพยานหลักฐานที่รัฐมีเจตนาจะใช้อ้างต่อศาลในชั้นพิจารณา

คดี

(5.3) เป็นพยานหลักฐานที่ได้มาจากจำเลยหรือเป็นของจำเลย¹¹³

(6) รายงานผลการตรวจและทดสอบ (Reports of Examinations and Tests) เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องอนุญาตให้จำเลยเข้าตรวจสอบ และคัดสำเนาหรือถ่ายภาพผลสรุปหรือรายงานเกี่ยวกับการตรวจสภาพร่างกายหรือจิตใจ (Any Physical or Mental Examination) ของจำเลย ตลอดจนผลการทดสอบทางวิทยาศาสตร์ที่ได้กระทำขึ้นเป็นพิเศษเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาหาก

(6.1) รายงานดังกล่าวอยู่ในความครอบครองดูแลของรัฐ

(6.2) พนักงานอัยการได้รู้หรืออาจรู้ได้หากได้ปฏิบัติตามหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐ ถึงความมีอยู่ของรายงานนั้น

(6.3) รายงานดังกล่าวเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเตรียมต่อสู้คดีหรือที่รัฐตั้งใจจะใช้เป็นพยานหลักฐานสำคัญในชั้นพิจารณาของศาล¹¹⁴

(7) พยานผู้เชี่ยวชาญ (Expert Witnesses) เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องให้สรุปบันทึกเกี่ยวกับคำให้การซึ่งรัฐตั้งใจจะใช้เป็นพยานหลักฐานสำคัญภายใต้บทบัญญัติข้อ 702, 703, 705 แห่ง Federal Rules of Evidence ในชั้นพิจารณาให้แก่จำเลย นอกจากนี้ ถ้ารัฐร้องขอให้จำเลยเปิดเผยข้อเท็จจริงภายใต้บทบัญญัติข้อ (b) (1) (c) (ii) และจำเลยได้ปฏิบัติตามแล้ว เมื่อจำเลยร้องขอ รัฐต้องให้สรุปบันทึกเกี่ยวกับคำให้การซึ่งรัฐตั้งใจจะใช้เป็นพยานหลักฐานอันสำคัญภายใต้บทบัญญัติข้อ 702, 703, 705 แห่ง Federal Rules of Evidence ในชั้นพิจารณาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขทางสภาพจิตใจของจำเลย ให้แก่จำเลยด้วย¹¹⁵

¹¹³ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (E)

¹¹⁴ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (F)

¹¹⁵ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (1) (G)

2) ข้อเท็จจริงที่ไม่ต้องมีการเปิดเผย (Information Not Subject to Disclosure)¹¹⁶ นอกจากบทบัญญัติที่กำหนดให้รัฐต้องเปิดเผยตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ข้อกำหนดนี้ไม่อนุญาตให้เปิดเผยหรือตรวจสอบรายงานบันทึกหรือเอกสารอื่นๆ ของรัฐ ซึ่งพนักงานอัยการหรือเจ้าหน้าที่อื่นๆ ของรัฐได้ทำขึ้นเกี่ยวกับการสอบสวน (Investigating) หรือฟ้องร้องคดี (Prosecuting) และข้อกำหนดนี้ไม่ให้ใช้กับการเปิดเผยหรือตรวจสอบคำกล่าว (Statements) ของบุคคลที่คาดหมายว่าจะเป็นพยานของรัฐ (Prospective Government Witnesses) ด้วย¹¹⁷

3) บันทึกผลการพิจารณาคดีของคณะลูกขุน (Grand Jury Transcripts) ข้อกำหนดฉบับนี้ไม่ใช้บังคับกับการเปิดเผยหรือตรวจสอบบันทึกการดำเนินคดีของคณะลูกขุนใหญ่ (A Grand Jury's Recorded Proceeding) เว้นแต่ในกรณีที่เป็นการปฏิบัติตามข้อกำหนดฉบับที่ 6 ในข้อ 12 (h), 16 (a) (1) และ 26.2¹¹⁸

2. หน้าที่ต่อเนื่องในการเปิดเผยพยานหลักฐาน (Continuing Duty to Disclose) ในเวลาก่อนหรือระหว่างการพิจารณาคดี ถ้าคู่ความฝ่ายใดร้องขอ คู่ความนั้นต้องเปิดเผยพยานหลักฐานเพิ่มเติมให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง หาก¹¹⁹

1) พยานหลักฐานนั้นอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ในเรื่องการเปิดเผยหรือการตรวจสอบพยานหลักฐานตามข้อกำหนดฉบับนี้และ¹²⁰

2) คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ร้องขอไปก่อนหน้านี้ หรือเป็นไปตามคำสั่งของศาล¹²¹

3. การกำกับดูแลการค้นหาข้อเท็จจริง (Regulating Discovery)¹²²

¹¹⁶ Except as rule 16 (a) (1) provides otherwise, this rule does not authorize the discovery or inspection of reports, memoranda, or other government documents made by an attorney for the government or other government agent in connection with investigation or prosecuting the case. Nor does this rule authorize the discovery or inspection of statement made by prospective government witnesses except as provided in 18 U.S.C 3500.

¹¹⁷ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (2)

¹¹⁸ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (a) (3)

¹¹⁹ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (c)

¹²⁰ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (c) (1)

¹²¹ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (c) (2)

¹²² Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d)

1) คำสั่งคุ้มครองและแก้ไขปรับปรุง (Protective and Modifying Orders) เมื่อมีเหตุผลเพียงพอไม่ว่าในเวลาใดๆ ศาลอาจมีคำสั่งปฏิเสธ จำกัดหรือชะลอ ผัดผ่อน หรือมีคำสั่งอื่นใดตามที่เห็นสมควรเกี่ยวกับการเปิดเผยหรือตรวจสอบพยานหลักฐาน เมื่อคู่ความฝ่ายหนึ่งร้องขอ ศาลอาจอนุญาตให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งแสดงเอกสารทั้งหมดหรือบางส่วนเพื่อให้ศาลตรวจดูโดยลำพัง ถ้าศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำร้อง ข้อความในเอกสารทั้งหมดจะถูกบันทึกไว้ในสำนวนพิจารณาของศาล เพื่อที่ศาลอุทธรณ์จะตรวจดูได้ในกรณีที่มีการอุทธรณ์¹²³

2) กรณีคู่ความไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดนี้ (Failure to Comply) ในกรณีที่คู่ความฝ่ายหนึ่งได้เพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดนี้ ศาลอาจมีคำสั่ง¹²⁴

(1) ให้คู่ความนั้นอนุญาตให้มีการเปิดเผยหรือตรวจสอบพยานหลักฐานภายในกำหนดระยะเวลา สถานที่ และลักษณะของการเปิดเผยและเข้าตรวจดูโดยเฉพาะได้ รวมทั้งการกำหนดขอบเขตและเงื่อนไขที่เหมาะสมได้¹²⁵

(2) อนุญาตให้พิจารณาคดีต่อไป¹²⁶

(3) ห้ามมิให้นำพยานหลักฐานที่ไม่เปิดเผยมาเป็นพยาน¹²⁷

(4) มีคำสั่งประการอื่นตามที่เห็นสมควร¹²⁸

แม้ว่า Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 จะกำหนดหลักเกณฑ์การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนการพิจารณาของมัลรัฐและผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ และศาลสูงได้วางหลักเกณฑ์กำหนดหน้าที่ของพนักงานอัยการตามรัฐธรรมนูญที่จะต้องแจ้งหรือเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เป็นคุณแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมอโดยไม่ต้องร้องขอดังกล่าวมาแล้ว แต่ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 และคำวินิจฉัยของศาลสูงสหรัฐอเมริกาก็ยังปรากฏให้เห็นข้อบกพร่องในบางประการ เช่น ไม่ได้กำหนดหน้าที่ที่แน่ชัดของพนักงานอัยการที่ต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย และรายละเอียดของข้อเท็จจริงนั้นก็ยังคงคลุมเครือไม่แน่ชัดเพียงพอ รวมทั้ง การปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องเปิดเผยก็มิได้กำหนดไว้ และหลักเกณฑ์ของศาลมลรัฐต่างๆ ก็ยังเป็นไปอย่างจำกัด บางกรณีก็เป็นไปตามดุลพินิจของศาลที่จะสั่งให้พนักงานอัยการเปิดเผยเฉพาะบันทึกคำให้การของจำเลยที่ได้ให้การไว้ต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือ

¹²³ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (1)

¹²⁴ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (2)

¹²⁵ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (2) (A)

¹²⁶ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (2) (B)

¹²⁷ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (2) (C)

¹²⁸ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (2) (D)

พยานเอกสารการตรวจสอบร่างงาน แต่ก็ไม่ได้อนุญาตถึงพยานหลักฐานบางประการที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานอื่นๆ หรือบางกรณีศาลก็ไม่ได้อนุญาตเว้นแต่จะแสดงเหตุอันสมควรที่จะทำให้ได้รับการเปิดเผยพยานหลักฐานนั้นๆ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่ทำให้เกิดความแตกต่างกันในทางปฏิบัติ จึงทำให้ระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมาศาลในแต่ละมลรัฐเริ่มเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีก่อนการพิจารณาโดยกำหนดหลักเกณฑ์ให้แน่ชัดและเปิดกว้างอย่างเสรี โดยยึดหลักเกณฑ์ที่สำคัญของเนติบัณฑิตสภาอเมริกาเป็นแนวทาง ซึ่ง A.B.A Standard Discovery and Procedure Before Trial กำหนดหลักเกณฑ์พอสรุปได้ดังนี้¹²⁹

กรณีหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย

1. พนักงานอัยการต้องเปิดเผยข้อเท็จจริงและข่าวสาร (Material and Information) ซึ่งอยู่ในความครอบครองควบคุมของตนแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลย หรือทนายของเขา ดังต่อไปนี้

1) ชื่อและที่อยู่ของบุคคลซึ่งพนักงานอัยการเจตนา (Intends) จะเรียกมาเป็นพยานในการไต่สวนในชั้นพิจารณาคดี รวมทั้งข้อเขียนหรือบันทึกคำกล่าว (Statements) ของพยานที่เกี่ยวข้องนั้นด้วย

2) ข้อเขียนหรือบันทึกคำกล่าวและเนื้อหาใจความที่เกี่ยวข้องกับคำพูดของผู้ต้องหา (Accused) หรือจำเลยร่วม (Codefendant) ในกรณีที่เป็นจำเลยร่วมกันในการพิจารณาคดีนั้น

3) บันทึกของคณะลูกขุน (Grand Jury) ที่เกี่ยวกับคำให้การ (Testimony) ของผู้ต้องหาหรือจำเลยและคำให้การของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพนักงานอัยการเจตนาเรียกมาเป็นพยานในการไต่สวนหรือในชั้นพิจารณาคดี

4) รายงานหรือคำกล่าวของผู้เชี่ยวชาญ (Experts) ที่ได้กระทำขึ้นเป็นพิเศษนั้น รวมทั้งผลการตรวจสภาพร่างกายหรือจิตใจ และผลการตรวจสอบทดลองทางวิทยาศาสตร์หรือการเปรียบเทียบ

5) หนังสือ (Books) รายงาน (Papers) เอกสาร (Documents) ภาพถ่าย (Photographs) หรือวัตถุสิ่งของ (Tangible Objects) ซึ่งพนักงานอัยการเจตนาจะใช้เป็นพยานหลักฐานในการไต่สวนหรือการพิจารณาคดี หรือเป็นสิ่งที่ได้มาหรือเป็นของผู้ต้องหาหรือจำเลย

6) บันทึกการลงโทษทางอาญาครั้งก่อนของบุคคลซึ่งพนักงานอัยการเจตนาที่จะเรียกมาเป็นพยานในการไต่สวนหรือพิจารณาคดี

¹²⁹ พรพัทธร์ สกิตเวโรจน์ และคณะ, *เรื่องเดิม*, หน้า 35-37.

2. พนักงานอัยการต้องแจ้งแก่ทนายจำเลยว่าตนมีสำเนาบันทึกคำให้การของคณะลูกขุนที่เกี่ยวข้องกับคดีนั้นๆ หรือไม่ รวมถึงต้องแจ้งด้วยว่าตนมีบันทึกคำสนทนาของผู้ต้องหา หรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาที่ตนได้มาโดยเครื่องจับ (Electronic Surveillance) หรือเครื่องดักฟัง (Wiretapping) หรือไม่

3. พนักงานอัยการต้องแสดงให้เห็นว่าตนทราบถึงข้อเท็จจริงหรือข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองควบคุมของตนเอง ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ต้องหาเพื่อใช้ในการต่อสู้ให้พ้นความผิดที่ถูกกล่าวหาจากคำฟ้อง หรืออาจทำให้ผู้ต้องหาได้รับโทษนั้นน้อยลง

4. หน้าที่ของพนักงานอัยการที่กล่าวมาในข้อ 1-3 รวมถึงข้อเท็จจริงและข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองควบคุมของสมาชิกที่ร่วมกับพนักงานอัยการ และบุคคลอื่นที่เข้ามีส่วนร่วมในการสืบสวนสอบสวน หรือกำหนดลักษณะของคดี และไม่ว่าบุคคลนั้นจะต้องรายงานตามระเบียบหรือกล่าวอ้างว่าเป็นคดีเฉพาะที่ต้องรายงานต่อหน่วยงานหรือไม่ก็ตาม

5. ในการปฏิบัติตามหน้าที่ของพนักงานอัยการดังกล่าวนี้

1) พนักงานอัยการต้องปฏิบัติตามหน้าที่ในทันทีทันใดภายหลังจากที่ได้แจ้งข้อหาต่อผู้ต้องหา

2) พนักงานอัยการอาจปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าวนี้โดยความตกลงกันระหว่างพนักงานอัยการกับทนายจำเลยได้ หรือโดยวิธี ดังต่อไปนี้

(1) โดยการบอกกล่าว (Notifying) ทนายจำเลยว่าข้อเท็จจริงและข่าวสารที่มีอยู่นั้น อาจตรวจสอบคัดถ่ายสำเนาและภาพถ่ายได้ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งโดยเฉพาะ ตามเวลาที่เหมาะสม

(2) กำหนดเวลาใดเวลาหนึ่งโดยเฉพาะที่เหมาะสม สะดวก หรืออื่นๆ ในการจัดให้มีการตรวจ คัดถ่ายสำเนาและภาพถ่ายข้อเท็จจริงและข่าวสารนั้น

6. กรณีที่ทนายจำเลยร้องขอ พนักงานอัยการจักต้องเปิดเผยและอนุญาตให้ทนายจำเลยเข้าตรวจดู ทดสอบ คัดถ่ายสำเนาและภาพถ่ายสิ่งของและข่าวสารที่เกี่ยวข้องเนื่องในคดีที่เกี่ยวข้องกับ

1) รายละเอียด (Specified) ของการค้นและจับกุม

2) รายละเอียด (Specified) ของการได้มาซึ่งคำกล่าว (Statements) ของผู้ต้องหา

3) ความสัมพันธ์ของบุคคลโดยเฉพาะเจาะจงกับเจ้าหน้าที่ถ้าหากมี

7. กรณีที่ทนายจำเลยร้องขอและได้ระบุข้อเท็จจริงหรือข่าวสารที่ต้องการทราบมาเพียงพอ และหากข้อเท็จจริงหรือข่าวสารที่อยู่ในความครอบครองควบคุมของพนักงานอัยการหรือของเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ พนักงานอัยการจักต้องพยายามขวนขวายโดยสุจริต (Good Faith) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเท็จจริงหรือข่าวสารนั้น แต่หากไม่สำเร็จและข้อเท็จจริงข่าวสารหรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ

นั้นอยู่ในเขตอำนาจศาล ศาลอาจออกหมายเรียกหรือมีคำสั่งให้นำเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือข่าวสารนั้นต่อทนายจำเลยได้

8. กรณีคำร้องที่ขอให้เปิดเผยนั้นมีเหตุอันสมควรและแสดงให้เห็นว่าข้อเท็จจริงหรือข่าวสารนั้น จำเป็นสำหรับการเตรียมตัวในการต่อสู้คดี ให้อยู่ในดุลพินิจของศาลที่อาจให้เปิดเผยข้อเท็จจริงหรือข่าวสารที่เกี่ยวข้องตามข้อ 1, 6, 7 ต่อทนายจำเลย และศาลมีอำนาจที่จะปฏิเสธไม่ให้เปิดเผยข้อเท็จจริงหรือข่าวสารดังกล่าวนั้นได้ หากพบว่ามีความเสี่ยงต่ออันตรายทางร่างกายของบุคคล หรือการข่มขู่ ติดสินบน การให้ค่าตอบแทน หรือเป็นการกลั่นแกล้งหรือขัดขวางโดยไม่จำเป็น อันเป็นผลมาจากการเปิดเผยพยานหลักฐานนั้น มีน้ำหนักของอันตรายเหนือกว่าประโยชน์ที่ทนายจำเลยจะได้รับจากการเปิดเผย

การเปิดเผยพยานหลักฐานของจำเลย (Defendant's Disclosure)

1. ข้อเท็จจริงที่ต้องมีการเปิดเผย (Information Subject to Disclosure)

1) เอกสารและวัตถุ (Document and Object) กรณีจำเลยร้องขอให้รัฐเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเอกสารและวัตถุ และรัฐได้ปฏิบัติตามแล้ว เมื่อรัฐร้องขอ จำเลยต้องอนุญาตให้รัฐเข้าตรวจสอบและคัดสำเนาหรือถ่ายเอกสารภาพหนังสือ รายงาน เอกสาร ข้อมูลภาพถ่าย วัตถุที่มีรูปร่าง ตลอดจนอาคารหรือสถานที่ หรือคัดสำเนาสิ่งหนึ่งสิ่งใด หาก¹³⁰

(1) เอกสารและวัตถุเหล่านั้นอยู่ในความครอบครองดูแลของจำเลย และ

(2) จำเลยตั้งใจจะอ้างเป็นพยานหลักฐานอันสำคัญในชั้นพิจารณาของศาล

2) รายงานผลการตรวจและทดสอบ (Reports of Examinations and Tests)

กรณีที่จำเลยร้องขอให้รัฐเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับรายงานผลการตรวจและทดสอบ และรัฐได้ปฏิบัติตามแล้ว เมื่อรัฐร้องขอจำเลยต้องอนุญาตให้รัฐเข้าตรวจสอบและคัดสำเนาหรือถ่ายภาพผลหรือรายงานเกี่ยวกับการตรวจสภาพร่างกายหรือจิตใจตลอดจนผลการทดสอบทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับคดีซึ่งได้อยู่ในความครอบครองหรือดูแลของจำเลย ซึ่งจำเลยตั้งใจจะอ้างเป็นพยานหลักฐานอันสำคัญในชั้นพิจารณาหรือพยานบุคคลของจำเลยที่ได้เตรียมหรือมีเจตนาที่จะเรียกมาเป็นพยานในชั้นพิจารณาของศาล เมื่อผลหรือคำให้การนั้นเกี่ยวข้องกับคำให้การของเขาหาก¹³¹

(1) รายงานดังกล่าวได้อยู่ในความครอบครองดูแลของจำเลย

(2) จำเลยตั้งใจจะอ้างเป็นพยานหลักฐานอันสำคัญในชั้นพิจารณาของศาล หรือตั้งใจจะเรียกบุคคลผู้ซึ่งจัดทำรายงานเช่นนั้นหรือรายงานที่เกี่ยวข้องกับคำให้การพยานเช่นนั้น

¹³⁰ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (b) (1) (A)

¹³¹ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (b) (1) (B)

3) พยานผู้เชี่ยวชาญ (Expert Witnesses) เมื่อรัฐร้องขอ จำเลยต้องให้สรุปบันทึกเกี่ยวกับคำให้การซึ่งจำเลยตั้งใจจะใช้เป็นพยานหลักฐานอันสำคัญภายใต้บทบัญญัติในข้อ 702, 703, 705 แห่ง Federal Rules of Evidence ในชั้นพิจารณาแก่รัฐ ถ้าจำเลยได้ร้องขอให้รัฐเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพยานผู้เชี่ยวชาญ และรัฐได้ปฏิบัติตามที่จำเลยได้ร้องขอแล้ว และจำเลยได้แจ้งว่าต้องการที่จะนำสืบคำให้การผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเงื่อนไขทางสภาพจิตใจของจำเลยตามที่กฎหมายกำหนดไว้¹³²

2. ข้อเท็จจริงที่ไม่ต้องมีการเปิดเผยพยาน (Information Not Subject to Disclosure)¹³³

1) รายงานบันทึกหรือเอกสารต่างๆ ของรัฐ ซึ่งจำเลยหรือทนายจำเลยหรือตัวแทนจำเลยได้กระทำขึ้นในระหว่างการรวบรวมข้อเท็จจริงหรือการต่อสู้คดี

2) คำกล่าวของจำเลยหรือทนายจำเลยหรือตัวแทนจำเลย ซึ่งบุคคลดังต่อไปนี้เป็นผู้จัดทำขึ้น คือ จำเลยรัฐ หรือพยานของรัฐ หรือบุคคลที่อาจคาดหมายได้ว่าจะจะเป็นพยานของรัฐ

3. หน้าที่ต่อเนื่องในการเปิดเผยพยานหลักฐาน (Continuing Duty to Disclose)

ในเวลาก่อนหรือระหว่างการพิจารณาคดี ถ้าคู่ความฝ่ายใดร้องขอ คู่ความอีกฝ่ายนั้นต้องเปิดเผยพยานหลักฐานเพิ่มเติมให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง จากพยานหลักฐาน เช่นว่านั้นอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ในเรื่องการเปิดเผยพยานหรือการตรวจสอบพยานหลักฐานตามข้อกำหนดในฉบับนี้ และคู่ความอื่นได้ร้องขอไปก่อนหน้านี้ หรือเป็นไปตามคำสั่งศาล¹³⁴

4. การกำกับดูแลการค้นหาข้อเท็จจริง (Regulating Discovery)

1) คำสั่งคุ้มครองและแก้ไขปรับปรุง (Protective and Modifying Orders) เมื่อมีเหตุผลเพียงพอในเวลาใดๆ ศาลอาจมีคำสั่งปฏิเสธ จำกัดหรือชะลอ ผัดผ่อน หรือมีคำสั่งอื่นใดตามที่ได้เห็นสมควรเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือการตรวจสอบพยานหลักฐาน เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ร้องขอ ศาลอาจอนุญาตให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งแสดงเอกสาร แต่ทั้งหมดหรือบางส่วนให้ศาลตรวจดูตามลำพัง ถ้าศาลมีคำสั่งอนุญาตตามคำร้อง ข้อความในเอกสารทั้งหมดถูกบันทึกไว้ในสำนวนพิจารณาของศาล เพื่อที่ศาลอุทธรณ์จะได้ตรวจดูในกรณีที่มีการอุทธรณ์¹³⁵

¹³² Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (b) (1) (C)

¹³³ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (2) (A) (B)

¹³⁴ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (c)

¹³⁵ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (1)

2) กรณีที่คู่ความไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนด (Failure to Comply) ในกรณีที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนด ตามขั้นตอนของการเปิดเผยพยานหลักฐานดังกล่าว ศาลอาจมีคำสั่ง¹³⁶

(1) ให้คู่ความนั้นอนุญาตให้มีการเปิดเผยหรือตรวจสอบพยานหลักฐานภายในกำหนดระยะเวลา สถานที่และลักษณะของการให้เปิดเผยและเข้าตรวจสอบโดยเฉพาะได้ รวมทั้งการกำหนดขอบเขตและเงื่อนไขอื่นที่เหมาะสม

(2) อนุญาตให้พิจารณาคดีต่อไป

(3) ห้ามมิให้นำพยานหลักฐานที่มีได้เปิดเผยมาเป็นพยาน

(4) มีคำสั่งประการอื่นตามที่เห็นสมควร

การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน (Pre-Trial Discovery) ในประเทศสหรัฐอเมริกาตาม Rule 16 แห่ง Federal Rules of Criminal Procedure เป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการตรวจสอบพยานหลักฐานในขั้นตอนก่อนการพิจารณาคดี เพื่อเป็นการตรวจสอบและอนุญาตให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาคดีอาญา โดยทำให้คู่ความสามารถล่วงรู้ข้อเท็จจริง เรื่องราว เอกสารหรือพยานหลักฐานต่างๆ ของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ด้วยตนเอง¹³⁷ โดยศาลจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้อง อันเป็นผลทำให้การพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว เพราะพยานหลักฐานต่างๆ ในคดีจะมีแต่พยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับคดีโดยตรง และเป็นพยานหลักฐานที่สามารถรับฟังได้ตามกฎหมายที่จะเข้าไปในชั้นพิจารณาของศาล

ดังนั้น การเปิดเผยพยานหลักฐานในประเทศสหรัฐอเมริกา ที่มีระบบกฎหมายเป็นระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) ทำให้กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานมีการตรวจสอบกลั่นกรองเป็นอย่างดี พยานหลักฐานของคู่ความทั้งสองฝ่ายได้รับการเปิดเผยต่อศาลก่อนการพิจารณาคดี ทำให้พยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้ถูกกลั่นกรองออกไป ส่งผลให้การสืบพยานมีแต่เฉพาะพยานหลักฐานอันสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคดี และเป็นพยานหลักฐานที่สามารถรับฟังได้ตามกฎหมายเท่านั้น พยานหลักฐานที่เข้าสู่ศาลและการสืบพยานจะเหลือแต่ประเด็นปัญหาที่สำคัญ ทำให้การพิจารณาคดีมีความรวดเร็วและรวดเร็วในการพิจารณาคดี¹³⁸ อีกทั้ง ยังเป็นการสอดคล้องกับระบบการต่อสู้คดีระหว่างคู่ความ ก่อให้เกิดความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดีทั้งสองฝ่ายอย่างเป็นธรรม

¹³⁶ Federal Rules of Criminal Procedure Rule 16 (d) (2)

¹³⁷ กาญจนา ตรีแสน, *เรื่องเดิม*, หน้า 41.

¹³⁸ บุษณีย์ ภัทรวัฒนานนท์, *เรื่องเดิม*, หน้า 23.

4.1.2 ประเทศอังกฤษ

4.1.2.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และการดำเนินคดีอาญาใช้ระบบกล่าวหา (Accusatorial System) เป็นบรรทัดฐาน¹³⁹ การพิจารณาคดีในประเทศอังกฤษ แบ่งการพิจารณาคดีออกเป็น 2 วิธี คือ ศาลที่มีลูกขุน ได้แก่ Crown Court คือ เป็นศาลสูงที่มีอำนาจในการพิจารณาเหนือคดีอาญาโดยใช้ลูกขุน (Trial on Indictment) ซึ่งผู้พิพากษาจะร่วมการพิจารณาคดีกับคณะลูกขุน ส่วนศาลที่ไม่มีลูกขุนในการร่วมพิจารณาคดี เช่น Magistrates Court เป็นศาลชั้นต้นที่มีอำนาจในการพิจารณาคดีอาญาประเภทความผิดเล็กๆ น้อยๆ โดยอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 2,000 ปอนด์ ซึ่งการพิจารณาคดีจะไม่ใช้ลูกขุน แต่จะใช้พิพากษาเพียงอย่างเดียว¹⁴⁰

การพิจารณาคดีในศาลที่มีลูกขุน (Crown Court) จะแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวินิจฉัยข้อเท็จจริงและขั้นตอนการปรับบทลงโทษและการกำหนดโทษ สำหรับการวินิจฉัยการกระทำผิดนั้น จะกระทำโดยคณะลูกขุน ภายใต้หลักที่ว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการชี้ขาดข้อเท็จจริงในคดีอาญา โดยลูกขุนจะทำหน้าที่ในการนั่งฟังการนำเสนอคำพยานของคู่ความโดยตลอดแล้ววินิจฉัยว่า จำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งกฎหมายของประเทศอังกฤษของประเทศอังกฤษมีหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดและมีบทตัดการรับฟังพยานที่เด็ดขาด ทำให้พยานที่ต้องห้ามตามลักษณะไม่สามารถเข้าสู่สำนวนความได้

ส่วนการปรับบทลงโทษจะกระทำโดยผู้พิพากษา โดยผู้พิพากษาจะดำรงตนเป็นกลางและวางเฉย มีหน้าที่ในการควบคุมและพิจารณาคดีให้เป็นไปตามกฎหมายที่กำหนดที่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานโดยเคร่งครัด ป้องกันมิให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบของคู่ความในการต่อสู้คดีกัน การนำสืบเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์และทนายจำเลยในการดำเนินการ ผู้พิพากษาจะไม่มีหน้าที่ในการนำสืบหรือช่วยคู่ความฝ่ายใดในการค้นหาความจริง ทำให้โจทก์และจำเลยมีฐานะเท่าเทียมกันในการนำเสนอพยานหลักฐานเหมือนเช่นในคดีแพ่ง

ศาลมีบทบาทหน้าที่เป็นศูนย์กลางของกระบวนการพิจารณา ทำหน้าที่ควบคุมกฎเกณฑ์กติกาและระเบียบในการพิจารณาคดี และให้คำปรึกษาในกระบวนการพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการตัดสินชี้ขาดข้อเท็จจริงของคณะลูกขุน ซึ่งผู้พิพากษาจะเป็นผู้ชี้ขาดคดีในที่สุด ซึ่งหลักการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ของประเทศอังกฤษจะมีลักษณะเดียวกันกับการค้นหาความจริงของประเทศสหรัฐอเมริกา

¹³⁹ กาญจนา ตรีแสน, *เรื่องเดิม*, หน้า 90.

¹⁴⁰ บุษณีย์ ภัทรวัฒนานนท์, *เรื่องเดิม*, หน้า 24.

แนวความคิดในการเปิดเผยพยานหลักฐานของประเทศอังกฤษ คือ การสร้างความประหลาดใจให้กับคู่ความในฝ่ายตรงข้ามด้วยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานอันสำคัญ โดยที่คู่ความฝ่ายตรงข้ามได้คาดคิดมาก่อนเลย เนื่องจากชาวอังกฤษเห็นว่าการอนุญาตให้เปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญาเป็นสิ่งที่ขัดกับภูมิหลังของหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา (Accusatorial System)¹⁴¹ ประเทศอังกฤษเห็นว่าการต่อสู้คดีเป็นเหมือนเกมการแข่งขันในกีฬา เป็นการต่อสู้คดีกันอย่างเท่าเทียม การเปิดเผยพยานหลักฐานให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งทราบก่อนจะทำให้อีกฝ่ายเสียเปรียบ จะเห็นตัวอย่างได้จากในคดี Rex v. Purnell (King's Bench) ได้ปฏิเสธคำร้องขอของพนักงานอัยการในการตรวจสอบสถานะและเอกสารสำคัญของ Oxford University โดยจำเลยร่วมในคดีดังกล่าวคนหนึ่งได้ดำรงตำแหน่งรองอธิการบดี ซึ่งศาลต่างเห็นพ้องต้องกันว่าไม่สามารถอนุญาตตามคำขอดังกล่าวได้ เพราะการที่บังคับให้จำเลยเปิดเผยพยานหลักฐานดังกล่าวย่อมทำให้จำเลยเสียเปรียบในการต่อสู้คดีและเป็นโทษแก่จำเลยด้วย¹⁴²

จากตัวอย่างที่กล่าวมาข้างต้น หลักกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ของประเทศอังกฤษแต่เดิมนั้น จะไม่มีกระบวนการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีอาญา ทำให้ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ใดในการรับฟังหรือเปิดเผยพยานหลักฐานในเบื้องต้นที่จำเลยจะได้รับทราบ เพราะโดยทั่วไปตามหลักกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) จะไม่ยอมรับหลักเกณฑ์ในการบอกกล่าวล่วงหน้าให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ล่วงรู้หรือรับทราบเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตั้งใจจะอ้างในชั้นพิจารณาหรือการยอมรับกระบวนการทางกฎหมายเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานในการได้มาซึ่งข้อเท็จจริงบางประการ เนื่องจากแนวคิดที่ยังคงเชื่อกันว่าข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานบางประการที่ได้รับรู้ล่วงหน้าจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ เพราะอย่างไรก็ตามไม่สามารถเปลี่ยนแปลงความจริงนั้นได้¹⁴³

แต่ต่อมา การเปลี่ยนแปลงของกระบวนการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศอังกฤษก็มีให้เห็นอยู่บ้างแต่ก็อยู่ในขอบเขตที่จำกัด โดยส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบของการยกเว้นหลักเกณฑ์ของกฎหมายคอมมอนลอว์มากกว่ากฎหมายที่บัญญัติให้ต้องกระทำ เช่น ในกรณีที่โจทก์จะต้องแจ้งให้จำเลยทราบโดยละเอียดเกี่ยวกับชื่อของพยาน การให้การ โดยเมื่อจำเลยสามารถที่จะมีโอกาสในการเตรียมตัวเพื่อถามค้าน แต่ถ้าโจทก์ไม่ได้แจ้งให้จำเลยได้ทราบล่วงหน้าก่อน จำเลยก็อาจคัดค้านการนำเข้าสู่สืบของพยานคนดังกล่าวได้

¹⁴¹ Jerry E. Norton, *op.cit.*, p. 12.

¹⁴² กาญจนา ตรีแสน, *เรื่องเดิม*, หน้า 91.

¹⁴³ สุระศักดิ์ แก้วเจริญ, *เรื่องเดิม*, หน้า 57.

โดยหลักดังกล่าวนี้ ใช้กับการนำเข้าสืบพยานเอกสารอีกด้วย นอกจากนี้ ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิในการได้รับอนุญาตให้เข้าตรวจสอบหรือคัดสำเนาบันทึกคำให้การของพยานในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง (Deposition) และในชั้นของการพิจารณาหรือการได้รับสิทธิในการอ่านคำให้การของพยานในชั้นไต่สวนมูลฟ้องให้จำเลยฟังเสียก่อน ส่วนการเปลี่ยนแปลงบทบัญญัติของกฎหมายก็มี เช่น ในปี ค.ศ. 1695 รัฐสภาอังกฤษได้ออกกฎหมายที่เป็นข้อยกเว้นไว้ว่า ในคดีกบฏ (Treason) โจทก์ต้องส่งสำเนาคำฟ้อง (Indictment) ให้แก่จำเลยล่วงหน้า 5 วันก่อนการพิจารณาคดี และในปี ค.ศ. 1708 ก็มีการขยายความคุ้มครองในคดี Misprision of Treason ด้วย ซึ่งในกรณีนี้โจทก์ต้องส่งสำเนาคำฟ้องให้แก่จำเลยล่วงหน้า 10 วันก่อนการพิจารณาคดี ทำให้จำเลยสามารถจะล่วงรู้ถึงรายชื่อพยาน (List of Witnesses) ที่จะมาเป็นพยานรัฐในชั้นพิจารณาได้¹⁴⁴

4.1.2.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลของประเทศไทย

ปัจจุบันกระบวนการพิจารณาความอาญาของประเทศไทย กำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานออกเป็น 3 กรณีที่สำคัญ คือ การเปิดเผยพยานหลักฐานของพนักงานอัยการ (Disclosure by the Prosecution) การเปิดเผยพยานหลักฐานของจำเลย (Disclosure by the Defense) และการเปิดเผยพยานผู้เชี่ยวชาญ (Disclosure of Expert Evidence) โดยบัญญัติไว้ใน Criminal Procedure Rule ซึ่งปรากฏอยู่ใน Part 22-24 ดังนี้

1) การเปิดเผยพยานหลักฐานของพนักงานอัยการ (Disclosure by the Prosecution)

การเปิดเผยพยานหลักฐานของพนักงานอัยการนั้น Part 22 แห่ง Criminal Procedure Rule 2005 กำหนดให้นำ Section 3, 4 และ 7 แห่ง Criminal Procedure and Investigations Act 1996 มาใช้บังคับ¹⁴⁵ โดย Criminal Procedure and Investigations Act 1996 ได้แบ่งการเปิดเผยพยานหลักฐานของพนักงานอัยการออกเป็น 2 ช่วง กล่าวคือ การเปิดเผยพยานหลักฐานปฐมภูมิหรือการเปิดเผยพยานหลักฐานเบื้องต้น (Primary Disclosure) และการเปิดเผยพยานหลักฐานทุติยภูมิหรือการเปิดเผยพยานในครั้งที่สอง (Secondary Disclosure) ซึ่งปรากฏอยู่ใน Section 3 และ 4 โดยการถึงการเปิดเผยพยานหลักฐานเบื้องต้นของพนักงานอัยการที่ต้องเปิดเผยพยานหลักฐานในการฟ้องคดีอาญา (Any Prosecution Material) ที่ยังไม่เคยเปิดเผย

¹⁴⁴ กาญจนา ตรีแสน, *เรื่องเดิม*, หน้า 92-93.

¹⁴⁵ Criminal Procedure Rules Part 22 There are currently no rules in this Part. As to the duty of the prosecution to make initial disclosure see sections 3 and 4 of the Criminal Procedure and Investigations Act 1996. As to the continuing duty of disclosure see section 7A of the same Act.

ให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับทราบมาก่อน รวมถึงความเห็นของพนักงานอัยการ (The Prosecutor's Opinion) เกี่ยวกับคดีที่ได้ฟ้องนั้น หรือ เปิดเผยบันทึกคำกล่าว (A Written Statement) ของผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งพยานหลักฐานที่ได้กล่าวมานั้น หมายถึงแต่เฉพาะพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของพนักงานอัยการ (The Prosecutor's Possession) แล้วเท่านั้น¹⁴⁶

Keane (1994) 1 WLR 746 ได้กล่าวถึงหลักขั้นพื้นฐานของการเปิดเผยข้อมูลในขั้นของการเปิดเผยข้อมูลในเบื้องต้น (Primary Disclosure) ซึ่งเป็นช่วงของการเปิดเผยพยานหลักฐานของพนักงานอัยการว่า ข้อมูลหลักฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งต้องได้รับการเปิดเผยก็ต่อเมื่อพยานหลักฐานนั้นได้ถูกไต่ตรองพิจารณาเป็นอย่างดีโดยกระบวนการดำเนินคดีแล้วว่า

1. พยานหลักฐานที่ได้มานั้นเกี่ยวข้องหรือมีความเป็นไปได้ที่จะเกี่ยวข้องกับประเด็นในคดี

2. พยานหลักฐานนั้นอาจนำมาซึ่งประเด็นใหม่ในการพิจารณาคดีที่หลักฐานที่นำมาใช้อยู่ยังไม่อาจแสดงให้เห็นชัดเจนได้

3. พยานหลักฐานต่างๆที่นำไปสู่พยานหลักฐานใน 1 และ 2¹⁴⁷

ดังนั้น การเปิดเผยพยานหลักฐานเบื้องต้นที่พนักงานอัยการต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของ The Criminal Procedure and Investigations Act 1996 มีดังนี้¹⁴⁸

1. พนักงานอัยการต้องเปิดเผยข้อกล่าวหาที่เป็นประเด็นในการฟ้องคดีซึ่งข้อกล่าวหาเหล่านั้นไม่เคยเปิดเผยมาก่อน รวมทั้งต้องยื่นคำแถลงข้อกล่าวหาที่เป็นลายลักษณ์อักษรที่บรรยายถึงประเด็นในการฟ้องคดีของอัยการ¹⁴⁹

2. อัยการต้องเปิดเผยความเห็นของการสั่งฟ้องให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบ รวมถึงให้จำเลยคัดลอกความเห็นนั้นด้วย¹⁵⁰

3. อัยการต้องเปิดเผยข้อมูลหรือข่าวสาร (Documents) ที่อยู่ในความครอบครองของพนักงานอัยการให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับทราบ¹⁵¹

¹⁴⁶ Criminal Procedure and Investigations Act 1996, Section 3 and Section 4

¹⁴⁷ พรพัตร์ สถิตเวโรจน์ และคณะ, *เรื่องเดิม*, หน้า 66-67.

¹⁴⁸ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 54-55.

¹⁴⁹ Criminal Procedure and Investigations Act 1996, Section 3 (1)

¹⁵⁰ Criminal Procedure and Investigations Act 1996, Section 3 (3)

¹⁵¹ Criminal Procedure and Investigations Act 1996, Section 4 (1)

สำหรับการเปิดเผยพยานหลักฐานทุติยภูมิหรือการเปิดเผยพยานหลักฐานครั้งที่สอง (Secondary Disclosure) ปรากฏอยู่ใน Section 7 ของกฎหมายดังกล่าว โดยการเปิดเผยพยานหลักฐานในขั้นนี้จะกระทำเมื่อจำเลยได้ยื่นคำให้การ พนักงานอัยการจะทำการเปิดเผยพยานหลักฐานที่ยังไม่ได้เปิดเผยออกมา กล่าวคือ พยานหลักฐานที่พนักงานอัยการได้พบหรือพยานหลักฐานอื่นใดเพิ่มเติมสำหรับที่จะนำมาใช้ประกอบการฟ้องคดีอาญาแก่จำเลย โดยวิธีในการเปิดเผยพยานหลักฐานดังกล่าวจะเป็นรูปแบบเดียวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานเบื้องต้น และกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานนี้ มีข้อยกเว้นเดียวกันกับพยานหลักฐานที่ศาลมีคำสั่งห้ามทำการเปิดเผย เพราะเห็นว่าไม่มีประโยชน์ต่อรูปคดี¹⁵²

2) การเปิดเผยพยานหลักฐานของจำเลย (Disclosure by the Defense)

การเปิดเผยพยานหลักฐานของจำเลย (Disclosure by the Defense) นั้น Part 23 แห่ง Criminal Procedure Rule กำหนดให้นำ Section 5 แห่ง Criminal Procedure and Investigations Act 1996 มาใช้บังคับ¹⁵³ กล่าวคือ บทบัญญัติดังกล่าวกำหนดให้จำเลยมีหน้าที่ต้องเปิดเผยพยาน (Compulsory Disclosure by Accused) ในกรณีที่พนักงานอัยการได้เปิดเผยพยานหลักฐานต่างๆ ดังที่กล่าวแล้วนั้น โดยสิ่งที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องเปิดเผย ได้แก่ สำเนาเอกสารที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับพยานหลักฐานต่างๆ ของจำเลย (Copies of the Documents Containing the Evidence) ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ใน The Criminal Justice Act 1987 รวมถึงบันทึกคำให้การหรือข้อต่อสู้ของจำเลย (A Defense Statement) ให้แก่ศาลและพนักงานอัยการได้รับทราบ¹⁵⁴

โดยการเปิดเผยดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นการบังคับให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องเปิดเผยคำให้การ ซึ่งเป็นข้อต่อสู้ในเรื่องราวที่อยู่ของตัวผู้ต้องหาหรือจำเลย รวมทั้งชื่อ ที่อยู่ และวัน เดือน ปีเกิดของพยานของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่น่าจะเชื่อถือได้ เพื่อเป็นการสนับสนุนข้ออ้างใน

¹⁵² Criminal Procedure and Investigations Act 1996, Section 7

¹⁵³ There are currently no rules in this Part. As to the duty of the accused to make disclosure see sections 5 of the Criminal Procedure and Investigations Act 1996, and as to timing see the Criminal Procedure and Investigations Act 1996 (Defense Disclosure Time Limits) Regulations 1997.

¹⁵⁴ Section 5 Where this Part applies by virtue of section 1 (2) (b) and 1 (2) (c), this section does not apply unless a copy of the notice of transfer, and copies of the documents containing the evidence, have been given to the accused under regulations made under the Criminal Justice Act 1987.

เรื่องฐานที่อยู่ของผู้ต้องหาหรือจำเลยได้ รวมทั้งการบัญญัติเรื่องการเปิดเผยข้อมูลอื่นๆที่อาจพิสูจน์ หรือสนับสนุนข้อมูลหรือรายละเอียดอันเป็นข้อต่อสู้ซึ่งจำเลยมิได้ทราบขณะได้ยินคำให้การ (Information) ซึ่งข้อมูลเหล่านั้นอยู่ในความครอบครองของผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อศาล

3) การเปิดเผยพยานผู้เชี่ยวชาญ (Disclosure of Expert Evidence)

การเปิดเผยพยานผู้เชี่ยวชาญ (Disclosure of Expert Evidence) นั้น Part 24 แห่ง Criminal Procedure Rule ได้กำหนดกระบวนการต่อจากการที่ศาลมาจิสเตรท (Magistrate's Court) ได้กล่าวสรุปกระบวนการพิจารณาคดีให้ผู้ต้องหาได้รับทราบกรณีที่ผู้ต้องหาให้การปฏิเสธ (A Plea of not Guilty) การส่งตัวไปฝากขังในเรือนจำเพื่อดำเนินคดี (The Committal for Trial of any Person) การโอนคดีไปยัง Crown Court ภายใต้บทบัญญัติมาตรา 4 แห่ง Criminal Justice Act 1987 หรือ บทบัญญัติมาตรา 53 แห่ง Criminal Justice Act 1992 การส่งตัวบุคคลใดๆ เข้าสู่การพิจารณาคดีภายใต้บทบัญญัติมาตรา 52 แห่ง Crime and Disorder Act 1998 และการออกคำสั่งพิจารณาคดีใหม่ เอาไว้ว่า ถ้าคู่ความใดเสนอให้มีการนำสืบพยานผู้เชี่ยวชาญ (ไม่ว่าจะเป็นในส่วนข้อเท็จจริงหรือความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญ) จะต้องดำเนินการโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ (As soon as Practicable)¹⁵⁵

จะเห็นได้ว่า Criminal Procedure Rule และ Criminal Procedure and Investigations Act 1996 กำหนดไว้เพียงกว้างๆ ว่า ให้พนักงานอัยการและจำเลยเปิดเผย

¹⁵⁵ Criminal Procedure Rule 2005 Part 24 Following. . .

(a) A plea of not guilty by any person to an alleged offence in respect of which a magistrates' court proceeds to summary trial;

(b) The committal for trial of any person;

(c) The transfer of the Crown Court of any proceedings for the trial of a person by virtue of a notice of transfer given under section 4 of the Criminal Justice Act 1987;

(d) The transfer of the Crown Court of any proceeding for the trial of a person by virtue of a notice of transfer served on a magistrates' court under section 53 of the Criminal Justice Act 1991;

(e) The sending of any person for trial under section 51 of the Crime and Disorder Act 1998; if any party to the proceedings proposes to adduce expert evidence (whether of fact or opinion) in the proceedings (otherwise than in relation to sentence) he shall as soon as practicable

พยานหลักฐานให้อีกฝ่ายหนึ่งได้ทราบเท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดให้มีการเปิดเผยพยานบุคคลก่อนการสืบพยานเอาไว้ และที่สำคัญ คือ กำหนดบทบังคับเด็ดขาดกรณีการเปิดเผยพยานหลักฐานของจำเลยไว้ว่า จำเลยต้องเปิดเผยพยานหลักฐานของตนในกรณีที่พนักงานอัยการได้เปิดเผยพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของพนักงานอัยการ ซึ่งหมายความว่า กฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าวไม่ได้บังคับเด็ดขาดให้พนักงานอัยการต้องเปิดเผยพยานหลักฐานของตนให้จำเลยได้รับทราบในทุกกรณี เพราะฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าในเรื่องของการเปิดเผยพยานบุคคลจึงเป็นดุลพินิจของพนักงานอัยการในการที่จะเปิดเผยหรือไม่ก็ได้ รวมทั้งกฎหมายสองฉบับข้างต้นไม่ได้กำหนดให้อำนาจคู่ความร้องขอต่อศาลให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งเปิดเผยพยานเพิ่มเติมแต่อย่างใด เพียงแต่กำหนดให้พนักงานอัยการเปิดเผยพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของตนเป็นครั้งที่สองภายหลังจากที่ได้เปิดเผยในครั้งแรกแล้วเท่านั้น¹⁵⁶

4.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)

การดำเนินคดีตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) เป็นการดำเนินคดีที่ศาลมีอำนาจในการค้นหาความจริงได้อย่างกว้างขวาง (Active) โดยศาลจะเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบตั้งแต่ก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณาคดี กล่าวคือ ศาลจะได้รับสำนวนการสอบสวนของผู้ต้องหาหรือจำเลยตั้งแต่ขั้นตอนการสอบสวนของพนักงานสอบสวน รวมถึงขั้นตอนการสอบสวนของพนักงานอัยการด้วย¹⁵⁷ ทำให้ศาลมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและการค้นหาความจริงค่อนข้างมาก ซึ่งประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ในการค้นหาความจริงในชั้นศาลเป็นระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส และประเทศเยอรมนี

4.2.1 ประเทศฝรั่งเศส

4.2.1.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสมีกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา โดยกระบวนการพิจารณาคดีต้องเป็นไปตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การฟ้องคดีอาญาเป็นการดำเนินการโดยรัฐ (Public Prosecution) ซึ่งถือได้ว่าระบบศาลพิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสนั้นมีระบบที่มีประสิทธิภาพมาก¹⁵⁸ ประเทศฝรั่งเศสใช้ระบบไต่สวน

¹⁵⁶ บุษณีย์ ภัทรพัฒนานนท์, *เรื่องเดิม*, หน้า 29.

¹⁵⁷ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 32.

¹⁵⁸ พรพัทธ์ สติเวโรจน์ และคณะ, *เรื่องเดิม*, หน้า 21.

(Inquisitorial System) ในการค้นหาความจริงในกระบวนการพิจารณาคดีอาญา ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกส่งไปสอบสวนค้นหาความจริงโดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรม¹⁵⁹ พนักงานอัยการ (Ministered Public) ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้นที่สามารถจะนำคดีมาฟ้องร้องได้ ส่วนผู้เสียหาย (Parties Civil) จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ในเฉพาะคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเท่านั้น การพิจารณาคดีอาญาในระบบสอบสวนข้อเท็จจริงระหว่างคู่กรณี ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกสอบสวนต่อหน้าศาลในฐานะจำเลย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้คดีความได้รับการพิจารณาอย่างถึงที่สุดโดยการทำการสอบสวนก่อนการไต่สวนในศาลชั้นต้น โดยประเทศฝรั่งเศสจะใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ซึ่งภาระในการพิสูจน์พยานหลักฐานจึงเป็นหน้าที่ของศาลมากกว่าภาระหน้าที่ของคู่ความทั้งสองฝ่าย¹⁶⁰ ผู้พิพากษาจะมีบทบาทอย่างมากในการค้นหาความจริงและวินิจฉัยข้อเท็จจริง สามารถใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งได้เป็นไปตามหลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา (Truth Theory) ศาลจึงเป็นองค์กรหลักที่มีบทบาทอย่างมากในการสืบพยานเพื่อค้นหาความจริง และสามารถค้นหาความจริงได้ทุกวิถีทาง¹⁶¹

การพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยได้จัดแบ่งศาลอาญาออกเป็นสองส่วน คือ ศาลไต่สวน (Jurisdiction d’Instruction) และศาลตัดสิน (Jurisdiction de jugement) โดยเมื่อมีความผิดเกิดขึ้นมาศาลไต่สวน (Jurisdiction d’Instruction) จะเข้ามามีบทบาทในขั้นแรก ในการเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาคดีที่เกิดขึ้น โดยศาลไต่สวนมีสองชั้นคือ

1) ผู้พิพากษาไต่สวน (Juge d’Instruction) ศาลนี้มีอำนาจอย่างพนักงานสอบสวนและผู้พิพากษา โดยผู้พิพากษาศาลไต่สวนจะไม่มีอำนาจในการเริ่มสอบสวนด้วยตนเอง แต่จะทำการสอบสวนได้ต่อเมื่อได้รับคำฟ้องจากพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายก่อน และเมื่อการสอบสวนคดีเสร็จเรียบร้อยแล้วเป็นดุลยพินิจของข้าราชการตุลาการที่ปฏิบัติหน้าที่ว่าจะส่งฟ้องจำเลยต่อศาลที่มีอำนาจในการตัดสินหรือไม่

2) ศาลไต่สวนชั้นที่สอง (Chambre d’Accusation) มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคำร้องของคู่ความที่อุทธรณ์คำสั่งของผู้พิพากษาไต่สวน (Juge d’Instruction) และพิจารณาความผิดที่มีโทษอย่างสูง 10 ปีขึ้นไปจนถึงจำคุกตลอดชีวิต อันเป็นความผิดประเภท “Crime” เมื่อผู้พิพากษาไต่สวนได้ส่งสำนวนมาให้พิจารณาว่าจะส่งฟ้องจำเลยต่อศาล Cour d’Assises หรือไม่ โดยผู้พิพากษาเป็นองค์คณะสามนายในการปฏิบัติหน้าที่

¹⁵⁹ สมทรัพย์ นำอำนวย, *เรื่องเดิม*, หน้า 18.

¹⁶⁰ พรพัทธ์ สติเวโรจน์ และคณะ, *เรื่องเดิม*, หน้า 21.

¹⁶¹ สมทรัพย์ นำอำนวย, *เรื่องเดิม*, หน้า 13.

ศาลทั้งสองจะทำหน้าที่ในการพิจารณาคดีตามลักษณะของกฎหมาย คือ กฎหมายทั่วไป หรือ กฎหมายพิเศษ โดยศาลที่พิจารณาคดีตามกฎหมายทั่วไป (Les juridiction de droit commun) จะมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ทุกคนกระทำความผิดทางอาญา โดยยกเว้นบุคคลบางประเภทที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจของศาลพิเศษในการพิจารณา ส่วนศาลพิจารณาคดีอาญาตามกฎหมายพิเศษ (Les juridiction d'exception) คือ ศาลที่พิจารณาคดีและพิพากษาแต่เฉพาะคดีบุคคลบางประเภทกระทำความผิด เช่น ทหารกระทำความผิดทางอาญาก็ขึ้นศาลทหาร ประธานาธิบดีกระทำความผิดรัฐธรรมนูญก็ขึ้นศาลการเมือง ผู้เยาว์กระทำความผิดก็ขึ้นศาลคดีเด็ก ซึ่งในที่นี้จะทำการศึกษาเฉพาะคดีตามกฎหมายทั่วไปเท่านั้น

ความผิดที่เกิดขึ้นในคดีอาญาที่จะดำเนินคดียังศาลตัดสิน (Juridiction de Jugement) ประเทศฝรั่งเศสถือเอาลักษณะความผิดเป็นเครื่องแบ่งประเภทของศาลในการพิจารณาคดีตัดสินคดี ดังต่อไปนี้

(1) คดีประเภท “Contraventions” หรือคดีที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี การจ่ายค่าปรับ เช่น การส่งเสียงดังรบกวนความสงบสุข การทะเลาะวิวาทเล็กน้อยๆ ความผิดเกี่ยวกับจราจร เป็นต้น คดีเหล่านี้จะส่งไปพิจารณาที่ศาล Tribunal de Police หรือ City Criminal Courts ซึ่งมีผู้พิพากษาคนเดียวเป็นองค์คณะพิจารณาโดยอัยการเป็นผู้สั่งคดีว่าควรส่งฟ้องจำคุกหรือไม่

(2) คดีประเภท “Delits” หรือคดีที่มีโทษอย่างสูงไม่เกิน 10 ปี เช่น ฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา คดีเกี่ยวกับยาเสพติด การทำร้ายร่างกาย การฉ้อโกงและต้มตุ๋นหลอกลวง การลักทรัพย์ ข่มขืนขณะมีนเมา การประมาทจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส เป็นต้น คดีเหล่านี้จะพิจารณาในศาล Tribunal Correctionnel องค์คณะประกอบด้วยผู้พิพากษา 3 คน หรือ 1 คน ขึ้นอยู่กับลักษณะแห่งโทษ คดีประเภทนี้ พนักงานอัยการเป็นผู้ควบคุมการสอบสวนและสั่งคดี ยกเว้นคดีที่มีอัตราโทษสูง ในการพิจารณาของศาลนี้ สำนักงานอัยการสูงสุดจะส่งแฟ้มสำนวนให้แก่ผู้พิพากษาเป็นผู้พิจารณาว่าควรส่งฟ้องจำคุกหรือไม่¹⁶²

(3) คดีประเภท “Crime” หรือคดีที่มีโทษอย่างสูง 10 ปีขึ้นไป จนถึงจำคุกตลอดชีวิต เช่น ข่มขืนกระทำชำเรา ฆาตกรรม ชิงทรัพย์ การลักพาตัวโดยใช้กลฉ้อฉล เป็นต้น คดีเหล่านี้จะพิจารณาในศาล Cour d'Assises¹⁶³ ก่อนคดีจะเข้าสู่กระบวนการพิจารณาใน Cour

¹⁶² เรื่องเดียวกัน, หน้า 50.

¹⁶³ ลัลนา นนทรังสี, รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญาหัวข้อเรื่อง การเปิดเผยพยานบุคคลอย่างบังคับในประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law: กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ: โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการ

d'Assises ผู้พิพากษาไต่สวนจะต้องเสนอแฟ้มสำนวนคดีที่ไต่สวนแล้ว ให้องค์คณะ Chambre d'Accusation ซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ 3 คน ไต่สวนว่าเห็นควรฟ้องจำเลยหรือไม่ การไต่สวนขั้นนี้ัยการและทนายจำเลยจะเป็นผู้แถลงประกอบแฟ้มสำนวนคดีด้วย

การสอบสวนคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส ผู้ถูกกล่าวหาจะถูกสอบสวนเพื่อค้นหาความจริงโดยองค์กรในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประกอบด้วยตำรวจและัยการเป็นผู้สอบสวน และรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้น ภายใต้การควบคุมของผู้พิพากษาไต่สวน แต่ถ้าเป็นกรณีที่ไม่มีร้ายแรงการสอบสวนจะควบคุมโดยพนักงานัยการ โดยการสอบสวนที่กระทำเสร็จสิ้นแล้วจะอยู่ในแฟ้มสำนวนคดี หรือ Dossier ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพิจารณาพยานหลักฐานทุกประเภทจากทุกกระบวนการของคดี เริ่มตั้งแต่พนักงานตำรวจซึ่งเป็นฝ่ายเริ่มต้นของการสอบสวน การควบคุมและส่งคดีของพนักงานัยการ และการเสนอแฟ้มสำนวนคดีต่อผู้พิพากษาไต่สวนเพื่อทำการไต่สวนพยานหลักฐานตามที่ปรากฏในแฟ้มสำนวนคดีชั้นหนึ่งแล้วส่งให้องค์คณะ Chambre d'Accusation ทำการไต่สวนอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งแฟ้มสำนวนคดี หรือ Dossier จะมีบัญชีระบุพยานหลักฐานทุกชั้นและมีบทบัญญัติของกฎหมายบังคับให้ต้องเปิดเผยพยานหลักฐานต่อจำเลยก่อนการเข้าสู่กระบวนการพิจารณา ซึ่งจะทำให้กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากคู่ความและศาลจะร่วมกันค้นหาความจริง¹⁶⁴

4.2.1.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลของประเทศฝรั่งเศส

ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสมีลักษณะเป็นการร่วมกันค้นหาความจริงโดยผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเป็นไปตามระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง (Examination System) ซึ่งศาลจะมีส่วนร่วมในการตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ขั้นก่อนกระบวนการพิจารณาจะเริ่มขึ้น กล่าวคือ ศาลในประเทศฝรั่งเศสจะได้รับสำนวนการสอบสวนของผู้ต้องหาหรือจำเลยตั้งแต่ขั้นตอนการสอบสวนของพนักงานสอบสวนที่เป็นตำรวจจนถึงสำนวนการสอบสวนของพนักงานัยการ¹⁶⁵ ซึ่งจำเลยโดยทนายจำเลยจะมีสิทธิในการรับทราบสำนวนการสอบสวนที่ทำการสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วตามบทบัญญัติของกฎหมายด้วย

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส มีบทบัญญัติของกฎหมายบังคับให้ต้องเปิดเผยพยานหลักฐานต่อจำเลยก่อนการเข้าสู่กระบวนการพิจารณาและบัญญัติวิธีดำเนินการไว้เป็นขั้นตอน คือ ขั้นตอนการสอบสวนเบื้องต้น การสอบสวนขั้นเตรียมฟ้อง และการดำเนินคดีอาญา

เปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, ม.ป.ป.), หน้า 17.

¹⁶⁴ สมทรัพย์ นำอำนวย, *เรื่องเดิม*, หน้า 48.

¹⁶⁵ บุษณีย์ ภัทรวัฒนานนท์, *เรื่องเดิม*, หน้า 4.

ขั้นสุดท้าย ซึ่งการกำหนดขั้นตอนวิธีการดำเนินการดังกล่าวทำให้กระบวนการพิจารณาดำเนินไปอย่างรวดเร็ว เนื่องจากศาลและคู่ความร่วมมือกันค้นหาความจริง โดยกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานจะเริ่มขึ้นในขั้นตอนที่สอง คือการสอบสวนในขั้นตอนการเตรียมฟ้อง โดยการสอบสวนขั้นนี้เป็นการรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ และพิจารณาว่ามีหลักฐานเพียงพอที่จะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลหรือไม่ โดยการสอบสวนบุคคลผู้ถูกกล่าวหาจะถูกส่งตัวไปค้นหาความจริงโดยองค์กรกระบวนการยุติธรรม ซึ่งประกอบด้วยตำรวจฝ่ายคดี (Judicial Police) และอัยการ (Procurer) เป็นผู้สอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้น ภายใต้การควบคุมของผู้พิพากษาไต่สวน (Juge d'Instruction) หรือในกรณีที่ดีที่ไม่ร้ายแรงพนักงานอัยการจะเป็นผู้ควบคุมการสอบสวน โดยเมื่อสอบสวนเสร็จสิ้นแล้วสำนวนการสอบสวนจะปรากฏอยู่ในแฟ้มสำนวนคดี ซึ่งเป็นชุดเอกสารที่ประกอบด้วยทุกๆ ขั้นตอนที่เกิดกระทำโดยผู้พิพากษามาไต่สวน การสอบสวนจะมีบัญชีระบุพยานหลักฐานทุกชั้น รวมถึงเอกสารต่างๆ ของจำเลยและพยานบุคคลที่เก็บไว้โดยทำคู่ฉบับ

ในการสอบสวนคดีอาญาในบางครั้งผู้พิพากษาไต่สวน (Juge d'Instruction) จะต้องจัดให้คู่ความทั้งสองฝ่ายมาเผชิญหน้าและโต้แย้งกัน ระหว่างจำเลย พยาน และผู้เสียหาย ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งที่กำหนดไว้ใน Code of Criminal Procedure ใน 2 มาตรา ดังนี้

มาตรา 119¹⁶⁶ พนักงานอัยการสามารถร้องขอให้มีการไต่สวนในลักษณะของการเผชิญหน้าระหว่างบุคคลที่มีเกี่ยวข้องกับคดีและผู้เสียหาย เมื่อใดก็ตามที่พนักงานอัยการร้องขอ จำเลยจะต้องแจ้งผู้พิพากษาหัวหน้าศาลก่อนผู้พิพากษาไต่สวนทำการไต่สวนอย่างช้าภายใน 2 วันทำการ

มาตรา 120¹⁶⁷ ผู้พิพากษาไต่สวนมีสิทธิในการตั้งข้อหา ไต่สวนพยานและให้คู่ความเผชิญหน้ากัน พนักงานอัยการและทนายความถามคำถามและตั้งข้อสังเกตแทนคู่ความ ผู้พิพากษาไต่

¹⁶⁶ Code of criminal procedure Article 119: The district prosecutor may attend the interrogations and confrontations of the person under judicial examination and the civil party hearings.

Whenever the district prosecutor has informed the investigating judge of his intention to be present, the investigating judge's clerk must, under penalty of a 1.5 € civil fine imposed by the presiding judge of the investigating chamber, notify him by a simple note, at the latest two days before the interrogation.

¹⁶⁷ Code of criminal procedure Article 120: The investigating judge is in charge of interrogations, confrontations and hearings. The district prosecutor and the advocates acting for the parties may ask questions or make brief observations.

สวนมีดุลยพินิจในการออกคำสั่งเกี่ยวกับการไต่สวนและสรุปพยานหลักฐาน ถ้าหากผู้พิพากษาเห็นว่า ตนได้รับข้อมูลเพียงพอแล้ว รวมถึงการปฏิเสธคำถามใดๆ ที่มีลักษณะเป็นการละเมิดอำนาจการไต่สวนของศาลหรือคำถามที่ละเมิดต่อความเป็นส่วนบุคคลหรือคำถามที่มีลักษณะหยาบคายให้ผู้พิพากษาไต่สวนบันทึกการปฏิเสธคำถามดังกล่าวในสำนวน การยอมรับในภายหลังของทนายความหรือพนักงานอัยการ หลังจากได้โต้แย้งต่อผู้พิพากษาไต่สวนเกี่ยวกับถ้อยคำในสำนวนการไต่สวนให้รวบรวมไว้ในแฟ้มสำนวนคดีด้วย

บทบัญญัติในสองมาตราดังกล่าวข้างต้น เป็นบทบัญญัติในกรณีที่มีการไต่สวนในลักษณะของการเผชิญหน้า กรณีที่พนักงานอัยการร้องขอให้มีการไต่สวน ผู้พิพากษาไต่สวนมีสิทธิในการตั้งข้อหาในการไต่สวนอันเป็นการกำหนดแนวทางในการดำเนินการไต่สวน โดยให้พนักงานอัยการและทนายความทำหน้าที่ตั้งข้อสังเกตและสรุปพยานที่เกี่ยวข้องแทนคู่ความ โดยเปิดโอกาสให้ทนายจำเลยมีสิทธิรับทราบพยานหลักฐานของฝ่ายอัยการว่าจะนำสืบอย่างไร โดยเมื่อผู้พิพากษาเห็นว่าพยานหลักฐานมีเพียงพอแล้วสามารถสั่งยุติการสอบสวนได้

ซึ่งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส (Code of Criminal Procedure) บัญญัติถึงสิทธิของฝ่ายจำเลยในการรับทราบพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาและการเข้าถึงพยานของฝ่ายจำเลยก่อนการสืบพยานในลักษณะของการเผชิญหน้า ดังนี้

- 1) สิทธิในการรับทราบพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานของทนายความจำเลย

ฝ่ายจำเลยมีสิทธิในการรับทราบพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญาตามบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส (Code of

Where appropriate, the investigating judge decides on the order of interventions and may put an end to them if he feels himself to be adequately informed. He may refuse any questions likely to disrupt the proper course of the enquiry, as well as questions of a personal or insulting nature.

Any such refusal must be recorded in the official report.

Submissions made by the district prosecutor or the parties' advocates, which represent a formal acknowledgement of a disagreement with the investigating judge over the contents of the official report, are to be attached to the case file by the investigating judge.

Criminal Procedure) มาตรา 114¹⁶⁸ โดยกำหนดให้สิทธิแก้ทนายความในการเข้าถึงพยานหลักฐานในแฟ้มสำนวนคดีเกี่ยวกับลูกความของตนหลังจากที่ไปปรากฏตัวต่อศาลครั้งแรกในฐานะผู้เกี่ยวข้อง กับคดีหรือผู้เสียหายในสองกรณี คือ

(1) กรณีทนายความได้รับการเรียกให้ไปปรากฏตัวในการสอบถาม หรือไต่สวนลูกความของตน โดยจะต้องส่งหมายเรียกดังกล่าวไม่น้อยกว่า 5 วันทำการ และการส่งแฟ้มสำนวนคดีในส่วนที่เกี่ยวกับลูกความของทนายความจะต้องส่งมายังสำนักงานของทนายความอย่างช้าภายใน 4 วันทำการ ก่อนเริ่มการไต่สวนผู้เกี่ยวข้อง โดยกรณีนี้ผู้เกี่ยวข้องอาจเข้าฟังการไต่สวนพร้อมทนายได้หากไม่มีผู้ใดคัดค้าน หรือ

¹⁶⁸ Code of criminal procedure Article 114: “Unless they expressly waive this right, parties may only be heard, interrogated or confronted in the presence of their advocates or when their advocates have been duly called upon.

The advocates are summoned five working days at the latest before the interrogation or examination of the party they assist, by recorded delivery letter with request for acknowledgement of receipt, by fax with receipt, or verbally with a signature in the case file of the proceedings.

The case file is put at their disposal four working days at the latest before each interrogation of the person under judicial examination or each hearing of the civil party. After the first appearance of the person under judicial examination or the first hearing of the civil party, the case file is also put at the permanent disposal of the advocates during working days, subject to the requirements of the proper functioning of the investigating judge's office. Where the provisions of the last paragraph of article 80-1 are implemented, the case file is put at the advocate's disposal, subject to the requirements of the proper functioning of the investigating judge's office, fifteen days after the sending of the recorded delivery letter or the note made in the official record, if the first appearance has not meanwhile taken place.

After the first appearance or first examination, the advocates of the parties may request the issuance at their expense of a copy of some or all of the documents and instruments of the case file. . .”

(2) กรณีที่ทนายความไม่ได้รับการเรียกให้ไปปรากฏตัวต่อศาล เมื่อทนายความได้ยื่นคำขออย่างเป็นทางการแล้ว ศาลต้องส่งข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลูกความมายังสำนักงานทนายความภายใน 15 วันทำการ หลังจากลูกความปรากฏตัวต่อศาลครั้งแรกแล้ว

2) สิทธิในการรับทราบพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานจำเลย

สิทธิของจำเลยในการได้รับทราบพยานหลักฐานข้อเท็จจริงที่อยู่ในการสอบสวนนั้น โดยลำพังแล้วจำเลยไม่สามารถกระทำได้ด้วยตนเอง จะกระทำได้แต่ทนายจำเลยเท่านั้น¹⁶⁹ และกรณีที่ทนายความจำเลยต้องการเปิดเอกสารที่อยู่ในแฟ้มสำนวนคดีต่อลูกความจะต้อง

¹⁶⁹ Code of criminal procedure Article 114: “. . .The advocates may transmit a reproduction of the copies obtained in this way to their client. The latter states beforehand in writing that he is aware of the provisions of the following paragraph and of article 114-1.

Only copies of the experts' reports may be communicated to third parties, by the parties or their advocates, and for the needs of the defense.

The advocate must notify the investigating judge of the list of documents or procedural acts, copies of which he wishes to give to his client, by a declaration made to the investigating judge's clerk, or by a recorded delivery letter with request for acknowledgement of receipt, and made for this sole purpose.

The investigating judge has five working days from receiving the application to refuse to deliver some or all of these copies by making a specially reasoned order in respect of the risks of pressure on the victims, the person under judicial examination, their advocates, the witnesses, the investigators, the experts or any other person taking part in the proceedings.

This decision is made known to the advocate immediately, and by any method. Failing a response from the investigating judge notified within the assigned time limit, the advocate may give his client the copy of the documents or acts in the list that he provided. Within two days of its notification, he can refer the investigating judge's decision to the investigating chamber's presiding judge, who rules within five working days by making a written, reasoned and unappeasable decision. Where there is no response within the assigned time limit, the advocate may give his client the copy of the documents or acts mentioned on the list.

ขออนุญาตต่อศาลก่อนตามมาตรา 114 ซึ่งจำเลยมีสิทธิเข้าถึงพยานหลักฐานในแฟ้มสำนวนคดี (Dossier) ของพนักงานอัยการได้ ดังต่อไปนี้

(1) คู่ความผู้เกี่ยวสามารถเข้าฟังการสอบสวนหรือการแถลงของ ทนายความของตนได้ โดยในการสอบสวนแบบเผชิญหน้าหากไม่มีผู้ใดคัดค้านสิทธิดังกล่าวเมื่อ ทนายความได้รับการเรียกอย่างถูกต้อง¹⁷⁰

(2) ในการเรียกทนายความให้ไปปรากฏตัวในการสอบสวนหรือไต่ สวนลูกความของตน จะต้องส่งหมายเรียกอย่างช้าภายใน 5 วันทำการ โดยหมายเรียกอาจถูกส่งเป็น จดหมายตอบรับ หรือ โทรสารที่ต้องยืนยันการตอบรับ หรือคำสั่งด้วยวาจาที่มีการลงนามรับทราบ แล้วในแฟ้มสำนวนคดี¹⁷¹

The rules pursuant to which such documents may be handed by his advocate to a person detained and the conditions under which this person may hold these documents are determined by a Council of State Decree.

By way of exception to the provisions of the eighth and ninth paragraphs, the advocate of a civil party whose petition is challenged as inadmissible may not give his client a copy of the documents or procedural acts without the prior authorization of the investigating judge, which may be sent to him by any means. In the event of a refusal by the investigating judge or in the absence of a response made by this judge within five working days, the advocate may refer to the presiding judge of the investigating chamber, who decides within five working days by making a written, reasoned and unappeasable decision. In the absence of prior authorization from the presiding judge of the investigating chamber, the advocate may not give the copy of the documents or procedural acts to his client.

¹⁷⁰ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 1: Unless they expressly waive this right, parties may only be heard, interrogated or confronted in the presence of their advocates or when their advocates have been duly called upon.

¹⁷¹ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 2: The advocates are summoned five working days at the latest before the interrogation or examination of the party they assist, by recorded delivery letter with request for acknowledgement of receipt, by fax with receipt, or verbally with a signature in the case file of the proceedings.

(3) แพ้มนำนวนคดีในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลูกความของทนายความแต่ละคนจะถูกส่งมายังสำนักงานของทนายความอย่างช้าภายใน 4 วันทำการก่อนเริ่มการไต่สวนผู้ที่เกี่ยวข้องแต่ละคน หรือการรับฟังคำให้การของผู้เสียหาย หลังจากที่ถูกความไปปรากฏตัวครั้งแรกต่อศาลในฐานะผู้เกี่ยวข้องกับคดีหรือผู้เสียหายแล้ว สำนักงานไต่สวนมีหน้าที่ต้องจัดส่งข้อมูลความคืบหน้าในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลูกความมายังสำนักงานทนายความในวันทำการเมื่อได้รับการร้องขอ ในกรณีที่ได้มีการกำหนดสถานที่สืบพยานเป็นกรณีพิเศษตามมาตรา 80-1 วรรคท้าย หากไม่มีการเรียกให้ไปปรากฏตัวต่อศาล เมื่อทนายความได้ยื่นคำร้องขออย่างเป็นทางการแล้ว ศาลจะต้องส่งข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลูกความไปยังสำนักงานทนายความภายใน 15 วันทำการ¹⁷²

(4) หลังจากที่ถูกความไปปรากฏตัวต่อศาลครั้งแรกแล้ว ทนายความของผู้เกี่ยวข้องแต่ละคนสามารถร้องขอสำเนาเอกสารหรือบัญชีระบัพยานที่อยู่ในแฟ้มสำนวนคดีบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้โดยเสียค่าธรรมเนียม¹⁷³

(5) ทนายความสามารถส่งสำเนาที่ได้รับมาให้แก่ลูกความได้โดยไม่ขัดต่อบทบัญญัติในวรรคถัดไปและบทบัญญัติในมาตรา 114-1¹⁷⁴

¹⁷² Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 3: The case file is put at their disposal four working days at the latest before each interrogation of the person under judicial examination or each hearing of the civil party. After the first appearance of the person under judicial examination or the first hearing of the civil party, the case file is also put at the permanent disposal of the advocates during working days, subject to the requirements of the proper functioning of the investigating judge's office. Where the provisions of the last paragraph of article 80-1 are implemented, the case file is put at the advocate's disposal, subject to the requirements of the proper functioning of the investigating judge's office, fifteen days after the sending of the recorded delivery letter or the note made in the official record, if the first appearance has not meanwhile taken place.

¹⁷³ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 4: After the first appearance or first examination, the advocates of the parties may request the issuance at their expense of a copy of some or all of the documents and instruments of the case file.

¹⁷⁴ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 5: The advocates may transmit a reproduction of the copies obtained in this way to their client. The latter

(6) หนายความหรือลูกความอาจได้รับอนุญาตให้เผยแพร่เฉพาะสำเนารายงานของพยานผู้เชี่ยวชาญแก่ผู้เกี่ยวข้องคนอื่นได้ เมื่อเป็นกรณีจำเป็นสำหรับจำเลย¹⁷⁵

(7) หนายความจะต้องแจ้งบัญชีรายชื่อเอกสารเกี่ยวกับพยานหลักฐานและคำสั่งต่างๆ ต่อผู้พิพากษาไต่สวนเพื่อขออนุญาตให้เปิดเผยข้อมูลดังกล่าวต่อลูกความของตน โดยกรอกแบบฟอร์มต่อศาลหรือเป็นจดหมายตอบรับทุกครั้งที่ยื่นขอให้ส่งข้อมูล¹⁷⁶

(8) ผู้พิพากษาไต่สวนมีเวลา 5 วันทำการในการตอบรับหรือปฏิเสธคำร้องขอ โดยมีเหตุผลเพื่อป้องกันความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เสียหาย หรือผู้อื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับคดีดังกล่าว หนายความของคู่ความผู้เกี่ยวข้องคนอื่น พยานบุคคล เจ้าหน้าที่สืบสวนคดี พยานผู้เชี่ยวชาญ และบุคคลอื่นๆ ที่อยู่ในส่วนใดส่วนหนึ่งของการพิจารณาคดี¹⁷⁷

(9) การปฏิเสธคำร้องจะต้องแจ้งให้แก่หนายความผู้ร้องขอได้ทราบโดยเร็วไม่ว่าจะด้วยวิธีใด หากไม่สามารถแจ้งได้ภายในเวลาที่กำหนด หนายความสามารถส่งสำเนาเอกสารต่างๆ ที่ตนมีอยู่ตามที่ร้องขอต่อศาลให้เปิดเผยแก่ลูกความของตนได้ หนายความมีเวลา 2 วันทำการนับจากได้รับคำสั่งไม่อนุญาตให้เปิดเผยข้อมูล เพื่อจะอุทธรณ์คำสั่งปฏิเสธดังกล่าวต่อหัวหน้าองค์คณะไต่สวนมูลฟ้อง โดยอุทธรณ์เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งหากไม่มีการแจ้งเหตุผลในการไม่

states beforehand in writing that he is aware of the provisions of the following paragraph and of article 114-1.

¹⁷⁵ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 6: Only copies of the experts' reports may be communicated to third parties, by the parties or their advocates, and for the needs of the defense.

¹⁷⁶ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 7: The advocate must notify the investigating judge of the list of documents or procedural acts, copies of which he wishes to give to his client, by a declaration made to the investigating judge's clerk, or by a recorded delivery letter with request for acknowledgement of receipt, and made for this sole purpose.

¹⁷⁷ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 8: The investigating judge has five working days from receiving the application to refuse to deliver some or all of these copies by making a specially reasoned order in respect of the risks of pressure on the victims, the person under judicial examination, their advocates, the witnesses, the investigators, the experts or any other person taking part in the proceedings.

อนุญาตคำอุทธรณ์ภายในเวลาที่กำหนด ทนายความสามารถส่งข้อมูลที่ตนร้องเปิดเผยให้แก่ลูกความได้¹⁷⁸

(10) กรณีการส่งข้อมูลระหว่างทนายความและลูกความที่ถูกกักขังและตกอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลนั้น ให้เป็นไปตามข้อกำหนดในพระราชกฤษฎีกา¹⁷⁹

(11) ไม่ให้นำบทบัญญัติในวรรคแปดและวรรคเก้ามาใช้กับทนายความของผู้เสียหายซึ่งคำร้องทุกข้อได้ถูกโต้แย้งไม่ให้รับฟัง และมีคำสั่งของผู้พิพากษาได้สวนในการไม่ยอมให้เปิดเผยข้อมูลนั้นแก่ลูกความของตน โดยการเพิกเฉยและไม่แจ้งเหตุผลอันสมควรที่ทนายความควรได้รับทราบภายใน 5 วัน ทนายความของผู้เสียหายมีสิทธิที่จะร้องขอต่อหัวหน้าองค์กรคณะไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งจะต้องพิจารณาสั่งการเป็นลายลักษณ์อักษรภายใน 5 วันทำการ ในการไม่อนุญาตพร้อมด้วยเหตุผล หากปราศจากการสั่งการของหัวหน้าองค์กรคณะไต่สวนมูลฟ้องแล้ว ทนายความของผู้เสียหายก็ไม่อาจเปิดเผยข้อมูลแก่ลูกความของตนได้¹⁸⁰

¹⁷⁸ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 9: This decision is made known to the advocate immediately, and by any method. Failing a response from the investigating judge notified within the assigned time limit, the advocate may give his client the copy of the documents or acts in the list that he provided. Within two days of its notification, he can refer the investigating judge's decision to the investigating chamber's presiding judge, who rules within five working days by making a written, reasoned and unappeasable decision. Where there is no response within the assigned time limit, the advocate may give his client the copy of the documents or acts mentioned on the list.

¹⁷⁹ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 10: The rules pursuant to which such documents may be handed by his advocate to a person detained and the conditions under which this person may hold these documents are determined by a Council of State Decree.

¹⁸⁰ Code of Criminal Procedure, Article 114 Paragraph 11: By way of exception to the provisions of the eighth and ninth paragraphs, the advocate of a civil party whose petition is challenged as inadmissible may not give his client a copy of the documents or procedural acts without the prior authorization of the investigating judge, which may be sent to him by any means. In the event of a refusal by the investigating judge or in the absence of a response made by this judge within five

4.2.2 ประเทศเยอรมนี

4.2.2.1 กระบวนการดำเนินคดีอาญาของประเทศเยอรมนี

ประเทศเยอรมนีมีการดำเนินคดีอาญาโดยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)¹⁸¹

ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดทางอาญาในการสืบสวนสอบสวน และค้นหาความจริง และการพิพากษาอย่างเป็นธรรมหากพบว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Criminal Procedure Code)¹⁸² โดยมีการแยกการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนฟ้องร้องออกจากการดำเนินคดีในชั้นพิจารณาพิพากษา ซึ่งกระบวนการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมนี Criminal Procedure Code (StrafproZebowdnung) หรือ “STPO” แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนใหญ่ๆ ดังนี้¹⁸³

1) กระบวนการดำเนินคดีอาญาขั้นต้น (Vorverfahren)

เป็นกระบวนการในการหาข้อเท็จจริงต่างๆเกี่ยวกับการกระทำความผิดเพื่อหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษซึ่งเป็นขั้นตอนก่อนฟ้องคดีอาญา หน้าที่ขั้นนี้เป็นหน้าที่ขององค์กรอัยการ การดำเนินคดีอาญาในขั้นนี้เป็นการดำเนินคดีเพื่อยืนยันข้อกล่าวหา ซึ่งการที่จะชี้ขาดข้อเท็จจริงได้จะต้องพิจารณาข้อเท็จจริงที่ได้มาโดยชอบ การชี้ขาดนี้จึงเป็นการชี้ขาดคดีอาญาโดยเจ้าหน้าที่ หากข้อเท็จจริงที่ได้มาฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำความผิดจริงก็จะดำเนินการฟ้องศาลเพื่อทำการชี้ขาดคดีอาญาโดยศาลซึ่งเป็นขั้นตอนของการพิจารณาพิพากษาคดีนั่นเอง

working days, the advocate may refer to the presiding judge of the investigating chamber, who decides within five working days by making a written, reasoned and unappeasable decision. In the absence of prior authorization from the presiding judge of the investigating chamber, the advocate may not give the copy of the documents or procedural acts to his client.

¹⁸¹ บุษณีย์ ภัทรวัฒนานนท์, *เรื่องเดิม*, หน้า 37.

¹⁸² เดชอุดม ขุนนะสิทธิ์, รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา หัวข้อเรื่อง การเปิดเผยพยานที่ไม่ใช่บุคคลอย่างบังคับใน ประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law: กรณีศึกษาเฉพาะกรณีประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น (กรุงเทพฯ: โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, ม.ป.ป.), หน้า 9.

¹⁸³ พรพักตร์ สติเวโรจน์ และคณะ, *เรื่องเดิม*, หน้า 16-17.

2) กระบวนการดำเนินคดีอาญาชั้นกลาง (Zwischenverfahren)

เมื่อพนักงานอัยการสอบสวนเสร็จและสั่งให้มีการดำเนินคดีแล้ว ก่อนที่จะถึงขั้นตอนสุดท้ายเพื่อพิจารณาพิพากษา จะต้องมีการดำเนินกระบวนการชั้นกลางก่อน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อควบคุมดุลยพินิจในการสั่งฟ้องคดีของพนักงานอัยการโดยศาลจะเป็นผู้ดำเนินการไต่สวนมูลฟ้อง ศาลอาจสั่งให้คดีมีมูลหรือไม่มีมูลก็ได้ตามพยานหลักฐานที่ได้นำมาแสดง

3) กระบวนการดำเนินคดีอาญาชั้นหลัก (Hauptverfahren)

การดำเนินคดีอาญาในชั้นนี้เป็นการชี้ขาดโดยศาล ซึ่งก็คือการพิจารณาพิพากษา โดยแต่ละขั้นตอนของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมนี ได้กำหนดองค์กรต่างๆ ที่จะเข้ามามีบทบาทต่างกัน โดยภาระหลักของแต่ละองค์กรทั้งหลาย คือ การช่วยกันค้นหาความจริงเพื่อบรรลุเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา คือ การชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหา การที่จะพิจารณาพิพากษาคดีว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ เป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาชั้นหลัก ซึ่งเป็นขั้นตอนที่จะพิจารณาคดีโดยศาลว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ และควรต้องได้รับโทษเท่าใด

ศาลในประเทศเยอรมนีประกอบด้วย ศาลของสหพันธรัฐ และศาลมลรัฐ โดยศาลของสหพันธรัฐมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญามีศาลเดียวคือ ศาลสูงสุดของสหพันธรัฐ (Bundesgerichtshof) ซึ่งเป็นศาลชั้นฎีกา ส่วนศาลมลรัฐที่พิพากษาคดีอาญามี 3 ศาล คือ ศาลแขวง (Amtsgericht) ศาลจังหวัด (Landgericht) และศาลสูงมลรัฐ (Oberlandesgericht)¹⁸⁴

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของเยอรมนี แบ่งความผิดออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ความผิดอาญาโดยอุกฉกรรจ์ (Verbrechen) ได้แก่ ความผิดอาญาที่ระวางโทษจำคุกตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป หรือความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษมากกว่านั้น
2. ความผิดอาญาโทษปานกลาง (Vergehen) ได้แก่ ความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษจำคุกที่เบากว่าความผิดอาญาโทษอุกฉกรรจ์ หรือความผิดอาญาที่ต้องระวางโทษปรับ¹⁸⁵

สำหรับในประเทศเยอรมนีมีขั้นตอนการเตรียมการพิจารณาคดี ซึ่งใช้กับความผิดอัตราโทษอุกฉกรรจ์ (Verbrechen) ได้แก่ ความผิดที่ต้องระวางโทษจำคุกขั้นต่ำตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป หรือความผิดอาญาในชั้นกลางซึ่งต้องมีการไต่สวนมูลฟ้องเสมอ แม้พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีก็ตาม การไต่สวนมูลฟ้องในการดำเนินคดีอาญาชั้นกลางจึงเป็นการเตรียมการพิจารณาคดีอาญาในชั้นหลัก

¹⁸⁴ คณิต ฅ นคร, “อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ้อง,” ใน **รวมบทความวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ฅ นคร อัยการสูงสุด** (กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร, 2540), หน้า 148.

¹⁸⁵ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 149.

โดยศาลจะทำหน้าที่ในการควบคุมดุลยพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งฟ้องคดี โดยพิจารณาจากกฎหมายและความจำเป็นของสังคมว่าควรมีการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาหรือไม่ โดยศาลมีอำนาจในการสั่งให้หาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมนอกเหนือจากคำฟ้อง หรือสำนวนสอบสวนของพนักงานอัยการได้ เมื่อศาลเห็นว่าผู้ถูกฟ้องมีเหตุอันควรสงสัยได้ว่ากระทำความผิดก็จะสั่งให้คดีมีมูลและรับฟ้องไว้เพื่อพิจารณาและพิพากษาต่อไป โดยจะแจ้งให้จำเลยทราบวันเวลาในการพิจารณาคดี การแจ้งคำฟ้อง รายละเอียดเกี่ยวกับพยานหลักฐานต่างๆ รวมถึงองค์คณะของผู้ที่จะทำการพิจารณาคดีด้วย¹⁸⁶

4.2.2.2 การเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นศาลของประเทศเยอรมนี

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศเยอรมนี กำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานให้จำเลยได้รับทราบในชั้นการไต่สวนมูลฟ้อง ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่กำหนดไว้ใน (Chapter XI เป็นเรื่องการแก้ต่างคดี (Defense)) โดยมาตรา 147¹⁸⁷ เป็นเรื่องการตรวจสอบคำฟ้อง โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

¹⁸⁶ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, รายงานวิจัยเรื่องสิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญาฉบับสมบูรณ์ (รายงานการวิจัย เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2540), หน้า 96-97.

¹⁸⁷ Criminal Procedure Code (Strafprozeßordnung, stop) Section 147:
(Inspection of the Files)

(1) Defense counsel shall have authority to inspect those files which are available to the court or which will have to be submitted to the court if charges are preferred, as well as to inspect officially impounded pieces of evidence.

(2) If investigations have not yet been designated as concluded on the file, defense counsel may be refused inspection of the files or of individual parts of the files, as well as inspection of officially impounded pieces of evidence, insofar as this may endanger the purpose of the investigation. If the prerequisites of the first sentence have been fulfilled, and if the accused is in remand detention or if, in the case of provisional arrest, this has been requested, information of relevance for the assessment of the lawfulness of such deprivation of liberty shall be made available to defense counsel in suitable form; to this extent, as a rule, inspection of the files shall be granted.

(3) At no stage of the proceedings may defense counsel be refused inspection of records concerning the examination of the accused or concerning such judicial

1) ทนายจำเลยอาจตรวจสอบสำนวนคดีซึ่งอยู่ที่ศาลได้ ซึ่งจะต้องชำระค่าธรรมเนียมต่อศาลและอาจตรวจสอบพยานหลักฐานที่ถูกยึดไว้แล้วได้

acts of investigation to which defense counsel was or should have been admitted, nor may he be refused inspection of expert opinions.

(4) Upon application, defense counsel shall be permitted to take the files, with the exception of pieces of evidence, to his office or to his private premises for inspection, unless significant grounds present an obstacle thereto. The decision shall not be contestable.

(5) The public prosecution office shall decide whether to grant inspection of the files in preparatory proceedings and after final conclusion of the proceedings; in other cases the presiding judge of the court seized of the case shall be competent to decide. If the public prosecution office refuses inspection of the files after noting the termination of the investigations in the file, or if it refuses inspection pursuant to subsection (3), or if the accused is not at liberty, a decision by the court competent pursuant to Section 162 may be applied for. Sections 297 to 300, 302, 306 to 309, 311a and 473a shall apply *mutatis mutandis*. These decisions shall be given without reasons if their disclosure might endanger the purpose of the investigation.

(6) If the reason for refusing the inspection of the files has not already ceased to exist, the public prosecution office shall revoke the order no later than upon conclusion of the investigation. Defense counsel shall be notified as soon as he once again has the unrestricted right to inspect the files.

(7) Where an accused has no defense counsel, information and copies from the files shall be given to the accused upon his application, provided that this is necessary for an adequate defense, cannot endanger the purpose of the investigation, also in another criminal proceeding, and that overriding interests of third persons meriting protection do not present an obstacle thereto. Subsection (2), first part of the second sentence, subsection (5) and Section 477 subsection (5) shall apply *mutatis mutandis*.

2) หากการสอบสวนยังไม่สิ้นสุดทั้งยังไม่ได้บันทึกลงในสำนวนคดี หมายความว่าอาจถูกปฏิเสธที่จะตรวจดูสำนวนคดีหรือเอกสารในสำนวนคดีรวมถึงพยานหลักฐานที่ถูกยึดได้โดยเจ้าหน้าที่หากการนั้น อาจเป็นอันตรายต่อการสอบสวนนั้น

3) เกี่ยวกับการสอบสวนตามกฎหมายหรือการตรวจสอบบันทึกความเห็นของผู้เชี่ยวชาญไม่ว่ากรณีใดๆ ในกระบวนการดำเนินคดี ซึ่งนายจำเลยได้หรือควรจะได้รับ การอนุญาต

4) นายจำเลยอาจได้รับอนุญาตให้นำสำนวนหรือบางส่วนของพยานหลักฐานไปยังสำนักงานหรือสถานที่ส่วนตัวเพื่อตรวจสอบ เว้นแต่มีเหตุผลที่สำคัญในการห้ามการ อนุญาตไว้เช่นนั้น ซึ่งคำวินิจฉัยนี้ไม่อาจโต้แย้งได้

5) หากเป็นช่วงระหว่างการเตรียมคดีพนักงานอัยการจะเป็นผู้อนุญาตใน การขอตรวจดูสำนวนการสอบสวน หากพ้นจากขั้นตอนดังกล่าวแล้วการอนุญาตให้ตรวจดูสำนวนการ สอบสวนพร้อมพยานหลักฐาน ผู้พิพากษาผู้นั่งพิจารณาเป็นผู้วินิจฉัย

6) หากเหตุในการปฏิเสธไม่ให้ฝ่ายจำเลยเข้าถึงพยานหลักฐานสิ้นสุดลง พนักงานอัยการจะต้องเพิกถอนคำสั่งห้ามนั้นโดยเร็วและนายจำเลยสามารถใช้สิทธิในการนำ พยานหลักฐานออกไปตรวจสอบได้โดยปราศจากข้อขัดขวางใดๆ

จากมาตรา 147 ดังกล่าวการตรวจสอบสำนวนคดีความโดยจำเลย ซึ่งจาก หลักเกณฑ์ดังกล่าวนายจำเลยสามารถทำการตรวจสอบพยานหลักฐานที่ถูกยึดถือไว้แล้วได้ทุกเมื่อ แต่หากการสอบสวนยังไม่แล้วเสร็จทั้งยังไม่ได้บันทึกลงในสำนวนคดี นายจำเลยอาจถูกปฏิเสธที่จะ ตรวจดูสำนวนคดีหรือเอกสารในสำนวนคดีรวมถึงหลักฐานที่ถูกยึดไว้แล้วโดยเจ้าหน้าที่ แต่หากการ ตรวจดูพยานหลักฐานเช่นนั้นอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อการสอบสวนได้ แต่ถ้าเหตุการณ์เช่นนั้น สิ้นสุดลง กฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการต้องถอนคำสั่งห้ามนั้นโดยเร็ว เพื่อให้ นายจำเลย สามารถใช้สิทธิในการนำพยานหลักฐานออกไปตรวจสอบได้ แต่การนำสำนวนหรือพยานหลักฐานไป ตรวจสอบยังสำนักงานของนายความจำเลยอาจถูกปฏิเสธโดยเจ้าหน้าที่ได้หากมีเหตุสำคัญในการ ห้ามการอนุญาตเช่นนั้น ซึ่งการวินิจฉัยเหตุผลดังกล่าวทนายความจำเลยไม่อาจโต้แย้งได้

นอกจากการตรวจสอบสำนวนคดีของทนายความก่อนยื่นฟ้องศาลตามมาตรา 147 ดังกล่าวแล้วในชั้นฟ้องคดีต่อศาล คำฟ้องในคดีอาญาของประเทศเยอรมนียังต้องมีการเปิดเผย ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในคดีให้สมบูรณ์ โดยต้องมีการแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นรายละเอียด เกี่ยวกับตัวจำเลย นับแต่กำเนิด ที่อยู่อาศัย อาชีพการงาน การสมรส และตลอดจนสัญชาติของ ผู้กระทำความผิดโดยละเอียดและแสดงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลยในลักษณะ ตามลำดับของเหตุการณ์โดยแสดงถึงวัน เวลา และสถานที่ที่เกิดการกระทำความผิด รายละเอียด เกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย ตลอดจนบุคคล สิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด อีก

ทั้งในคำฟ้องคดีอาญาของประเทศเยอรมนีจะมีการกล่าวถึงพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคดีด้วย กล่าวคือ ในคำฟ้องนั้นจะต้องมีการเปิดเผยพยานอย่างสมบูรณ์ถึงคดีที่กล่าวหาตลอดจนพยานหลักฐานทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานที่อัยการจะต้องทำการสอบถามในชั้นพิจารณาหรือพยานหลักฐานที่อัยการได้ทำการสอบถามแล้ว แต่ถ้ามีเหตุจำเป็นซึ่งอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่พยานหรือผู้เกี่ยวข้องกับพยาน การยกเว้นนี้รวมไปถึงเอกสารที่ระบุถึงข้อมูลส่วนตัวของพยานผู้นั้นด้วย โดยให้เก็บเอกสารนั้นไว้ที่สำนักงานของอัยการจนกว่าเหตุแห่งอันตรายนั้นจะหมดไป¹⁸⁸

¹⁸⁸ บุษณีย์ ภัทรวัฒนานนท์, *เรื่องเดิม*, หน้า 40.

บทที่ 5

วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของ ประเทศไทยและเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

5.1 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทย

ในอดีตการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทยนั้น มิได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความไว้ ไม่ว่าจะเป็นสมัยกรุงศรีอยุธยาในกฎหมายลักษณะพยาน พ.ศ. 1894 ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) จึงได้ประกาศยกเลิกกฎหมายลักษณะพยาน พ.ศ. 1894 และได้ประกาศใช้กฎหมายลักษณะพยาน ร.ศ. 113 แทนก็ตาม ซึ่งในกฎหมายลักษณะพยานดังกล่าวก็ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานไว้โดยเฉพาะอีกเช่นเดียวกัน¹⁸⁹

การที่กฎหมายลักษณะพยานในอดีต มิได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานไว้โดยเฉพาะก็เนื่องจากในอดีตศาลจะใช้การตรวจสอบค้นหาความจริงจากผู้ถูกกล่าวหา ซึ่งเป็นไปตามระบบจารีตนครบาล ศาลจะมีบทบาทหน้าที่ในการค้นหาความจริงเอง โดยทำหน้าที่เป็นทั้งโจทก์และเป็นผู้ชำระคดีความเอง การพิจารณาคดีจึงเป็นเรื่องระหว่างศาลกับจำเลย จำเลยหรือผู้ต้องหาจึงอยู่ในสถานะเป็น “กรรมในคดี” (Process-Object) คือ ศาลจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดตามที่โจทก์กล่าวหาจนกว่าจะได้มีการนำสืบเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง ผู้ต้องหาหรือจำเลยจึงไม่มีสิทธิใดๆ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ซึ่งมีสภาพเสมือนวัตถุชิ้นหนึ่งเท่านั้น¹⁹⁰ และการตรวจสอบเพื่อค้นหาความจริงจากผู้ต้องหาหรือจำเลย จะกระทำด้วยวิธีที่มีความรุนแรง การทรมานกรรมต่างๆ การทรมานร่างกายจึงทำให้สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในการได้รับการเปิดเผยพยานหลักฐานจากโจทก์หรือต่อศาลนั้นไม่มีกฎหมายบัญญัติรับรองสิทธิในเรื่องดังกล่าวไว้เลย

ต่อมาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ได้ทรงประกาศยกเลิกวิธีพิจารณาโจรผู้ร้ายตามกฎหมายจารีตนครบาล และได้ทรงปฏิรูประบบศาลและกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง พระองค์จึงเลือกระบบกฎหมายซีวิลลอว์มาเป็นหลักในการปฏิรูประบบกฎหมาย

¹⁸⁹ สุรศักดิ์ แก้วเจริญ, *เรื่องเดิม*, หน้า 76.

¹⁹⁰ คณิต ฒ นคร, “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” *วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต*, หน้า

โดยใช้การดำเนินคดีเป็นระบบกล่าวหา โดยมีองค์กรอัยการหรือพนักงานอัยการเป็นผู้ใช้หรือเป็นผู้ที่ดำเนินการ โดยศาลจะมีอำนาจหน้าที่แต่เพียงการพิจารณาและพิพากษาคดีเท่านั้น อีกทั้งยังมีหลักเกณฑ์ของกฎหมายที่ต้องมีข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญารวมทั้งวิธีการต่อสู้คดีในศาล โดยโจทก์และจำเลยสามารถอ้างอิงพยานหลักฐานต่างๆ ในการพิสูจน์ความจริงของตนเองได้ และสามารถมีทนายความเพื่อช่วยเหลือในการซักถามพยานในข้อที่ต้องการให้ศาลทราบตามแบบอย่างของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาด้วย ซึ่งเป็นการยอมรับในหลักการแห่งความเท่าเทียมกันระหว่างโจทก์และจำเลย ทำให้คู่ความมีสิทธิและความเสมอภาคกันในการนำเสนอพยานหลักฐานของตนเพื่อพิสูจน์ความจริงต่อศาล¹⁹¹ และจากหลักดังกล่าวทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลย ซึ่งแต่เดิมมีฐานะเป็นกรรมในคดี (Process-Object) จึงเปลี่ยนมาเป็นประธานในคดี (Process-Subject) ทำให้มีสิทธิต่างๆ ในอันที่จะสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่¹⁹²

5.1.1 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทยในช่วงก่อนมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับ 22) พ.ศ. 2547

5.1.1.1 การยื่นบัญชีระบุพยานโดยอนุโลมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ก่อนปี พ.ศ. 2551 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีได้บัญญัติกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานไว้โดยเฉพาะ จึงอนุโลมให้อาศัยบทบัญญัติในมาตราส่วน 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะบังคับได้

ในวิธีพิจารณาซึ่งประมวลกฎหมายนี้มีได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ การยื่นบัญชีระบุพยานในคดีอาญาจึงต้องนำหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในมาตรา 87 และมาตรา 88 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 88 นั้น ออกแบบไว้สำหรับในคดีแพ่ง เนื่องจากคู่ความทุกฝ่ายอยู่ในฐานะที่เท่าเทียมกัน คู่ความแต่ละฝ่ายล้วนแต่มีพยานหลักฐานต่างๆ เป็นของตนอยู่แล้ว¹⁹³ โดยมีระยะเวลาที่เท่าเทียมกันในการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานก่อนวันสืบพยาน 7 วัน ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เพียงพอของคู่ความแต่ละฝ่าย ในการ

¹⁹¹ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 46.

¹⁹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 47.

¹⁹³ สุระศักดิ์ แก้วเจริญ, เรื่องเดิม, หน้า 79.

ตระเตรียมพยานหลักฐานเพื่อต่อสู้กันในชั้นพิจารณาของศาล ส่วนการนำบทบัญญัติดังกล่าวมาใช้บังคับโดยอนุโลมกับคดีอาญานั้น ซึ่งแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงในคดีแพ่งและคดีอาญา เพราะในคดีอาญาการค้นหาความจริงตั้งอยู่บนพื้นฐานที่คู่ความมีฐานะไม่เท่าเทียมกันแต่อย่างใด เพราะจำเลยมักจะอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าโจทก์

ถึงแม้กฎหมายจะมีหลักเกณฑ์ที่ให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ และหลักเกณฑ์ที่จำเลยหรือผู้ต้องหา ซึ่งได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้กระทำความผิดจริงก็ตาม และในทางปฏิบัติจำเลยในคดีอาญา ศาลจะไม่เคร่งครัดในการยื่นบัญชีระบุพยานเสมอไป ศาลจะเปิดโอกาสเพื่อให้จำเลยได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่เพื่อให้เกิดความยุติธรรมในการดำเนินคดี อีกทั้งจำเลยมักจะไม่ได้เปิดเผยพยานหลักฐานต่างๆ ให้โจทก์ทราบว่าจะนำพยานหลักฐานใดมาแสดงต่อศาล เพื่อหักล้างข้อกล่าวหาของโจทก์ รวมทั้งแนวทางในการต่อสู้ของตนด้วย โดยจำเลยส่วนใหญ่จะยื่นบัญชีระบุพยานหลังจากที่สืบพยานฝ่ายโจทก์เสร็จแล้ว ซึ่งศาลก็มักจะอนุญาตตามที่ฝ่ายจำเลยร้องขอด้วย เนื่องจากจำเลยมักให้การปฏิเสธหรือไม่ยืนยันคำให้การใดๆ ต่อศาล แต่โจทก์จะอาศัยพยานหลักฐานต่างๆ ของตนเป็นสำคัญในการแสดงต่อศาล โดยไม่ค่อยจะใช้วิธีนำสืบหักล้างพยานหลักฐานของจำเลย เพราะในคดีอาญาศาลย่อมถือพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์เป็นหลักฐานอยู่แล้ว¹⁹⁴ อีกทั้ง ในรูปของคดีและพยานหลักฐานของจำเลย เพราะในคดีอาญาศาลย่อมถือพยานหลักฐานของฝ่ายโจทก์เป็นหลักอยู่แล้ว อีกทั้ง ในรูปของคดีและพยานหลักฐานต่างๆ ของโจทก์ ก็เป็นที่คาดหมายได้ว่าจำเลยจะต่อสู้คดีในแนวทางใด โดยอาศัยพยานหลักฐานใดบ้างในการนำสืบ

5.1.1.2 อำนาจศาลในการค้นหาความจริงตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 175 มาตรา 228 และมาตรา 229 ซึ่งบัญญัติให้อำนาจแก่ศาลในการค้นหาข้อเท็จจริงต่างๆ ได้ โดยมาตรา 175 ประกอบกับมาตรา 229 ศาลเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการสืบพยานและเป็นผู้ตรวจสอบข้อเท็จจริงต่างๆ แม้กระทั่งสืบพยานฝ่ายโจทก์เสร็จสิ้นแล้ว ศาลก็ยังมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้ โดยวัตถุประสงค์ของการเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการนี้ ก็เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริง ตามหลักการตรวจสอบข้อเท็จจริงของศาล ซึ่งการตรวจสอบข้อเท็จจริงจากสำนวนการสอบสวนของพนักงานอัยการนี้ เป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการวินิจฉัยคดี โดยไม่ใช่เป็นการสืบพยานหรือเป็นการพิจารณาแต่อย่างใด¹⁹⁵

¹⁹⁴ โสภณ รัตนกร, *เรื่องเดิม*, หน้า 316.

¹⁹⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2549), หน้า 317.

ส่วนบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 เป็นการให้อำนาจแก่ศาลในการค้นหาความจริงในคดีอาญา โดยศาลไม่จำเป็นต้องรับฟังเฉพาะพยานหลักฐานจากฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยเพียงเท่านั้น เพราะในคดีอาญาศาลจะทำหน้าที่เพียงรับฟังพยานจากฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยอย่างในคดีแพ่ง โดยการวางตัวเป็นกลางเท่านั้นไม่ได้ ศาลจะต้องทำการค้นหาความจริงในคดีอาญาเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาและการพิพากษาเกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายจนเป็นอันปราศจากข้อสงสัยทั้งปวง และตามบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229 ยังแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การสืบพยานในคดีอาญาศาลจะเป็นผู้ค้นหาความจริงเอง แม้ในการสืบพยานฝ่ายโจทก์หรือฝ่ายจำเลยก็ตาม ศาลมีอำนาจในการถามค้านฝ่ายโจทก์ ฝ่ายจำเลยหรือพยานคนใดๆ ก็ได้ และรวมถึงการสืบพยานเพิ่มเติมเองตามที่ศาลเห็นสมควรได้¹⁹⁶

จากบทบัญญัติในมาตรา 175 มาตรา 228 และมาตรา 229 แสดงให้เห็นถึงบทบาทของศาลในการตรวจสอบข้อเท็จจริงต่างๆ ได้อย่างกระตือรือร้นเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในคดีอาญาในการพิสูจน์ความจริงในการดำเนินคดีอาญาระหว่างโจทก์และจำเลย และยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นภาวะวิสัยของศาลในการดำรงความยุติธรรมตามกฎหมายในการพิจารณาและพิพากษาคดีอีกด้วย แต่ในการปฏิบัติตามบทบัญญัตินี้ดังกล่าว ศาลมักจะไม่ได้มีการเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการพิจารณาและวินิจฉัยดังกล่าว แต่หากมีการเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการดังกล่าวมาเพื่อประกอบการพิจารณาและวินิจฉัยดังกล่าว ก็มีเพียงไม่กี่รายที่ศาลจะเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการพิจารณาและวินิจฉัยในกรณีที่ศาลได้สืบพยานเสร็จสิ้นแล้ว และเป็นกรณีที่ศาลนั้นเรียกเอง การใช้อำนาจของศาลตามมาตรา 228 ในทางปฏิบัตินั้นเกิดขึ้นน้อยมาก อีกทั้ง ตามมาตรา 229 ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะพยาน ซึ่งเป็นหลักของการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ¹⁹⁷ ในฐานะที่ศาลเป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลการพิจารณาและพิพากษาคดี ซึ่งศาลมีหน้าที่สองประการในการดูแลเพื่อการบังคับใช้กฎหมายและการประกันความบริสุทธิ์ของจำเลย หน้าที่ดังกล่าวของศาลจึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงความกระตือรือร้นของศาลที่จะเป็นการบังคับใช้กฎหมายและประกันความบริสุทธิ์ให้กับจำเลย ซึ่งเป็นภาวะวิสัยของศาลในการตรวจสอบข้อเท็จจริง ซึ่งจะสอดคล้องกับ

¹⁹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 391-392.

¹⁹⁷ คณิต ฌ นคร, “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์, หน้า

บทบัญญัติในมาตรา 229 ซึ่งเป็นเหตุผลที่แสดงให้เห็นว่าการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยเป็นการใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดีกัน¹⁹⁸

5.1.1.3 การบรรยายคำฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158¹⁹⁹

การทำคำฟ้องเป็นหนังสือตามมาตรา 158 ซึ่ง “ฟ้อง” เป็น “วัตถุในคดี” โดยมีทำนองเดียวกันกับ “ข้อหาในชั้นสอบสวน” ซึ่งอีกนัยหนึ่งก็คือเป็นข้อหาในชั้นศาล โดยผู้กมัตศาลให้ต้องพิจารณาและพิพากษาคดีภายในกรอบของคำฟ้องตามมาตรา 158 (5) โดยทำให้จำเลยเข้าใจข้อกล่าวหาได้ดี ดังนั้น การบรรยายคำฟ้องตามมาตรา 158 (5) จึงต้องบรรยายคำฟ้องเพื่อให้จำเลยเข้าใจการกระทำของตนได้ดี ว่าจำเลยกระทำความอย่างไร ตามบทบัญญัติของกฎหมาย โดยการบรรยายคำฟ้องให้ชัดเจนและเข้าใจง่าย ไม่คลุมเครือหรือวกไปวนมาจนจำเลยไม่สามารถเข้าใจข้อกล่าวหาหรือหลงประเด็นในคำฟ้องของโจทก์ไปได้ เพื่อให้จำเลยสามารถต่อสู้คดีได้อย่างถูกต้องตามหลักฟังความทุกฝ่าย²⁰⁰

แต่ปัญหาในทางปฏิบัติเกี่ยวกับการบรรยายคำฟ้องและปัญหาคำฟ้องเคลือบคลุมที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติมักเกิดจากการบรรยายคำฟ้อง โดยไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานตามบทบัญญัติของกฎหมาย การบรรยายคำฟ้องดังกล่าวมักจะบรรยายเพียงเพื่อให้ครบองค์ประกอบความผิดตามบทบัญญัติของกฎหมายเพียงเท่านั้น จึงก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับคำฟ้องเคลือบคลุมและนำไปสู่ปัญหาข้อเท็จจริงในคดีต่างจากคำฟ้อง อีกทั้ง การบรรยายคำฟ้องของโจทก์มักจะเอาเปรียบจำเลย เพื่อให้ศาลเข้าใจการกระทำของจำเลยที่ผิดเพี้ยนไปเจตนา โดยมุ่งหมายให้จำเลยต้องได้รับโทษที่หนักขึ้น²⁰¹ เช่น จำเลยกระทำการโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย แต่คำฟ้องเป็นการบรรยายถึงการเจตนาฆ่าของจำเลย ซึ่งข้อเท็จจริงในคดีแตกต่างจากคำฟ้องของโจทก์อย่างมาก เป็นการเจตนาให้จำเลยได้รับโทษหนักขึ้นกว่าที่จำเลยได้กระทำความผิดไป

5.1.1.4 การอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 172 วรรคสอง

ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคสอง บัญญัติให้ศาลมีหน้าที่ต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง ถึงแม้คำฟ้องจะบรรยายข้อกล่าวหาไว้

¹⁹⁸ เรืองเดียวกัน, หน้า 63.

¹⁹⁹ มาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

²⁰⁰ คณิต ฌ นคร, “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต, หน้า 60-61.

²⁰¹ คณิต ฌ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 505-506.

อย่างชัดเจน ถูกต้อง สมบูรณ์แล้ว แต่ภาษาที่ใช้อาจเป็นภาษาทางกฎหมายหรือเป็นภาษาที่เป็นทางการจนเกินไป และอาจมีศัพท์ทางกฎหมายหรือใช้สำนวนจนเกินไป จำเลยอาจไม่เข้าใจหรือเข้าใจคลาดเคลื่อนไปได้หรืออาจจะเข้าใจไม่ถ่องแท้ในประเด็นต่างๆ ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาในการต่อสู้คดี หรืออาจหลงประเด็นที่จะต่อสู้คดีได้ การอ่านคำฟ้องของศาลให้จำเลยฟังจึงเป็นบทบาทสำคัญ และบทบาทของหลักฟังความทุกฝ่าย ซึ่งเป็นบทบาทที่ศาลจะมองข้ามไปไม่ได้ เนื่องจากในทางปฏิบัติกับหลักของกฎหมายอาจไม่สอดคล้องกัน เช่น การบรรยายฟ้องไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของกฎหมาย การแจ้งข้อกล่าวหาไม่ถูกต้องตามหลักของกฎหมาย หรือการไม่แจ้งสิทธิที่จำเลยพึงมีตามกฎหมาย เป็นต้น จากกรณีต่างๆดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของบทบาทศาลในการอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังได้²⁰²

5.1.1.5 การแถลงเปิดคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 174 ตามบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 174 วรรคแรก คือ การแถลงเปิดคดีของโจทก์เพื่อให้ศาลทราบเกี่ยวกับลักษณะการฟ้อง และพยานหลักฐานที่จะนำสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลย และเมื่อสืบพยานโจทก์เสร็จสิ้นแล้ว ตามมาตรา 174 วรรคสอง เป็นการแสดงเปิดคดีของจำเลย โดยการแถลงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ตั้งใจอ้างอิงและพยานหลักฐานที่จะนำสืบต่อศาล ซึ่งในทางปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าวมักจะระบุพยานหลักฐานไว้อย่างกว้างๆ ไม่ชัดเจนและเพียงพอ²⁰³ อีกทั้ง ตามบทบัญญัติวรรคท้ายของมาตรา 174 ในระหว่างพิจารณาศาลอาจสั่งสืบพยานบางอย่างได้ ในกรณีที่เห็นว่าไม่จำเป็น ซึ่งอำนาจของศาลดังกล่าวอาจเป็นการตัดพยานที่มีความสำคัญต่อรูปคดีของโจทก์หรือจำเลยได้อีกด้วย

5.1.2 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทยช่วงภายหลังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547

การตรวจพยานหลักฐานในคดีอาญา ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 173/1 และมาตรา 173/2

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 เป็นการเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 มาตรา 45 โดยการเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และ

²⁰² คณิต ฒ นคร, “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต, หน้า 62-63.

²⁰³ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, หน้า 312-313.

มาตรา 173/2 กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยาน ซึ่งมีกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมขึ้นใหม่โดยมีข้อพิจารณา ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตของพยานหลักฐานที่จะอยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติในมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ว่าเป็นพยานหลักฐานชนิดใดบ้าง โดยมีข้อพิจารณา ดังต่อไปนี้

1) ตามมาตรา 173/2 กฎหมายบัญญัติให้มีกระบวนการตรวจสอบพยานเอกสารและพยานวัตถุเท่านั้น ส่วนพยานบุคคลไม่อยู่ภายใต้บังคับของบทบัญญัติกฎหมายในมาตรานี้ที่คู่ความจะต้องนำมาศาลในวันตรวจพยานหลักฐานหรือส่งพยานบุคคลให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบแต่อย่างใด และมาตรา 173/1 วรรคสี่ เป็นกรณีที่พยานเอกสารหรือพยานวัตถุอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก หากคู่ความประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานดังกล่าวที่สามารถยื่นคำขอต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งเรียกเฉพาะพยานเอกสารหรือพยานวัตถุนั้นเข้ามาในศาลในวันตรวจพยานหลักฐานได้ โดยพยานบุคคลที่ไม่อยู่ภายใต้บังคับของมาตรานี้เช่นกัน ที่คู่ความจะร้องขอต่อศาลเพื่อนำเข้ามาในวันตรวจพยานหลักฐานดังกล่าว

2) หากเป็นกรณีที่คู่ความฝ่ายใดต้องการอ้างบุคคลเพื่อเป็นพยานวัตถุ ซึ่งอยู่ในบังคับที่คู่ความจะต้องนำมาศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ตรวจสอบตามมาตรา 173/2 นั้น สามารถกระทำได้โดยไม่ถือว่าบุคคลนั้นเป็นพยานบุคคล จึงอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 173/1 และ 173/2 ที่จะต้องส่งให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบได้ เช่น มาดูแลตามร่างกาย ความพิการ หรือรอยสักตามร่างกาย เป็นต้น

3) การอ้างบันทึกคำให้การของพยานเอกสารอย่างหนึ่งตามมาตรา 173/2 ซึ่งศาลอาจมีคำสั่งให้งดการส่งบันทึกคำให้การของพยานที่อยู่ในความครอบครองเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบได้ เช่น ในกรณีที่จำเลยที่ผู้มิอิทธิพลหรือเป็นกลุ่มอั้งยี่หรือมีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรม เพราะเนื่องจากหากมีการเปิดเผยหรือให้จำเลยได้รับทราบพยานหลักฐานนั้นแล้ว จะทำให้พยานถูกคุกคาม ข่มขู่ ถูกทำร้ายร่างกาย หรือได้รับภัยอันตรายได้ในกรณีเช่นนี้เพื่อความปลอดภัยศาลจึงมีคำสั่งในการงดส่งพยานที่อยู่ในความครอบครองเพื่อให้จำเลยตรวจสอบได้²⁰⁴

4) อำนาจศาลที่จะสั่งเป็นอย่างอื่นตามมาตรา 173/2 จะต้องไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มาตรา 40 บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

(1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง

(2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การ

²⁰⁴ สุรศักดิ์ แก้วเจริญ, *เรื่องเดิม*, หน้า 85.

เสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง

(3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดี มีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็วเป็นธรรมและการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

(8) ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ ซึ่งจากบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ ดังกล่าวเป็นหลักประกันแก่บุคคลที่จะได้รับสิทธิในกระบวนการยุติธรรมที่เสมอภาคกันโดยได้รับการดูแลและได้รับความช่วยเหลือจากรัฐตามสมควร เพื่อให้เกิดการพิจารณาและพิพากษาคดีอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม อีกทั้ง ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา ก็ยังมีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ดังนั้น อำนาจอศาลที่จะสั่งเป็นอย่างอื่นตามมาตรา 173/2 จะขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมิได้

5) ตามมาตรา 173/2 ที่กำหนดให้คู่ความต้องส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่อยู่ในความครอบครองของตนต่อศาล เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ตรวจในวันตรวจพยานหลักฐานแล้วนั้น คู่ความแต่ละฝ่ายยังต้องแถลงแนวทางการนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลอีกด้วย โดยแนวทางการนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ซึ่งคำว่า “พยานหลักฐาน” ย่อมหมายความรวมถึงพยานหลักฐานทั้งปวง คือ พยานเอกสาร พยานวัตถุ และพยานบุคคล หากใช้เป็นแต่พยานเอกสารหรือพยานวัตถุตาม มาตรา 173/2 เท่านั้น กล่าวคือ พยานหลักฐานที่คู่ความแต่ละฝ่ายประสงค์จะอ้างอิงเป็น

พยานหลักฐานของตนซึ่งได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้นั้น ซึ่งรวมถึงพยานบุคคลที่คู่ความมิได้นำมาศาล เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบในวันตรวจพยานหลักฐานก็ดี พยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่ได้ร้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกจากบุคคลภายนอกเข้ามาก็ดี หรือพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความที่ได้ยื่นต่อศาล เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ตรวจสอบแล้วก็ดี โดยคู่ความแต่ละฝ่ายจะต้องแถลงแนวทางการนำพยานหลักฐานเช่นนั้นต่อศาล ว่าตนมีแนวทางอย่างไร จะขอให้หมายเรียกหรือนำสืบที่ศาลนี้เอง หรือจะขอให้ศาลส่งประเด็นไปสืบที่ศาลอื่น หรือขอให้องค์คณะผู้พิพากษาออกไปเดินเผชิญสืบ เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยต่อเนื่องและไม่มีข้อติดขัด²⁰⁵

2. ตามมาตรา 173/1 เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม การตรวจพยานหลักฐานจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อกระบวนการพิจารณาคดี ซึ่งแม้คู่ความไม่ได้ร้องขอ ศาลก็ควรใช้กระบวนการตรวจพยานหลักฐานนี้ให้มาก โดยเฉพาะคดีที่สำคัญซึ่งมีพยานหลักฐานเป็นพยานเอกสารหรือพยานวัตถุเป็นข้อสำคัญในคดี เช่น คดีเกี่ยวกับการปลอมแปลงเอกสาร คดีเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ คดีเกี่ยวกับเช็ค หรือตัวสัญญาใช้เงิน เป็นต้น เพราะคดีเหล่านี้มีพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ต้องนำสืบเป็นจำนวนมาก และศาลอาจจะไม่สามารถสอบถามแนวทางในการนำเสนอพยานหลักฐานทั้งหมดได้ในวันนัดพร้อม ดังนั้น ศาลควรกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐาน แม้คู่ความจะมีได้ร้องขอก็ตาม

3. ตามมาตรา 173/1 วรรคสอง คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานต่อศาลพร้อมสำเนาแก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน โดยต้องระบุรายละเอียดให้ชัดเจนเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่จะอ้างอิงว่าเป็นพยานหลักฐานชนิดใด เป็นพยานเอกสารหรือพยานวัตถุ ซึ่งจะต้องอ้างลอยๆ ว่าเป็น “สรรพเอกสารในสำนวนการสอบสวนทั้งหมด” นั้นมิได้ มิฉะนั้นจะต้องนำเอกสารทั้งหมดในสำนวนการสอบสวนมาให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจดูในวันตรวจพยานหลักฐาน เว้นแต่พยานหลักฐานที่เป็นบันทึกคำให้การพยานบุคคลที่มีต้องนำให้แก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบแต่อย่างเดียว

4. ในกรณีที่จำเลยประสงค์จะอ้างอิงพยานหลักฐานซึ่งจะอยู่ในสำนวนการสอบสวนของพนักงานอัยการ แต่พนักงานอัยการไม่ได้ทำพยานหลักฐานดังกล่าวมาเป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณา ซึ่งพยานหลักฐานนั้นเป็นคุณแก่จำเลย จำเลยสามารถร้องขอให้ศาลเพื่อมีหมายเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวเข้ามาในวันตรวจพยานหลักฐานได้ตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ถ้าศาลเห็นว่าพยานหลักฐานดังกล่าวมีความสำคัญต่อการพิสูจน์ให้

²⁰⁵ ธานีศ เกศพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 3-4

(มาตรา 158-245) เล่ม 2, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา, 2548), หน้า 378-387.

เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา โดยพยานหลักฐานดังกล่าวจะต้องมีใช้บันทึกคำให้การของพยานบุคคล ศาลจึงจะมีหมายเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวได้

5. การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมในกรณีที่เป็นกรณียื่นก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น ตามมาตรา 173/1 วรรคสอง ซึ่งคู่ความสามารถกระทำได้ โดยศาลจะต้องมีคำสั่งรับพยานหลักฐานดังกล่าวไว้พิจารณา โดยกระทำการตรวจพยานหลักฐานให้เสร็จสิ้นเรียบร้อย แต่ถ้าเป็นการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการตรวจพยานหลักฐานแล้ว ผู้ยื่นจะต้องแสดงเหตุผลต่อศาลเพื่อแสดงให้ศาลเห็นว่าตนเองไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้นมาก่อน หรือเป็นกรณีมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ตามบทบัญญัติในมาตรา 173/1 วรรคสาม โดยต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน และถ้าศาลอนุญาตตามคำร้อง ศาลอาจส่งสำเนาให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งและนัดไต่สวนคำร้องพร้อมทั้งการตรวจพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้

6. การฝ่าฝืนบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 ประกอบกับบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ในกรณีที่ถึงวันตรวจพยานหลักฐาน ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ยอมส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่อ้างอิงซึ่งอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาล ศาลอาจปฏิเสธที่จะไม่รับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวได้ จากปัญหาดังกล่าวจึงมีข้อถกเถียงในการนำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับกับบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีหลักการพิจารณาคดีที่แตกต่างกัน เพราะการพิจารณาคดีอาญาต้องให้สิทธิแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ แต่ภายหลังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 ได้เพิ่มเติมมาตรา 229/1 ซึ่งจากบทบัญญัติในมาตราดังกล่าวในวรรคสี่ ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานใดซึ่งคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งอ้างพยานหลักฐานนั้นมิได้แสดงความจำนงจะอ้างถึงพยานหลักฐานนั้นตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสาม หรือตามมาตรา 173/1 วรรคสอง หรือวรรคสาม แต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองพยานหรือจะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าวเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้ จึงทำให้การนำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 มาใช้โดยอนุโลมอีกต่อไปไม่ได้แล้ว เนื่องจากมีบทบัญญัติโดยเฉพาะแล้ว

7) การตรวจพยานหลักฐาน ซึ่งศาลจะต้องมีความพร้อมในการทำหน้าที่ เพื่อให้เข้าใจสำนวนต่างๆ และพยานหลักฐานได้อย่างถูกต้องและชัดเจน โดยเริ่มต้นการตรวจสอบพยานหลักฐานและการสอบถามคู่ความเพิ่มเติมในเรื่องที่สงสัยให้มีความชัดเจนว่าพยานหลักฐานนั้นมีความเกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีหรือไม่เพียงใด หรือพยานหลักฐานนั้นเป็นพยานหลักฐานที่ไม่เกี่ยวข้องกับคดี อาจ

ทำให้เสียเวลาหรือเป็นการประวิงเวลาแห่งคดีได้ หรือถ้าศาลเห็นว่าพยานหลักฐานต่างๆ ของคู่ความ เป็นพยานหลักฐานที่ฟุ่มเฟือยในคดี ศาลก็มีอำนาจที่จะไม่รับพยานหลักฐานนั้นไว้เป็นพยานหลักฐาน ในคดีได้

จากข้อพิจารณาต่างๆ ของบทบัญญัติในมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ดังที่ได้กล่าวมาใน ข้างต้น ยังมีข้อพิจารณาอื่นๆ อีกที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ซึ่งจะใช้ในกรณีที่ จำเลยให้การปฏิเสธหรือคดีที่จำเลยไม่ให้การ โดยเป็นกรณีที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งร้องขอหรือเป็นดุลย พินิจของศาลตามที่ศาลเห็นสมควร เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม ศาลจะกำหนดให้มีวันตรวจสอบพยานหลักฐานก่อนวันตัดสินสืบพยานได้ แต่ถ้าเป็นกรณีที่จำเลยรับ สารภาพตามฟ้อง ศาลจะกำหนดให้มีวันตรวจสอบพยานหลักฐานไม่ได้ แต่ศาลสามารถใช้อำนาจทั่วไปเพื่อ กำหนดวันตรวจสอบพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานได้²⁰⁶ ซึ่งวันตรวจสอบพยานหลักฐานดังกล่าวตามที่ศาล กำหนดขึ้น จะไม่ใช่วันตรวจสอบพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1 วรรคหนึ่ง²⁰⁷ ดังนั้น จึงเป็นดุลยพินิจ ของศาลที่เห็นสมควรหรือไม่ก็ได้ ในการกำหนดให้มีวันตรวจสอบพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยานแม้จะ มีการร้องขอหรือไม่จากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง เนื่องจากกฎหมายมิได้มีบทบัญญัติบังคับไว้โดยเด็ดขาดที่ ให้ศาลต้องปฏิบัติในทุกกรณีไป

5.1.3 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทยช่วงภายหลังมี พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551

ข้อพิจารณาหลักการและเหตุผลในการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 ซึ่งเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 229/1 และมาตรา 240 ดังต่อไปนี้²⁰⁸

²⁰⁶ สุรศักดิ์ แก้วเจริญ, *เรื่องเดิม*, หน้า 89.

²⁰⁷ จรัญ ภักดีธนากุล, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: จีรรัชการพิมพ์, 2549), หน้า 406.

²⁰⁸ เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธี พิจารณาความอาญา (ฉบับที่) พ.ศ. (สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบแล้ว), การประชุม วุฒิสภา ครั้งที่ 19 (สมัยสามัญนิติบัญญัติ), 7 พฤศจิกายน 2548.; เอกสารประกอบการพิจารณาร่าง พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่) พ.ศ. , การ ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 5/2550, 24 มกราคม 2550.; รายงานการประชุมสภานิติ บัญญัติแห่งชาติ, ครั้งที่ 65 เป็นพิเศษ, 21 พฤศจิกายน 2550, หน้า 29-40.

1. ในการพิจารณาของคณะกรรมการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎร ได้มีการแก้ไขระยะเวลาที่กำหนดให้โจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลไม่น้อยกว่า 7 วัน ซึ่งได้มีการแก้ไขใหม่โดยกำหนดระยะเวลาให้โจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานต่อศาลไม่น้อยกว่า 15 วัน ก่อนวันไต่สวนมูลฟ้อง หรือวันสืบพยาน พร้อมทั้งสำเนาในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้จำเลยรับไป โดยการแก้ไขเพิ่มเติมระยะเวลาดังกล่าวซึ่งแตกต่างจากระบบเวลาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่เคยนำมาใช้บังคับโดยอนุโลมนั้น ก็เพื่อเป็นการเปิดโอกาสแก่จำเลยในคดีอาญาให้มีระยะเวลาในการตรวจสอบพยานหลักฐานของโจทก์เพิ่มมากขึ้น และจากหลักการและเหตุผลดังกล่าวในการเพิ่มเติมบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 จึงได้มีการแก้ไขบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 240 โดยคณะกรรมการกฤษฎีกา (คณะที่ 11) กำหนดให้โจทก์ต้องยื่นต้นฉบับหรือสำเนาเอกสารที่ประสงค์จะอ้างอิงเป็นพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยานต่อศาลจากเดิมที่ไม่น้อยกว่า 7 วัน เป็น 15 วัน ซึ่งการเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 และการแก้ไขบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 240 จึงสอดคล้องกันเพื่อให้มีระยะเวลาขั้นต่ำที่เท่ากัน

2. จากเดิมที่นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 มาใช้บังคับโดยอนุโลมในคดีอาญา ซึ่งให้คู่ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลก่อนวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 7 วัน แต่ภายหลังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 มาตรา 229/1 จึงไม่นำบทบัญญัตินี้มาใช้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับแล้วนั้น เนื่องจากมีบทบัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว โดยบทบัญญัติในมาตรา 229/1 นี้ กำหนดให้โจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลไม่น้อยกว่า 15 วันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน แต่ของจำเลยนั้นกำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาล ก่อนวันสืบพยานจำเลยเท่านั้น จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวตามมาตรา 229/1 ซึ่งอาจจะไม่เป็นธรรมต่อโจทก์เนื่องจากจำเลยสามารถยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลได้ก่อนวันสืบพยานจำเลย ทำให้โจทก์มีระยะเวลาที่ไม่เพียงพอในการตรวจสอบพยานหลักฐานของจำเลย และทำให้ไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาหักล้างกับพยานหลักฐานของจำเลยได้ รวมทั้งทำให้การถามค้านจำเลยในการทำลายความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานของจำเลยอาจไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร อีกทั้งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มาตรา 40 ได้บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่พึงมีพึงได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง โดยไม่แบ่งแยกกว่าเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือพยานในคดี โดยต้องได้รับสิทธิในการปฏิบัติที่เหมาะสม เป็นธรรม และเท่าเทียมกันในการดำเนินกระบวนการยุติธรรม

3. ภายใต้บังคับมาตรา 173/1 ของมาตรา 229/1 ในกรณีที่คู่ความฝ่ายใดร้องขอหรือศาลเห็นสมควรศาลอาจกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยานได้ ซึ่งจากการพิจารณา

ของคณะกรรมการการวิสามัญของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีความเห็นว่า หลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารทั่วไปในคดีอาญาตามมาตรา 229/1 และมาตรา 240 ซึ่งต้องอยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 173/1 ในกรณีที่ศาลกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยาน คู่ความจะต้องปฏิบัติตามภายใต้บทบัญญัติในมาตราดังกล่าวอย่างเคร่งครัด โดยคู่ความจะปฏิบัติตามบทบัญญัติในมาตรา 229/1 หรือมาตรา 240 ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์สำหรับคดีอาญาโดยทั่วไปไม่ได้

4. ก่อนมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 ซึ่งเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 229/1 และมาตรา 240 นั้น การฝ่าฝืนบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 86 ประกอบกับบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 เมื่อถึงวันตรวจพยานหลักฐาน ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ยอมส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่อ้างอิงซึ่งอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาล ศาลอาจปฏิเสธไม่รับฟังพยานหลักฐานดังกล่าวได้ แต่เมื่อมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าวแล้ว ได้เพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 229/1 วรรคสี่ โดยกำหนดให้ ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานใดซึ่งคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งอ้างพยานหลักฐานนั้นมิได้แสดงความจำนงจะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้นตามวรรคหนึ่ง วรรคสอง หรือวรรคสาม หรือตามมาตรา 173/1 วรรคสองหรือวรรคสาม และในมาตรา 240 ได้เพิ่มเติมข้อความ “หรือไม่ส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุตามมาตรา 173/2 วรรคหนึ่ง” ให้ศาลมีอำนาจไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้น การแก้ไขและเพิ่มเติมบทบัญญัติในสองมาตราดังกล่าวของคณะกรรมการการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าว เนื่องจากการนำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายพิจารณาความแพ่งมาใช้กับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีความแตกต่างกัน เพราะในคดีอาญาต้องให้สิทธิแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ หรือถ้าศาลเห็นว่าเป็นกรณีที่ต้องคุ้มครองพยาน หรือเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม ศาลก็มีอำนาจในการอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้ และการแก้ไขและเพิ่มเติมบทบัญญัตินี้ดังกล่าวไว้โดยเฉพาะในคดีอาญาแล้ว จึงไม่นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 86 มาใช้บังคับโดยอนุโลมในคดีอาญาอีกต่อไป

5. ในการพิจารณาของคณะกรรมการการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎร เห็นควรให้เพิ่มเติมข้อความในมาตรา 229/1 วรรคสี่ โดยเพิ่มเติมข้อความว่า “หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่” ให้ศาลอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้ เพื่อให้มีสิทธิแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอาญาอย่างเต็มที่ไว้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากการยื่นบัญชีระบุพยานตามขั้นตอนของบทบัญญัติของกฎหมาย หากคู่ความฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามหรือหากทำผิดหลักเกณฑ์ในบทบัญญัตินี้ดังกล่าวจะถูกต้องพยานหลักฐานเหล่านั้น ทำให้ไม่สามารถรับฟังพยานหลักฐานเหล่านั้นได้ ซึ่ง

หลักเกณฑ์ดังกล่าวจะก่อให้เกิดผลเสียในการพิจารณาคดี อีกทั้งจำเลยในคดีอาญามักจะด้อยกว่าโจทก์อยู่เสมอ ซึ่งแตกต่างจากคดีแพ่งที่คู่ความมีฐานะเท่าเทียมกันในการต่อสู้คดี การใช้บทตัดพยานดังกล่าวจึงมีประสิทธิภาพกว่าการนำมาใช้ในคดีอาญา

6. การแก้ไขข้อความของมาตรา 240 วรรคหนึ่ง จากเดิมที่กำหนดให้โจทก์ประสงค์จะอ้างอิงเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของตนเป็นพยานหลักฐาน ให้ยื่นพยานเอกสารนั้นต่อศาลก่อนวันไต่สวนผลฟ้องหรือวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 15 วัน โดยได้แก้ไขข้อความใหม่เป็น “คู่ความ” ซึ่งหมายความว่าถึงโจทก์และจำเลย เนื่องจากข้อความเดิมในมาตราดังกล่าวกำหนดให้โจทก์ฝ่ายเดียวที่ต้องยื่นเอกสารที่จะอ้างอิงเป็นพยานเอกสาร และส่งสำเนาพยานเอกสารเพื่อให้จำเลยตรวจสอบก่อนการนำสืบพยานเอกสารนั้น ทำให้โจทก์ไม่ได้รับความเป็นธรรม เพราะจำเลยจะได้รับทราบพยานเอกสารของฝ่ายโจทก์ก่อน อีกทั้งโจทก์ยังเป็นฝ่ายนำพยานหลักฐานต่างๆ เข้าสืบก่อนเสมอแต่จำเลยสามารถปิดพยานหลักฐานของตนไว้ก่อน และโจทก์ไม่สามารถรับทราบถึงพยานหลักฐานของจำเลยได้ การนำสืบหักล้างหรือการเตรียมพยานหลักฐานไว้ล่วงหน้าของโจทก์จะไม่สามารถกระทำได้หรืออาจขาดประสิทธิภาพในการนำสืบและหักล้างพยานหลักฐานของจำเลย ดังนั้น การแก้ไขข้อความในมาตราดังกล่าวจึงก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย อีกทั้งยังสอดคล้องกับบทบัญญัติของมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ซึ่งใช้บังคับคู่ความทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน

ดังนั้น การแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 และมาตรา 240 โดยการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา และคณะกรรมการวิสามัญซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิฝ่ายต่างๆ รวมทั้งความเห็นจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ผู้เขียนเห็นว่าการแก้ไข บทบัญญัติในสองมาตราดังกล่าวก่อให้เกิดประสิทธิภาพแก่คู่ความทุกๆ ฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน ทำให้จำเลยสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และเป็นธรรม โดยมีการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม และเพื่อให้บทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 ก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกๆ ฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน

ผู้เขียนเห็นว่าหากมีการแก้ไขบทบัญญัติในมาตรา 229/1 นี้ เพื่อให้โจทก์และจำเลยมีระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานต่อศาลในระยะเวลาที่กำหนดที่เท่าเทียมกัน จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่คู่ความทุกๆ ฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เกิดการได้เปรียบหรือเสียเปรียบในเรื่องของระยะเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาล ซึ่งอาจทำให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้รับประโยชน์จากเงื่อนไขในระบอบดังกล่าวแล้ว ยังทำให้คู่ความแต่ละฝ่ายสามารถรับทราบถึงพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ และสามารถเตรียมพยานหลักฐานเพื่อมาหักล้างพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง หรือเพื่อให้การถามค้านเกิดประสิทธิภาพได้สูงสุด อีกทั้งเป็นไปตามบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 ตามมาตรา 40 ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่พึงได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง โดยไม่แบ่งแยกว่าเป็น

ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทย์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดี โดยต้องได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสม เป็นธรรม และเท่าเทียมกันในกระบวนการยุติธรรม

อีกทั้ง ข้อเสนอพื้นฐานที่ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้กระทำความผิด ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มาตรา 39 อีกด้วย ฉะนั้นการรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ ถึงแม้เป็นความผิดในกรณีเล็กน้อย ศาลก็ควรรับฟังพยานหลักฐานของจำเลยอย่างครบถ้วน โดยไม่ตัดพยานหลักฐานของจำเลยทิ้ง เพื่อให้การต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ เท่าเทียมและเป็นธรรมแก่คู่ความทุกๆ ฝ่ายอีกด้วย

5.2 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาตามระบบกฎหมายต่างประเทศได้แบ่งออกเป็น 2 ระบบ คือ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมนี เป็นต้น โดยระบบกฎหมายทั้งสองมีรูปแบบการฟ้องคดีและการค้นหาความจริงที่แตกต่างกัน ซึ่งแบ่งออกเป็นระบบการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) และระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) โดยมีวิธีการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) และวิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Fight Theory) ซึ่งจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวจึงทำให้เกิดข้อผิดพลาด ดังต่อไปนี้

5.2.1 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของกฎหมายต่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law)

การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนการพิจารณาคดีนั้น ซึ่งระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ได้ยึดถือการดำเนินคดีอาญาโดยใช้ระบบกล่าวหา การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) ซึ่งมีลักษณะเดียวกับคดีแพ่ง คือ เอกชนคนหนึ่งฟ้องเอกชนอีกคนหนึ่ง ทำให้ผู้ฟ้องหรือโจทก์กับผู้ถูกฟ้องหรือจำเลยมีสถานะเท่าเทียมกัน²⁰⁹ การค้นหาความจริงจะใช้วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight theory) ทำโจทก์และจำเลยจะต้องต่อสู้คดีกัน โดยนำพยานหลักฐานต่างๆ ของตนมาแสดงต่อศาล เพื่อค้นหา

²⁰⁹ คณิต ณ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน,”

ความจริงและการกระทำต่างๆ ของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง และเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดีในฝ่ายของตน บทบาทของคู่ความในคดีจึงกระตือรือร้น (Active) การดำเนินคดีจึงเป็นลักษณะการต่อสู้คดี การค้นหาความจริงจะใช้วิธีการถามค้าน (Cross Examination) เป็นสำคัญเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงในคดี ซึ่งบทบาทศาลจะมีหน้าที่เป็นคนกลางหรือวางเฉย (Passive Vole) โดยทำหน้าที่ควบคุมการพิจารณาให้เป็นไปตามกฎหมาย บทบาทของศาลจึงต้องให้คู่ความนำเสนอข้อมูลในการพิจารณา²¹⁰

การดำเนินคดีอาญาในระบบนี้ เป็นการต่อสู้คดีกันระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่าย ซึ่งมีสถานะที่เท่าเทียมกัน อันมีความเชื่อว่าจะทำให้พบข้อเท็จจริงแห่งคดี โดยศาลจะพิจารณาจากพยานหลักฐานที่คู่ความแต่ละฝ่ายนำมาแสดงต่อศาล โดยไม่มีอำนาจในการเรียกพยานมาสืบ หรืออำนาจในการซักถามพยาน ศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีไปตามพยานหลักฐานต่างๆ ที่คู่ความทั้งสองฝ่ายนำเสนอต่อศาล โดยโจทก์จะมีหน้าที่ในการสืบพยานก่อนในฐานะที่เป็นผู้ร้อง²¹¹ ซึ่งประเทศที่ใช้รูปแบบการดำเนินคดีอาญาในลักษณะนี้ ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

หลักการค้นหาความจริงในคดีอาญา ซึ่งวิธีในการดำเนินการต่อสู้คดีตามหลักการนี้ใช้พยานหลักฐานมาหักล้างกันในการพิจารณาคดี โดยคู่ความแต่ละฝ่ายจะนำเสนอพยานหลักฐานของฝ่ายตน เพื่อให้ศาลเห็นถึงข้อเท็จจริงในคดี เพื่อมุ่งหวังให้ฝ่ายตนเป็นผู้ชนะในคดี โดยศาลทำหน้าที่วางตัวเป็นกลางในการรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ ของทั้งสองฝ่าย เพื่อชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลย การพิพากษาคดีจึงเป็นไปตามพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาเสนอต่อศาล ซึ่งแต่เดิมนั้นการเปิดเผยพยานหลักฐานในชั้นก่อนการพิจารณาคดีของประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกายังไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน จำเลยไม่มีสิทธิในการตรวจสอบพยานหลักฐานจากสำนวนคดี หรือได้รับการเปิดเผยข้อเท็จจริงใดๆ

โดยเฉพาะประเทศอังกฤษแทบไม่มีหลักเกณฑ์ใดๆ ในการเปิดเผยพยานหลักฐานให้แก่จำเลยหรือทนายจำเลยได้รับทราบเลย แต่ถ้ามีบ้างก็เพียงเล็กน้อย ทำให้การพิจารณาคดีในประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา เกิดพยานหลักฐานที่สร้างความประหลาดใจให้แก่คู่ความในฝ่ายตรงข้าม หรือเป็นพยานหลักฐานที่ไม่ได้คาดหมายมาก่อน เกิดการปกปิดข้อเท็จจริงในคดี โดยมุ่งหวังผลการแพ้ชนะในคดีมากกว่าการนำเสนอข้อเท็จจริงเพื่อให้ศาลตัดสินไปตามกฎหมาย

ต่อมาประเทศสหรัฐอเมริกาจึงได้มีการพัฒนาหลักการดังกล่าว โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย ให้การต่อสู้คดีเป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน ก่อให้เกิดหลักเกณฑ์ของกฎหมายสอดคล้องกับหลักการปฏิบัติ ภายใต้กลไกของการแสวงหาข้อเท็จจริงจากพยานหลักฐาน โดยศาลมีบทบาทสำคัญในการวินิจฉัยคดีตาม

²¹⁰ John H. Langbein, *op.cit.*, p. 83.

²¹¹ ประทุมพร กลัดอำ, *เรื่องเดิม*, หน้า 6.

พยานหลักฐานภายใต้บทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งเป็นบรรทัดฐานสืบต่อกันมาเป็นหลักเกณฑ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรในระดับรัฐบาลกลางและระดับมลรัฐด้วย

ส่วนในประเทศอังกฤษได้กำหนดหลักเกณฑ์การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอาญา ซึ่งได้บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ใน Criminal Procedure Rules และ Criminal Procedure and Investigations Act 1996 โดยมีหลักเกณฑ์การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอาญาไว้อย่างกว้างๆ ไม่มีการกำหนดรายละเอียดของการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงไว้อย่างชัดเจน เป็นดุลยพินิจของคู่ความหรือพนักงานอัยการว่าจะเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงใดๆหรือไม่ อีกทั้ง ไม่มีบทบัญญัติให้สิทธิแก่จำเลยในการร้องขอให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงได้ กฎหมายของประเทศอังกฤษทั้งสองฉบับนี้ จึงแตกต่างจากกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาที่บัญญัติไว้ใน Federal Rules of Criminal Procedure Rules 16 ซึ่งบัญญัติไว้ชัดเจนเกี่ยวกับรายละเอียดที่คู่ความจะต้องเปิดเผย โดยเป็นบทบัญญัติบังคับที่ต้องปฏิบัติตาม

ส่วนพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงที่อาจเปิดเผยไม่ได้ รวมทั้งการกำกับดูแลการค้นหายพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงต่างๆ รวมทั้งกรณีที่คู่ความไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมาย ศาลมีอำนาจในการออกคำสั่งเพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย ทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกามีบทบัญญัติของกฎหมายเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงไว้อย่างละเอียดและชัดเจนมากกว่าบทบัญญัติของกฎหมายในประเทศอังกฤษที่ไม่มีหลักเกณฑ์การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงไว้อย่างชัดเจน

5.2.2 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของกฎหมายต่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)

การเปิดเผยพยานหลักฐานและการค้นหาความจริงในคดีอาญาของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งได้แก่ ประเทศเยอรมนี ประเทศฝรั่งเศส โดยมีระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) การเปิดเผยพยานหลักฐานและค้นหาความจริงตามระบบดังกล่าวนี้ รัฐจะเป็นผู้ดำเนินการค้นหาความจริงในกรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น มีองค์กรต่างๆ ทำหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก โดยแบ่งแยกหน้าที่ต่างๆ ตามบทบาทความรับผิดชอบ โดยขั้นตอนก่อนการฟ้องคดีเป็นบทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการค้นหาความจริง และรับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้อง การรวบรวมพยานหลักฐานโดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วย

ส่วนในขั้นการพิจารณาและการพิพากษาคดี เป็นบทบาทหน้าที่ของศาลในการค้นหาความจริงและพิสูจน์การกระทำความผิดของจำเลย ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) นี้ โดยเฉพาะประเทศเยอรมนี ใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ศาลจะมีบทบาทในการค้นหาความจริง ผู้พิพากษาจำกระดือหรือ

(Active) อย่างมาก รวมทั้งการซักถามพยานต่างๆ ก็เป็นอำนาจหน้าที่ของศาล คู่ความมีบทบาทหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือรวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ของศาลให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย โดยใช้พยานหลักฐานในการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลย การเปิดเผยพยานหลักฐานและการค้นหาความจริงในคดีอาญาของประเทศเยอรมนี จึงเป็นไปตามหลักความยุติธรรมในเนื้อหา (Material Justice)²¹²

หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) จะแตกต่างจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) เนื่องจากประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ส่วนใหญ่มีได้บัญญัติกฎหมายไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ศาลหรือผู้พิพากษามีบทบาทหน้าที่สำคัญในการตรวจสอบและค้นหาความจริงอยู่แล้ว โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นตรวจสอบพยานหลักฐานก่อนการพิจารณาคดีและการพิจารณาคดีจนถึงการมีคำพิพากษาของศาล อีกทั้ง กฎหมายยังกำหนดให้คู่ความสามารถตรวจสอบสำนวนคดีได้ตั้งแต่การเริ่มต้นคดี จึงทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์นี้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานได้เอง

ในประเทศเยอรมนี ให้สิทธิแก่ทนายจำเลยในการตรวจสอบพยานหลักฐานต่างๆ ได้ทุกเมื่อ แต่ทนายจำเลยอาจได้รับการปฏิเสธในการตรวจดูสำนวนคดีหรือพยานหลักฐานต่างๆ ได้ ในกรณีที่การสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้นหรือยังไม่ได้มีการบันทึกไว้ในสำนวนคดีแล้ว หรือถ้าการอนุญาตให้ตรวจดูสำนวนในคดีหรือพยาน หลักฐานนั้น จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสำนวนการสอบสวนได้ ศาลสามารถระงับการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ทนายจำเลยได้รับสิทธิดังกล่าว แต่ถ้าเหตุอันตรายดังกล่าวได้สิ้นสุดลงแล้ว กฎหมายกำหนดให้พนักงานอัยการต้องเพิกถอนคำสั่งดังกล่าวลง เพื่อให้สิทธิแก่ทนายจำเลยในการตรวจดูสำนวนและพยานหลักฐานได้และการอนุญาตเช่นนี้ รวมถึงการนำสำนวนหรือพยาน หลักฐานไปตรวจดูยังสำนักงานทนายความของจำเลยด้วย การตรวจดูสำนวนและพยานหลักฐานต่างๆ นี้ ยังรวมถึงการตรวจสอบบันทึกความเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการให้ความเห็นต่างๆ ในสำนวนคดีด้วย ซึ่งการอนุญาตดังกล่าวเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในการอนุญาตให้ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องสามารถตรวจดูได้ แต่หากอยู่ในขั้นการพิจารณาหรือการทำคำวินิจฉัยแล้ว อำนาจหน้าที่ดังกล่าวจะเป็นของผู้พิพากษาหรือศาลเท่านั้น ที่จะพิจารณาการอนุญาตตามคำขออนุญาตหรือไม่

ส่วนในประเทศฝรั่งเศส การเปิดเผยพยานหลักฐานจะยึดถือสำนวน (Dossier) เป็นหลักในการเปิดเผยพยานหลักฐาน คู่ความสามารถตรวจสอบพยานหลักฐานต่างๆ จากคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ โดยพยานหลักฐานในชั้นไต่สวนจะถูกรวบรวมอยู่ในบัญชีพยาน รวมทั้งการเผชิญหน้ากันในชั้นสอบสวน ซึ่งเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่คู่ความแต่ละฝ่ายจะได้รับข้อมูลหรือพยานหลักฐานจากคู่ความอีก

²¹² John H. Langbein, *op.cit.*, p. 83.

ฝ่ายหนึ่ง อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่รูปคดีของฝ่ายตน อีกทั้ง การให้สิทธิแก่คู่ความหรือผู้เกี่ยวข้อง ในคดีสามารถตรวจสอบสำนวนคดีได้จนกว่าจะถึงวันแถลงคดี ทำให้คู่ความหรือผู้เกี่ยวข้องสามารถ ปรัชญาหรือเกี่ยวกับคดีกันได้ ซึ่งรวมถึงพนักงานอัยการด้วย

5.2.3 วิเคราะห์การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับ กฎหมายต่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และ ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)

หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทยเปรียบเทียบกับของต่างประเทศ นั้น โดยประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ตามระบบกฎหมายที่ใช้อยู่ในภาคพื้น ทวีปยุโรปเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ได้รับแนวคิดและอิทธิพลจากระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) จากประเทศอังกฤษมาด้วย ทำให้ประเทศไทยมีรูปแบบการดำเนินคดีอาญาเป็นระบบกล่าวหา โดยมีระบบการฟ้องคดีฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) และใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบ ไม่ต้องสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) กัน ทำให้มีข้อพิจารณาและ เปรียบเทียบกับของต่างประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบ กฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ดังต่อไปนี้

1. พิจารณาเปรียบเทียบกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ คือ ระบบกฎหมายที่คู่ความทั้งโจทก์และจำเลยมีฐานะที่เท่าเทียม กันโดยมีแนวคิดมาจากการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน การค้นหาความจริงจึงเป็นลักษณะการต่อสู้ แข่งขันกันระหว่างคู่ความในคดี (Competition Doctrine) โดยศาลจะวางตัวเป็นกลางคอยควบคุม กฎเกณฑ์การต่อสู้ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์และมีให้คู่ความได้เปรียบหรือเสียเปรียบซึ่งกันและกัน โดย คู่ความต้องต่อสู้กันตามหลักเกณฑ์การพิจารณาความและการต่อสู้กันทางพยานหลักฐานที่เคร่งครัด

การดำเนินคดีอาญาตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์นี้ จึงเป็นเรื่องการแพ้ชนะกันระหว่าง โจทก์และจำเลย ซึ่งประเทศที่ใช้รูปแบบดังกล่าวนี้ คือ ประเทศอังกฤษ และประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีรูปแบบการดำเนินคดีอาญาโดยใช้ระบบกล่าวหา การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้อง คดีโดยประชาชน (Popular Prosecution) ใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ซึ่งประเทศไทยได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานไว้ อย่างชัดเจนเช่นเดียวกันกับประเทศสหรัฐอเมริกา รวมถึงประเทศอังกฤษด้วย ในประเทศไทยได้มี บทบัญญัติที่กำหนดให้คู่ความ (โจทก์และจำเลย) ต้องเปิดเผยพยานหลักฐานไว้อย่างชัดเจน โดยมี ข้อยกเว้นไว้ในกรณีที่ว่า เพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ในกรณีที่จำเลยไม่ปฏิบัติตาม บทบัญญัติของกฎหมาย แต่มีเหตุแห่งความจำเป็นหรือเหตุที่มีอาจทราบมาก่อนบางประการ ศาล สามารถใช้ดุลยพินิจในการให้โอกาสแก่จำเลยในการเปิดเผยหลักฐานเพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงในคดีได้

ซึ่งอาจมีข้อแตกต่างกับประเทศสหรัฐอเมริกาอยู่บ้างในการเปิดเผยพยานหลักฐานระหว่างพนักงานอัยการกับฝ่ายจำเลย

ส่วนประเทศอังกฤษนั้นจะกำหนดการเปิดเผยพยานไว้อย่างชัดเจนและละเอียดเกี่ยวกับพยานหลักฐานที่จะต้องเปิดเผย ซึ่งจะแตกต่างจากประเทศไทยที่กำหนดหลักเกณฑ์การเปิดเผยพยานหลักฐานไว้อย่างกว้างๆ ไม่ได้กำหนดรายละเอียดที่ชัดเจนและเคร่งครัด อีกทั้ง ยังมีข้อยกเว้นในบางกรณี ซึ่งเป็นดุลยพินิจของศาลที่เห็นว่า มีความจำเป็นที่ต้องคุ้มครองพยาน หรือเพื่อให้การวินิจฉัยข้อชี้ขาดแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาระหว่างโจทก์และจำเลย ศาลต้องใช้ดุลยพินิจในการใช้อำนาจเพื่อกำหนดให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานของคู่ความทุกฝ่ายในการแสวงหาข้อเท็จจริงแห่งคดี โดยให้เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายอย่างเคร่งครัด อีกทั้งการใช้ดุลยพินิจในการให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ หรือกรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลต้องปฏิบัติอย่างเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่ายโดยไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งได้เปรียบหรือเป็นการตัดโอกาสแก่จำเลยจนเกินสมควรและเป็นธรรมต่อโจทก์ด้วยในการใช้ดุลยพินิจดังกล่าว

2. พิจารณาเปรียบเทียบกับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งประเทศที่ใช้รูปแบบดังกล่าวนี้ ได้แก่ ประเทศเยอรมนี และประเทศฝรั่งเศส โดยมีรูปแบบการเปิดเผยพยานหลักฐานและการตรวจสอบข้อเท็จจริง ใช้ระบบการฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) โดยใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ซึ่งหลักการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญาของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายนี้ จะไม่มีบทบัญญัติที่เป็นลายลักษณ์อักษร ที่ชัดเจนเหมือนกับในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ จำเลยสามารถขออุทธรณ์การสอบสวนและพยานหลักฐานต่างๆ จากพนักงานอัยการได้ รวมทั้ง กฎหมายยังกำหนดให้คู่ความสามารถตรวจสอบสำนวนคดีได้ตั้งแต่คดีเริ่มต้น ซึ่งสอดคล้องกับบทบัญญัติกฎหมายของประเทศไทยที่ให้สิทธิแก่จำเลยในการตรวจดูพยานหลักฐานในสำนวนคดีได้ โดยยึดหลักการตรวจสอบและค้นหาความจริงโดยการมีส่วนร่วมระหว่างคู่ความและศาล ตามบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดให้คู่ความจะต้องเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณาคดี คู่ความและศาลจะถูกบังคับโดยบทบัญญัติของกฎหมายที่จะต้องเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณา เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีและคำพิพากษาของศาลเกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย

แต่เนื่องจากประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางแนวความคิดจากกระบวนการกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ของประเทศอังกฤษ ทำให้ศาลหรือผู้พิพากษามักวางตัวเป็นกลาง ไม่กระตือรือร้น (Active) ในการร่วมมือกันแสวงหาพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงต่างๆ ในคดี ศาลหรือผู้พิพากษาจะ

วางตัวเป็นกลางคอยควบคุมให้แต่ละฝ่ายดำเนินการต่อสู้คดีไปตามขั้นตอนของกฎหมายเท่านั้น มักจะไม่ค่อยร่วมมือกับคู่ความในการแสวงหาพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงต่างๆ มากนัก เนื่องจากศาลเห็นว่าการไปแสวงหาพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงต่างๆ ในคดี ถ้าพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงที่ได้มานั้น ก่อให้เกิดประโยชน์หรือเป็นคุณแก่ฝ่ายใด จะทำให้ถูกมองว่าเป็นการช่วยเหลือแก่ฝ่ายนั้น และอาจเกิดความไม่เป็นกลางในคดีได้

ในประเทศเยอรมนี คำฟ้องในคดีอาญาจะต้องแสดงถึงข้อเท็จจริงและรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกันตัวจำเลยโดยละเอียด โดยเริ่มตั้งแต่ถิ่นกำเนิด ที่อยู่อาศัย อาชีพการงาน การสมรส รวมถึงสัญชาติของจำเลยด้วย และแสดงรายละเอียดถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของจำเลย ลำดับเหตุการณ์ วัน เวลา สถานที่ ที่เกิดการกระทำความผิด รายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลย ตลอดจนบุคคลและสิ่งของที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของจำเลย²¹³ ซึ่งเหมือนกับคำฟ้องในคดีอาญาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทย แต่ในประเทศเยอรมนี คำฟ้องในคดีอาญาจะต้องกล่าวถึงพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทุกอย่างกับคดี การเปิดเผยพยานหลักฐานจะต้องสมบูรณ์ให้มากที่สุด รวมถึงพยานหลักฐานที่พนักงานอัยการได้สอบถามไว้แล้ว ก็จะต้องปรากฏอยู่ในพยานหลักฐานในคำฟ้องด้วย อีกทั้งพยานหลักฐานที่ต้องเปิดเผยยังรวมถึงผลการสอบสวนด้วย เว้นต่อกรณีที่เป็นการกล่าวหาต่อผู้พิพากษาคนเดียว อาจไม่ต้องปรากฏผลสอบสวนดังกล่าวได้²¹⁴ หรือในกรณีมีเหตุอันจำเป็นซึ่งอาจก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่พยานหรือผู้เกี่ยวข้องกับพยาน โดยขอยกเว้นที่จะรวมถึงพยานหลักฐานต่างๆ รวมทั้งข้อมูลส่วนตัวของพยานนั้นด้วย โดยให้เก็บแฟ้มสำนวนคดีไว้ที่สำนักงานอัยการจนกว่าจะสิ้นสุดเหตุแห่งภัยอันตรายนั้นไป จากข้อพิจารณาเปรียบเทียบดังกล่าว จึงเห็นได้ว่าคำฟ้องในคดีอาญาของประเทศไทยจะแตกต่างจากของประเทศเยอรมนี รวมทั้งยังแตกต่างจากคำฟ้องในคดีอาญาของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา เพราะคำฟ้องคดีอาญาของประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกาในเนื้อหาของคำฟ้องจะปรากฏ ศาลที่มีอำนาจในการพิจารณาคดี คดีระหว่างโจทก์และจำเลย เวลา สถานที่ ฐานความผิด กระทำความผิด องค์ประกอบความผิดในแต่ละกระทงความผิด ข้อเท็จจริงอันเป็นสาระสำคัญของความผิดที่ถูกกล่าวหาตามกฎหมาย ซึ่งจะถูกเปิดเผยในส่วนที่น้อยที่สุดตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องแสดงเท่านั้น แต่จะต้องไม่เปิดเผยรายละเอียดเกี่ยวกับตัวจำเลย

²¹³ พงษ์รัตน์ เครือกลั่น, *ข้อเท็จจริงต่างกับฟ้องในคดีอาญาของไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), หน้า 63.

²¹⁴ John H. Langbein, *op.cit.*, p. 10.

หรือผู้เสียหาย รวมทั้งทรัพย์สินหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องอย่างอื่น เว้นแต่ในลักษณะแห่งความผิดนั้นๆ กำหนดให้ต้องกล่าวถึง²¹⁵

โดยประเทศไทยได้รับรองสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรมไว้ในบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มาตรา 40 โดยให้ได้รับสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมโดยง่าย สะดวก รวดเร็วและทั่วถึง สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณาซึ่งต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสาร การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การได้รับการพิจารณาคดีอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม รวมทั้ง การได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่และเพียงพอจากรัฐ ซึ่งกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานดังกล่าวของประเทศไทยได้มีบทบัญญัติที่ชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งเหมือนกับประเทศต่างๆ ที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ด้วยกัน โดยศาลจะต้องมีความกระตือรือร้น (Active) ในการที่จะร่วมมือเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงในคดี เพื่อให้การพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของจำเลยเป็นไปอย่างยุติธรรม และเป็นการพัฒนาระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยให้ก้าวหน้าและทัดเทียมนานาอารยประเทศ อีกทั้ง เพื่อเป็นหลักประกันในความยุติธรรมแก่บุคคลในการได้รับการพิจารณาคดีอาญาโดยรวดเร็ว เป็นธรรม และได้รับสิทธิในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

²¹⁵ พงษ์รัตน์ เครือกลิ่น, *เรื่องเดิม*, หน้า 23-24.

บทที่ 6

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

6.1 บทสรุป

การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา คือ กระบวนการที่คู่ความแต่ละฝ่ายจะได้ล่วงรู้ถึงพยานหลักฐานที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะอ้างอิงนำเสนอเป็นพยานหลักฐานของตน เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาในคดีอาญา กระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนการพิจารณา จึงเป็นกระบวนการหนึ่งของวิธีการพิจารณาความอาญา โดยมีแนวความคิดพื้นฐานภายในได้หลักการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อยืนยันถึงสิทธิและหน้าที่ของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม อันพึงมีพึงได้จากรัฐที่มีหน้าที่ในการให้หลักประกันแก่บุคคลในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเต็มที่และเป็นธรรม (Fair Trial)

การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา จึงมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการแสวงหาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริง โดยเป็นการลดโอกาสจากความผิดพลาดอันเกิดจากพยานหลักฐานเท็จ การจัดร่องรอยของการดำเนินคดีที่ถือว่าเป็นการต่อสู้คดีกัน และเพื่อให้เกิดข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่สมบูรณ์ที่สุดมาแสดงต่อศาล เพื่อให้การพิจารณาและพิพากษาคดี เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย

การศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา จึงต้องศึกษาและพิจารณาจากระบบการดำเนินคดีอาญา ซึ่งแต่ละประเทศที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ได้แก่ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยมีวิธีการดำเนินคดีอาญาเป็นระบบกล่าวหา และระบบไต่สวน หลักการค้นหาความจริงและการฟ้องคดีแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) มีระบบฟ้องคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) และใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) มีระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) โดยใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System)

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) จึงเห็นได้ว่า หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย

กฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ซึ่งได้แก่ ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา จะมี บทบัญญัติของกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน การดำเนินคดีในระบบกล่าวหาโดยให้ คู่ความต่อสู้คดีกันเอง โดยใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) โจทก์และจำเลยต่างค้นหาความจริงและพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาลเพื่อประโยชน์ แก่คดีของตน บทบาทของคู่ความจึงกระตือรือร้น (Active) แต่สำหรับบทบาทของศาลนั้น จะทำ หน้าที่เป็นคนกลางหรือวางเฉย (Passive Vole) ทำหน้าที่ควบคุมการพิจารณาและการดำเนินคดีให้ เป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมาย ซึ่งศาลพิจารณาและพิพากษาคดีเป็นไปตามพยานหลักฐานที่ คู่ความนำมาแสดงต่อศาล ส่วนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งได้แก่ ประเทศ เยอรมนีและประเทศฝรั่งเศส หลักการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาจะไม่มีบทบัญญัติของ กฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรที่ชัดเจน การเปิดเผยพยานหลักฐานและการตรวจสอบพยานหลักฐาน จะเริ่มต้นตั้งแต่การเตรียมคดี บทบาทของคู่ความและศาลจะมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ พยานหลักฐาน โดยใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ศาลมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบพยานหลักฐานและการค้นหาความจริง ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ ที่คู่ความและศาลจึงถูกบังคับโดยกระบวนการให้ต้องเปิดเผยพยานหลักฐาน ในตัวเอง

หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยใช้ “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” ซึ่งรัฐมี ภารกิจหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกให้แก่บุคคลภายในรัฐ รัฐซึ่งประกอบไปด้วยองค์กรต่างๆ ที่ เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จึงต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ ในเรื่องที่ กล่าวหา บทบาทหน้าที่ของศาลจะกระตือรือร้นในการแสวงหาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงในคดี วิธีการค้นหาความจริงในคดีอาญาใช้วิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้ (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) กัน

พัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาของประเทศไทย ซึ่งแต่เดิมก่อนที่ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ.2551 การ ยื่นบัญชีระบุพยานในคดีอาญามีได้มีบทบัญญัติไว้เฉพาะ จึงอนุโลมให้นำบทบัญญัติแห่งประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 และมาตรา 88 มาใช้บังคับโดยอนุโลม โดยอาศัย บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 ต่อมาภายหลังมีพระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ.2551 ได้เพิ่มเติมประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 ซึ่งเป็นบทบัญญัติเฉพาะในการยื่นบัญชีระบุพยานใน คดีอาญา

ส่งผลให้การนำบทบัญญัตินี้ดังกล่าวในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้บังคับกับ บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จากการมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 ซึ่งเพิ่มเติมมาตรา 229/1 นั้น โดยมาตรา 229/1 นั้น อยู่ภายใต้บังคับของมาตรา 173/1 ในเรื่องของการกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยาน ซึ่งเป็นไปโดยคู่ความฝ่ายใดร้องขอหรือศาลเห็นสมควรก็ได้ เพื่อให้มีการตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยาน ทั้งนี้เพื่อให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานแก่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้รับทราบก่อนวันนัดสืบพยานหลักฐาน ทำให้คู่ความสามารถเตรียมพยานหลักฐานมาหักล้าง หรือเพื่อให้การถามค้านเกิดประสิทธิภาพและไม่เกิดข้อโต้แย้งเสียเปรียบกันในคดีแต่ภายใต้บังคับของมาตรา 173/1 นี้ บทบัญญัติของกฎหมายมิได้บังคับโดยเด็ดขาดให้มีการกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยานในทุกกรณีไป อีกทั้งตามบทบัญญัติตามมาตรา 229/1 กำหนดให้โจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลไม่น้อยกว่า 15 วัน ก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือสืบพยาน แต่ในสำนวนของจำเลยนั้น ให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาก่อนวันสืบพยานจำเลย ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสิทธิของบุคคลในกระบวนการยุติธรรม อันมีหลักประกันตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550 มาตรา 40 ที่ใช้สิทธิในกระบวนการยุติธรรมแก่บุคคลในชั้นพื้นฐานอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยต้องไม่แบ่งแยกผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดี

6.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษากระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาตามระบบกฎหมายต่างประเทศและกฎหมายของประเทศไทย ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

6.2.1 ข้อเสนอแนะทางกฎหมาย

1. กำหนดเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยานตามมาตรา 229/1 ควรกำหนดให้โจทก์และจำเลยมีระยะเวลาที่เท่ากัน เพื่อที่โจทก์และจำเลยจะได้มีระยะเวลาเตรียมพยานหลักฐานและให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้รับรู้ถึงพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งอย่างเท่าเทียมกันและก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทุกฝ่าย โดยจากบทบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 วรรคแรก ภายใต้บังคับมาตรา 173/1 ในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณา โจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน โดยแสดงถึงประเภทและลักษณะของวัตถุ สถานที่พอสงเข็บ หรือเอกสารเท่าที่จะระบุได้ รวมทั้งรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญเท่าที่จะระบุได้ ซึ่งโจทก์ประสงค์จะนำสืบ หรือขอให้ศาลไปตรวจหรือแต่งตั้งต่อศาลไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้จำเลยรับไป ส่วนจำเลยให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาก่อนวันสืบพยาน

จำเลย โดยเสนอแนะให้แก้ไขข้อความในบทบัญญัติดังกล่าวในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 วรรคแรก ดังนี้ มาตรา 229/1 ภายใต้บังคับมาตรา 173/1 ในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณา คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน โดยแสดงถึงประเภทและลักษณะของวัตถุ สถานที่พอสั่งแชบ หรือเอกสารเท่าที่จะระบุได้ รวมทั้งรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญซึ่งคู่ความประสงค์จะนำสืบ หรือให้ศาลไปตรวจหรือแต่งตั้งต่อศาลไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งรับไป

2. กำหนดเวลาในการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยานตาม มาตรา 229/1 ควรกำหนดให้มีความสอดคล้องกับมาตรา 173/1 เพื่อให้คู่ความทราบล่วงหน้าก่อนถึงกำหนดวันนัดสืบพยานของคู่ความทุกฝ่าย โดยกำหนดให้มีการยื่นบัญชีระบุพยานของคู่ความทั้งสองฝ่ายล่วงหน้าต่อศาลไม่น้อยกว่า 15 วันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน จากเดิมที่กำหนดให้จำเลยสามารถยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลได้ก่อนวันสืบพยานจำเลย โดยเสนอแนะให้แก้ไขข้อความในบทบัญญัติดังกล่าวในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 วรรคแรก ดังนี้ มาตรา 229/1 ภายใต้บังคับมาตรา 173/1 ในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณา คู่ความต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน โดยแสดงถึงประเภทและลักษณะของวัตถุ สถานที่พอสั่งแชบ หรือเอกสารเท่าที่จะระบุได้ รวมทั้งรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญซึ่งคู่ความประสงค์จะนำสืบ หรือให้ศาลไปตรวจหรือแต่งตั้งต่อศาลไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งรับไป

3. การกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานในคดีอาญา ควรมีบทบัญญัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับคดีที่ต้องมีการตรวจพยานหลักฐาน เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว ต่อเนื่องและเป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่ต้องสู้กันด้วยพยานหลักฐานที่เป็นพยานเอกสารจำนวนมาก หรือเป็นคดีที่มีความผิดเกี่ยวกับเอกสารหรือการปลอมแปลงเงินตรา ซึ่งต้องสืบพยานจากพยานเอกสารจำนวนมาก โดยไม่ต้องให้คู่ความร้องขอหรือเป็นดุลยพินิจของศาลเพียงอย่างเดียว ซึ่งคดีที่มีพยานหลักฐานเป็นพยานเอกสารจำนวนมาก เช่น คดีเกี่ยวกับการปลอมแปลงเอกสาร คดีเกี่ยวกับการฉ้อโกงประชาชน คดีเกี่ยวกับความผิดต่อการทุจริตต่อหน้าที่ เป็นต้น โดยคดีส่วนใหญ่เหล่านี้ ล้วนมีพยานหลักฐานเป็นพยานเอกสารหรือพยานวัตถุเป็นจำนวนมาก ศาลควรกำหนดให้มีการตรวจพยานหลักฐานในคดีอาญาเหล่านี้เสมอ

6.2.2 ข้อเสนอแนะอื่นๆ

1. พนักงานอัยการ ศาล และองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทุกฝ่ายของประเทศไทย ต้องร่วมมือกันในการค้นหาพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงในคดี นำมาพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ให้กับจำเลย เพื่อให้เกิดข้อเท็จจริงในคดีมากกว่าการมุ่งหวังให้เกิดการแพ้นะในคดีเพียงอย่างเดียว
2. องค์กรในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย ต้องมีความกระตือรือร้น (Active) ในการค้นหาความจริง เพื่อให้เกิดการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในคดี และต้องมีความเป็นกลางและมีความเป็นธรรม แก่คู่ความทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมกัน
3. องค์กรในกระบวนการยุติธรรมของไทย ควรให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิแก่บุคคลในกระบวนการยุติธรรมอย่างเคร่งครัดตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย
4. การพัฒนาระบบและกระบวนการในการคุ้มครองพยานหลักฐานในคดีอาญาต้องก่อให้เกิดประสิทธิภาพ มีความชัดเจนและเป็นธรรม โดยไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งการพัฒนาระบบและกระบวนการต้องรวมถึงการพัฒนาบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายด้วย

บรรณานุกรม

- กาญจนา ตรีแสน. การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.
- กุลพล พลวัน. ลักษณะทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาอาญา. วารสารอัยการ. 41, 4 (พฤษภาคม 2524): 49.
- โกศล โสภาคย์วิจิตร. พจนานุกรมกฎหมายอังกฤษ-ไทย. กรุงเทพฯ: ชวนพิมพ์, 2525.
- เข็มชัย ชูติวงศ์. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, 2542.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2552.
- คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2549.
- คณิต ณ นคร. บทบาทของศาลในคดีอาญา. วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์. 1, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2544): 54.
- คณิต ณ นคร. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หลักกฎหมายและพื้นฐานการเข้าใจ. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2552.
- คณิต ณ นคร. ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2551.
- คณิต ณ นคร. วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน. วารสารนิติศาสตร์. 15, 3 (กันยายน 2528): 1-17.
- คณิต ณ นคร. อัยการเยอรมันและการดำเนินคดีอาญาของอัยการเยอรมันก่อนฟ็อง. ใน **รวมบทความวิชาการของศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร อัยการสูงสุด**. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร, 2540. หน้า 146-158.
- คณิง ภาไชย. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2548.
- จรัญ ภัคดิธนากุล. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จีรัชการพิมพ์, 2549.
- จิตติ เจริญฉ่ำ. พยานในคดีอาญา. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร, 2538.
- ณรงค์ ใจหาญ. รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องสิทธิผู้ต้องหา จำเลย และผู้ต้องโทษในคดีอาญา. รายงานการวิจัย เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, 2540.

- เดชอุดม ขุนนะสิทธิ์. รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา หัวข้อเรื่อง การเปิดเผยพยานที่ไม่ใช่บุคคลอย่างบังคับใน ประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law: กรณีศึกษาเฉพาะกรณีประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, ม.ป.ป.
- ธานีศ เกศวพิทักษ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ภาค 3-4 (มาตรา 158-245) เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: เนติบัณฑิตยสภา, 2548.
- บุษณีย์ ภัทรพัฒน์นันท. การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.
- ประทุมพร กลัดอ่ำ. การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในวิธีพิจารณาความอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- ประมุข สุวรรณสร. คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2526.
- เปรมศักดิ์ ชื่นชวน. การเปิดเผยพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาคดีในอาญา. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2550.
- พงษ์รัตน์ เครือกลิ่น. ข้อเท็จจริงต่างกันฟ้องในคดีอาญาของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- พรพิกตร์ สลิตเวโรจน์ และคณะ. รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา: กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ. กรุงเทพฯ: โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, ม.ป.ป.
- พรเพชร วิชิตชลชัย. กฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายประเทศอื่นในสกุลกฎหมายคอมมอนลอว์. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528.
- พรเพชร วิชิตชลชัย. การพิจารณาคดีอาญาโดยลูกขุนตามกฎหมายอเมริกัน. ตุลาคม. 42, 2 (เมษายน-มิถุนายน 2538): 88-89.
- พิณรัตน์ ชินพิทักษ์. สิทธิของจำเลยในการได้รับการเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2548.

ไมตรี วงศ์จรศิลป์. **ข้อจำกัดการค้นหาข้อเท็จจริงของนายจำเลยในคดีอาญา**. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550. **ราชกิจจานุเบกษา**. 124, 47ก (24 สิงหาคม
2550). ค้นวันที่ 12 ธันวาคม 2558 จาก [http://www.mua.go.th/users/he-](http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/law/Constitution2550.pdf)
[commission/doc/law/Constitution2550.pdf](http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/law/Constitution2550.pdf)

รายงานการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ. ครั้งที่ 65 เป็นพิเศษ. 21 พฤศจิกายน 2550.

ลลนา นนทรังสี. **รายงานการเก็บข้อมูลการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา**
หัวข้อเรื่อง การเปิดเผยพยานบุคคลอย่างบังคับในประเทศที่ใช้ระบบ Civil Law:
กรณีศึกษาเฉพาะประเทศเยอรมัน ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: โครงการศึกษาเพื่อ
พัฒนาระบบการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน สถาบันวิจัยและพัฒนา
กระบวนการยุติธรรม สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม, ม.ป.ป.

วรวิทย์ ฤทธิพิศ. **การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาในประเทศไทย**. **ตุลพาห**. 42, 3 (กรกฎาคม-
กันยายน 2538): 70-93.

วิสาร พันธนะ. **วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา**. **ตุลพาห**. 25, 5 (กันยายน-ตุลาคม 2521):
39-69.

สมชาย พงษ์พัฒนาศิลป์ และเผ่าพันธ์ ชอบน้ำตาล. **ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง**
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. กรุงเทพฯ: เจริญรัฐการพิมพ์, 2552.

สมชาย รัตนเชื้อสกุล. **รวมหมายเหตุท้ายคำพิพากษากฎีกา: กฎหมายลักษณะพยานของ จิตติ ดิงศ**
ภักดิ์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2542.

สมชาย วิมลสุข. **บทบาทของศาลในขั้นตอนในการค้นหาความจริง**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549.

สมทรัพย์ นำอำนวย. **บทบาทศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา**. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.

สวัสดิกการสำนักประธานศาลฎีกา และสวัสดิกการสำนักวิชาการศาลยุติธรรม. **ข้อพิจารณาประกอบ**
พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22)
พ.ศ. 2547 (ฉบับที่ 23) พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วน
จำกัดโรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2548.

สุรศักดิ์ แก้วเจริญ. **การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล**. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ปริธี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2554.

- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. **คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2549.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. **คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง**. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2545.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. **ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับอ้างอิง**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2551.
- โสภณ รัตนการ. **คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: นิติบรรณาการ, 2549.
- อุดม รัฐอมฤต. ผลของข้อสันนิฐานตามกฎหมายต่อการกำหนดหน้าที่นำสืบในคดีอาญา. **วารสารนิติศาสตร์**. 25, 2 (มิถุนายน 2538): 304-319.
- เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่) พ.ศ. (สภาผู้แทนราษฎรลงมติเห็นชอบแล้ว). การประชุมวุฒิสภา ครั้งที่ 19 (สมัยสามัญนิติบัญญัติ). 7 พฤศจิกายน 2548.
- เอกสารประกอบการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่) พ.ศ. การประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ครั้งที่ 5/2550. 24 มกราคม 2550.
- Black, Henry Campbell. **Black's Law Dictionary**. St. Paul, Minn: West, 1979.
- Gardner, Thomas J. **Criminal Evidence, Principle, Cases and Reading**. 2nd ed. St. Paul, Minn: West, 1988.
- Karlen, Delmar. **Anglo-American Criminal Justice**. Oxford: Oxford University Press, 1967.
- Langbein, John H. **Comparative Criminal Procedure: Germany**. St. Paul, Minn: West, 1977.
- Saltzburg, Stephen A. **American Criminal Procedure**. 3rd ed. St. Paul, Minn: West, 1986.
- Norton, Jerry E. Discovery in the Criminal Process. **The Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science**. 61 (January 1970): 8-31.
- Weston, Paul B. and Well, Ken M. **Criminal Evidence for Police**. 2nd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1976.
- Weston, Paul B. and Wells, Ken M. **Criminal Justice Introduction and Guidelines**. California: Goodyear, 1976.

Weston, Paul B. and Wells, Ken M. **Law Enforcement and Criminal Justice: An Introduction.** California: Goodyear, 1972.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ ชื่อสกุล

นายระชานันท์ เณลิมกิจ

ประวัติการศึกษา

นิติศาสตรบัณฑิต

มหาวิทยาลัยรังสิต

ปีสำเร็จการศึกษา พ.ศ. 2553